

**ПРИВАТНА УСТАНОВА
«НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА»**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КРАВЧЕНКО ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

УДК 342.92

ДИСЕРТАЦІЯ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

Подається на здобуття наукового ступеня **кандидата юридичних наук**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.С. Кравченко

Науковий керівник – **Боровик Андрій Володимирович**,
кандидат юридичних наук, доцент,
відмінник освіти України

Ужгород – 2024

АНОТАЦІЯ

Кравченко О.С. Адміністративно-правові основи гендерної політики в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2024.

У роботі визначено, що в межах даної дисертації рівність буде розглядатися як регулятор суспільних відносин, що є певним принципом правового регулювання та формування і функціонування суспільства, досягнення якого є безумовним імперативом.

При цьому рівність в межах правових підходів розуміється: як принцип нормативного регулювання суспільних відносин; як соціальна цінність; як правовий інститут; як характеристика правового статусу особи; як характеристика механізму нормативно-правового забезпечення прав і свобод людини.

Визначено, що реалізація рівності відбувається через такі складові її розуміння, як: рівність особи перед законом; рівність особи у здійсненні права на судовий захист; рівність доступу до інформації; рівність доступу до публічного управління; рівність правових статусів. Підкреслено важливе значення, яке має дотримання принципу рівності як принципу реалізації адміністративно-правового статусу. Адміністративно-правовий статус особи відносно до динаміки публічно-управлінських правовідносин. Акцентовано, що встановлення адміністративно-правового статусу приватної особи визначає межі діяльності у сфері публічно-управлінських правовідносин.

Визначено, що дотримання принципу рівності у реалізації та захисту адміністративно-правового статусу приватної особи, адже саме він є складовою системи гарантій забезпечення як рівних можливостей у здійсненні суб'єктивних пасивних управлінських прав (зокрема, права бути

обраним), так і суб'єктивних активних управлінських прав (як права обирати та брати участь у проведенні референдуму чи виборів).

Встановлено, що розуміння реалізації принципу рівності залежить не лише від об'єктивних характеристик правовідносин, але і має враховувати суб'єктивні ознаки відповідної сфери. Наголошено, що вирішальне значення для конкретизації змісту цього принципу має його суб'єкт (суб'єкт права, правове становище якого цей принцип визначає).

З'ясовано, що застосування категорії «гендер» починається починаючи із другої половини ХХ ст., яке хоча і пов'язується із категорією «стать», але при цьому передусім має розглядатися як соціокультурна категорія, допускаючи право особи обирати свою статеву приналежність, і не розглядаючи її як імператив, що діє від народження. Отже, гендер може розглядатися як соціальна свобода, а стать – як біологічна свобода.

Підкреслено, що відмежування статі і гендеру дійсно має враховувати не лише біологічні ознаки та характеристики, але і будуватися на соціальних ознаках здійснення наданих особі прав. Зроблено висновок, що гендер відноситься до характеристики індивідуума як учасника соціальних (суспільних) відносин, тоді як стать характеризує особу з точки зору її біологічних та фізіологічних ознак, тобто підкреслено, що гендер є більш широкою категорією, що здатна відобразити не лише біологічні характеристики особи, але і встановлює зміст певної соціальної ролі особи. Наголошено, що гендерна структура особистості відображує її соціальні емоції, її роль у сімейних відносинах, її роль як учасника освітньо-культурного національного простору, що комплексно встановлює її здатність усвідомити свою гендерну ідентичність.

Підкреслено, що гендерна рівність не має розумітися як рівність прав виключно чоловіків та жінок. Зазначено, що реалізація гендерної рівності визначається як: юридична рівність осіб, незалежно від розуміння ними своєї статевої приналежності та обраної соціальної ролі; фактична рівність, що полягає у відсутності відмежування механізмів здійснення суб'єктивних

можливостей залежно від соціальної та статевої ролі особи; рівнозначність наслідків діяльності особи.

Зроблено висновок, що здійснення гендерної політики має не лише юридичне, соціальне значення, але і має відображати економічні потреби суспільства, що пов'язується із порушенням прав жінок чи осіб, які не мають визначеної статевої приналежності, для доступу до ряду сфер виробництва через неможливість здобуття відповідної професійної чи вищої освіти, через створення перешкод реалізації права особи на охорону здоров'я та інших видів публічних послуг.

Акцентовано, що гендер відноситься до характеристики індивідуума як учасника соціальних (суспільних) відносин, тоді як стать характеризує особу з точки зору її біологічних та фізіологічних ознак, що має бути основою для встановлення змісту гендерної політики та напрямів її реалізації.

Акцентовано, що інтеграція норм європейського та міжнародного законодавства вимагає відображення у національній правовій системі України стандартів гендерної рівності, що має враховувати як тенденції зовнішньополітичних процесів, так і особливості соціального, культурного, економічного розвитку країни.

Визначено, що спрямування діяльності міжнародних організацій з питань забезпечення гендерної рівності визначається такими векторами, як: подолання проявів дискримінації; забезпечення рівноправності чоловіків і жінок (так звана якісна рівність); створення рівних умов для реалізації суб'єктивних активних та пасивних виборчих прав (кількісна рівність); усунення протиправних діянь та запобігання їх вчиненню, що пов'язані із встановленням певних гендерних ознак (торгівля дітьми, жінками, сексуальне рабство, поширення продукції, що має ознаки порнографії тощо).

Визначено важливу роль у впровадженні політики гендерної рівності відіграє Міжнародна організація праці, що функціонально забезпечує здійснення стандартів із свободи праці, охорони праці, реалізації права на працю жінками із дотриманням безпечності та збереження репродуктивної

функції; подолання проявів бідності та соціальної ізоляції, вжиття заходів із гарантування соціального забезпечення та захисту для жінок; створення рівних та однакових умов для жінок та чоловік для професійного зростання, навчання, розвитку, здобуття професійних навичок та компетентностей; підтримка найманих працівників, самозайнятих у неформальній економіці, жінок, що займаються творчою діяльністю; боротьба із сексуальними домаганнями на робочому місці; створення умов для рівноправного доступу до керівних посад для жінок та чоловіків.

Проведено аналіз законодавства окремих країн з питань гендерної рівності (Швейцарії, США, ФРН, Великобританії, Канади та ін.).

Визначено прогресивність Закону Великобританії про рівність 2010 р., де встановлюється, що сутність гендерної рівності полягає у закріпленні принципу, що особа має захищену ознаку зміни статі, якщо особа пропонує пройти, проходить або пройшла процес (або частину процесу) з метою зміни статі особи шляхом зміни фізіологічних чи інших ознак статі. У статті 7 Закону Великобританії про рівність 2010 р. міститься положення, що посилання на транссексуальну особу є посиланням на особу, яка має захищену ознаку зміни статі.

Зазначено, що є необхідним забезпечення актами чинного законодавства не лише положень про гендерну рівність, але і положень про гендерну справедливість, що є певним вектором розвитку сучасних держав.

Окрему дослідницьку увагу звернено на положення Закону Канади про справедливість у сфері зайнятості та надання рекомендацій щодо модернізації та зміцнення федерального законодавства, заснованих на фактах. рамки рівності в працевлаштуванні. Встановлено, що Закон Канади про справедливість в оплаті праці, який набув чинності в серпні 2021 року, сприятиме «досягненню рівності в оплаті праці за допомогою проактивних засобів шляхом усунення системної гендерної дискримінації в практиках і системах винагороди роботодавців, з якою стикаються працівники, які обіймають посади переважно жінок. класів посад, щоб вони отримували

рівну винагороду за роботу рівної цінності». Зроблено висновок, що досягнення здійснення політики Канади у сфері гендерної рівності полягають у такому: розробка та впровадження рамкової система гендерних результатів (GRF) була представлена у бюджеті на 2018 рік. Визначено, що напрямками забезпечення ефективності здійснення політики Канади у сфері гендерної рівності є такі сфери, як: освіта та розвиток навичок; економічна участь і процвітання; лідерство та демократична участь; подолання проявів гендерного насильства та доступу до правосуддя; зниження бідності, здоров'я та благополуччя.

Зроблено висновок, що відповідно до норм чинного законодавства сучасних демократичних країн на конституційному рівні закріплюється принцип гендерної рівності, а в окремих країнах (Великобританія, Сполучені Штати Америки) – закріплюється не лише принцип рівності прав жінок та чоловіків, але і рівність прав трансгендерів. Але при цьому необхідним є створення механізмів забезпечення не лише гендерної рівності, але і гендерної справедливості, що є одним із критеріїв економічної успішності країни.

Визначено наявність певних розбіжностей між позицією Конституційного Суду України та Європейського Суду з прав людини з питань застосування тесту на пропорційність та співмірність обмежень до людини у співвідношенні із реалізацією принципів рівності.

Підкреслено, що згідно із практикою Європейського суду з прав людини» визначається, що застосування контролю та допустимість обмежень прав та свобод людини має спрямовуватися на визначення співмірності таких обмежень через наявність публічного інтересу.

Акцентовано на наявності соціального феномену, що виник в умовах воєнного стану, який визначається як феномен «соціальної стійкості», який характеризується перерозподілом соціальних ролей жінки у забезпеченні економічного зростання країни та відновленні громад.

На основі контент-аналізу соціологічних опитувань з питань гендерної рівності, що постійно проводяться в Україні (зокрема, соціологічною групою «Рейтинг» та ін..) встановлено, що до проблем забезпечення ефективності нормативно-правового регулювання відносин із участю жінок та чоловіків необхідно віднести недостатній рівень застосування гендерних підходів у діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, зокрема щодо врахування потреб та інтересів різних груп жінок і чоловіків на етапах формування, реалізації та моніторингу політики, планування та розподілу бюджетних коштів, надання послуг.

До проблем нормативно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні віднесено: низька ефективність реалізації та практики правозастосування гендерно-правової експертизи законопроектів; низька ефективність дії нормативних та організаційних механізмів забезпечення не лише механізмів гендерної рівності, але і гендерної справедливості.

Досліджено функції та принципи адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні. Встановлено, що процеси демократизації та гуманізації українського суспільства позначаються на перегляді функціонального змісту адміністративно-правового регулювання суспільних правовідносин в цілому, і зокрема – з питань здійснення гендерної політики.

На підставі аналізу теоретико-правових та галузево-правових наукових працях дозволило зробити узагальнюючий висновок, що категорія «принцип адміністративно-правового регулювання» розуміється, як: певні ідеологічні ідеали, що визначаються та характеризуються універсалізацією та всеохоплюючим значенням, що дозволяє їх визначити як нормативний імператив; як засади належності функціонування суб'єктів владних повноважень та інших учасників публічно-управлінських правовідносин; як базис для формування науки та практики адміністративного права та процесу; як нормативний зміст публічно-управлінських правовідносин; як

елемент правової системи, що відображує історичні особливості розвитку конкретного суспільства; як певні об'єктивно існуючі закономірності розвитку суспільства, що визначає спрямування регулювання суспільних правовідносин у сфері державного управління; як нормативні вимоги, яким має відповідати діяльність із регулювання публічно-управлінських правовідносин та ін..

Зроблено висновок, що реалізація функцій здійснення гендерної політики пов'язується із ефективністю здійснення соціально-економічної функції держави, як певного різновиду загально соціальних функцій права.

Наголошено, що соціально-економічний розвиток та функції із його забезпечення має сприяти успішності та ефективності здійснення гендерної політики в Україні на засадах стимулювання, забезпечення, суспільного розподілу.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правові основи, гендерна політика, органи публічної влади, рівні права.

SUMMARY

Kravchenko O.S. Administrative and Legal Foundations of Gender Policy in Ukraine. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a candidate degree in law sciences by speciality 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Uzhgorod National University, Uzhhorod, 2024.

The paper determines that within the framework of this dissertation, equality will be considered as a regulator of social relations, which is a certain principle of legal regulation and the formation and functioning of society, the achievement of which is an unconditional imperative.

At the same time, equality within the framework of legal approaches is understood: as a principle of normative regulation of social relations; as a social

value; as a legal institution; as a characteristic of the legal status of a person; as a characteristic of the mechanism of normative and legal support of human rights and freedoms.

It is determined that the implementation of equality occurs through such components of its understanding as: equality of a person before the law; equality of a person in exercising the right to judicial protection; equality of access to information; equality of access to public administration; equality of legal statuses. The importance of observance of the principle of equality as a principle of implementation of administrative and legal status is emphasized. The administrative-legal status of a person is related to the dynamics of public-administrative legal relations. It is emphasized that the establishment of the administrative and legal status of a private person determines the boundaries of activity in the field of public administrative legal relations.

It is determined that compliance with the principle of equality in the implementation and protection of the administrative and legal status of a private person, since it is part of the system of guarantees for ensuring both equal opportunities in the exercise of subjective passive managerial rights (in particular, the right to be elected) and subjective active managerial rights (such as the right to elect and participate in a referendum or elections).

It is established that the understanding of the implementation of the principle of equality depends not only on the object characteristics of legal relations, but should also take into account the subjective features of the relevant sphere. It is emphasized that the decisive factor for concretizing the content of this principle is its subject (the subject of law, the legal status of which is determined by this principle).

It is found that the use of the category of "gender" begins in the second half of the XX century, which, although it is associated with the category of "sex", should first of all be considered as a socio-cultural category, allowing the right of a person to choose his or her sex, and not considering it as an imperative valid from birth. Thus, gender can be seen as social freedom and sex as biological freedom.

It is emphasized that the distinction between sex and gender should really take into account not only biological signs and characteristics, but also be based on social signs of the exercise of the rights granted to a person. It is concluded that gender refers to the characteristics of an individual as a participant in social (social) relations, while sex characterizes a person in terms of its biological and physiological characteristics, that is, it is emphasized that gender is a broader category that can reflect not only the biological characteristics of a person, but also establishes the content of a certain social role of a person. It is emphasized that the gender structure of an individual reflects his social emotions, his role in family relations, his role as a participant in the educational and cultural national space, which comprehensively establishes his ability to realize his gender identity.

It is emphasized that gender equality should not be understood as equality of rights exclusively for men and women. It is noted that the implementation of gender equality is defined as: legal equality of persons, regardless of their understanding of their gender and the chosen social role; de facto equality, which consists in the absence of differentiation of mechanisms for the implementation of subjective opportunities depending on the social and gender role of a person; equivalence of the consequences of the person's activities.

It is concluded that the implementation of gender policy has not only legal and social significance, but should also reflect the economic needs of society, which is associated with the violation of the rights of women or persons who do not have a defined gender, for access to a number of spheres of production due to the impossibility of obtaining appropriate professional or higher education, due to the creation of obstacles to the realization of a person's right to health care and other types of public services.

It is emphasized that gender refers to the characteristics of an individual as a participant in social (public) relations, while sex characterizes a person in terms of his biological and physiological characteristics, which should be the basis for establishing the content of gender policy and directions for its implementation.

It is emphasized that the integration of the norms of European and international legislation requires the reflection of gender equality standards in the national legal system of Ukraine, which should take into account both trends in foreign policy processes and the peculiarities of social, cultural, and economic development of the country.

It is determined that the direction of the activities of international organizations on ensuring gender equality is determined by such vectors as: overcoming manifestations of discrimination; ensuring equality between men and women (the so-called qualitative equality); creation of equal conditions for the exercise of subjective active and passive suffrage (quantitative equality); elimination of illegal acts and prevention of their commission related to the establishment of certain gender characteristics (trafficking in children, women, sexual slavery, distribution of products with signs of pornography, etc.).

An important role in the implementation of gender equality policy is played by the International Labor Organization, which functionally ensures the implementation of standards on freedom of labor, labor protection, implementation of the right to work by women in compliance with safety and preservation of reproductive function; overcoming poverty and social exclusion, taking measures to guarantee social security and protection for women; creating equal and equal conditions for women and men for professional growth, training, development, acquisition of professional skills and competencies; support for employees, self-employed in the informal economy, women engaged in creative activities; combating sexual harassment in the workplace; creating conditions for equal access to leadership positions for women and men.

An analysis of the legislation of individual countries on gender equality (Switzerland, USA, Germany, Great Britain, Canada, etc.) is carried out.

The progressiveness of the UK Equality Act 2010 is determined, which establishes that the essence of gender equality is to enshrine the principle that a person has a protected sign of gender reassignment if a person proposes to undergo, is undergoing or has passed a process (or part of a process) in order to

change the sex of a person by changing physiological or other characteristics of sex. Section 7 of the UK Equality Act 2010 provides that a reference to a transsexual person is a reference to a person who has a protected gender reassignment.

It is noted that it is necessary to provide acts of current legislation not only with provisions on gender equality, but also with provisions on gender justice, which is a certain vector of development of modern states.

Particular research attention is paid to the provisions of the Employment Equity Act of Canada and the provision of evidence-based recommendations for the modernization and strengthening of federal legislation. Employment Equality Framework. It found that Canada's Pay Equity Act, which came into force in August 2021, will contribute to "achieving pay equity through proactive means by addressing systemic gender discrimination in employer practices and compensation systems faced by employees in predominantly female positions. classes of positions, so that they receive equal remuneration for work of equal value." It is concluded that the achievements of the implementation of Canada's policy in the field of gender equality are as follows: the development and implementation of the Gender Results Framework (GRF) was presented in the budget for 2018. It is determined that the directions of ensuring the effectiveness of the implementation of Canada's policy in the field of gender equality are such areas as: education and skills development; economic participation and prosperity; leadership and democratic participation; combating gender-based violence and access to justice; poverty reduction, health and well-being.

It is concluded that in accordance with the norms of the current legislation of modern democratic countries, the principle of gender equality is enshrined at the constitutional level, and in some countries (Great Britain, the United States of America) – not only the principle of equality of rights of women and men, but also the equality of rights of transgender people is enshrined. But at the same time, it is necessary to create mechanisms to ensure not only gender equality, but also gender justice, which is one of the criteria for the country's economic success.

The existence of certain discrepancies between the position of the Constitutional Court of Ukraine and the European Court of Human Rights on the application of the test for proportionality and proportionality of restrictions to a person in relation to the implementation of the principles of equality is determined.

It is emphasized that according to the practice of the European Court of Human Rights, it is determined that the application of control and admissibility of restrictions on human rights and freedoms should be aimed at determining the proportionality of such restrictions due to the presence of public interest.

Emphasis is placed on the presence of a social phenomenon that arose under martial law, which is defined as the phenomenon of "social stability", which is characterized by the redistribution of women's social roles in ensuring the economic growth of the country and the restoration of communities.

On the basis of the content analysis of sociological surveys on gender equality, which are constantly conducted in Ukraine (in particular, by the sociological group "Rating", etc.), it is established that the problems of ensuring the effectiveness of legal regulation of relations with the participation of women and men should include the insufficient level of application of gender approaches in the activities of central and local executive authorities and local self-government bodies, in particular regarding the consideration of the needs and interests of different groups of women and men at the stages of policy formation, implementation and monitoring, planning and distribution of budget funds, and provision of services.

The problems of legal regulation of the implementation of gender policy in Ukraine include: low efficiency of implementation and practice of law enforcement of gender and legal expertise of draft laws; low efficiency of regulatory and organizational mechanisms to ensure not only gender equality mechanisms, but also gender justice.

The functions and principles of administrative and legal regulation of the implementation of gender policy in Ukraine are studied. It is established that the processes of democratization and humanization of Ukrainian society affect the

revision of the functional content of the administrative and legal regulation of public legal relations in general, and in particular – on the implementation of gender policy.

On the basis of the analysis of theoretical-legal and branch-legal scientific works, it was possible to make a generalizing conclusion that the category of "principle of administrative and legal regulation" is understood as: certain ideological ideals that are defined and characterized by universalization and all-encompassing meaning, which allows them to be defined as a normative imperative; as the principles of the proper functioning of the subjects of power and other participants in public administrative legal relations; as a basis for the formation of the science and practice of administrative law and process; as a normative content of public administrative legal relations; as an element of the legal system, reflecting the historical features of the development of a particular society; as certain objectively existing patterns of development of society, which determines the direction of regulation of public legal relations in the field of public administration; as regulatory requirements that must be met by the regulation of public administrative legal relations, etc.

It is concluded that the implementation of the functions of implementing gender policy is associated with the efficiency of the implementation of the socio-economic function of the State, as a certain variety of general social functions of law.

It is emphasized that socio-economic development and the functions of its provision should contribute to the success and efficiency of the implementation of gender policy in Ukraine on the basis of stimulation, provision, and social distribution.

Key words: administrative and legal framework, administrative and legal regulation, equal rights, gender policy, public authorities.

**СПИСОК ПРАЦЬ,
ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:**

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Кравченко О.С. Функції та принципи адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні. *Київський часопис права*. 2024. № 2. С. 160–166. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.2.24>.

2. Кравченко О.С., Павленко Л.В. Щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні. *Київський юридичний журнал*. 2024. № 5. С. 23–28. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj-2024-5.03>.

3. Кравченко О.С. Гендерна політика в Україні: світові тенденції та гарантії ефективності реалізації. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 3(63). С. 118–124. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.3.19>.

4. Кравченко О.С. Суб'єктний склад правовідносин із реалізації гендерної політики в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 587–590. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/140>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Кравченко О.С. Щодо співвідношення категорій «гендер» та «стать»: адміністративно-правовий аспект. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 226–228. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-374-6-64>.

2. Кравченко О.С. Нормативно-правове регулювання здійснення гендерної політики в Україні. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 475–478. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-129>.

3. Кравченко О.С. Міжнародно-правове регулювання здійснення гендерної політики. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 322–324. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-87>.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1 ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА ЯК ОБ’ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	25
1.1 Гендерна політика: визначення сутності та змісту.....	25
1.2 Європейські та світові стандарти нормативно-правового регулювання здійснення гендерної політики.....	37
1.3 Нормативно-правове регулювання здійснення гендерної політики в Україні: сучасний стан.....	64
1.4 Функції та принципи адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні.....	79
Висновки до першого розділу.....	93
РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ, ПРАВАЗАСТОСОВЧИЙ ТА ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ.....	106
2.1 Суб’єктний склад правовідносин із реалізації гендерної політики в Україні.....	106
2.2 Адміністративно-правові засоби реалізації гендерної політики в Україні.....	124
2.3 Громадськість у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні.....	137
2.4. Гарантії ефективності реалізації гендерної політики в Україні...151	151
Висновки до другого розділу.....	166
ВИСНОВКИ.....	174
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	180
ДОДАТКИ.....	202

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Успішність та ефективність здійснення гендерної політики є гарантією дотримання конституційного принципу про пріоритетність для держави людини, визнання її найвищою соціальною цінністю. Впровадження гендерної політики та ефективне адміністративно-правове регулювання визначає рівень демократичного розвитку країни, успішність здійснення державою покладеної на неї соціальної та економічної функцій.

Питання розуміння гендерної рівності залишається правовою категорією, що перебуває у процесах нормативної трансформації та реформування, що визначається переглядом підходів до встановлення соціальних ролей, що виконуються жінками, чоловіками. В Україні питання гендерної рівності особливо гостро постає в умовах воєнного стану, що стало причиною до обґрунтування розуміння гендерної політики та специфіки її здійснення крізь призму принципів соціальної стійкості, соціальної справедливості та обґрунтованості.

Попри зазначене, і досі на рівні Конституції України не визначено зміст категорії «гендерна рівність», що визначається відсутністю спеціального нормативного підходу до встановлення змісту та складників гендерної політики.

Встановлення змісту адміністративно-правового регулювання гендерної політики має базуватися на дослідженнях таких учених, як: В.Б. Авер'янов, В.М. Бевзенко, Ю.П. Битяк, А.В. Боровик, М.Ю. Віхляєв, Ю.А. Волкова, І.П. Голосніченко, Я.В. Греца, О.О. Губанов, Н.З. Деревянко, О.Ю. Дрозд, О.Ю. Дубинський, В.Л. Зьолка, Р.В. Ігонін, Р.А. Калюжний, Т.О. Карабін, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюк, В.І. Курило, А.М. Кучук, Я.В. Лазур, Т.О. Мацелик, Н.Р. Нижник, Д.В. Приймаченко, Р.В. Шаповал та інших. Розуміння змісту державної політики висвітлювалось у працях таких

учених, як: Дж. Андерсон, Л. Ган та Б. Гогвуд, М. Крафт та А. Фарлонг, Р. Гудін, М. Морган і М. Райн, Л. Куїнн та Е. Янг тощо.

Встановлення змісту гендерної політики досліджено у таких працях, як: дисертація К.Б. Левченко на тему «Управління процесами формування гендерної політики в Україні (організаційно-правові аспекти)» (2003 р.); дисертація А.А. Грибовської на тему «Конституційні засади гендерної рівності в Україні» (2019 р.); дисертація Н.О. Баласинович на тему «Забезпечення гендерної рівності в системі органів державної влади» (2023 р.) та ін. У разі дослідження вони не відображають проблематику адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в умовах спеціального режиму воєнного стану та в загальних умовах, що зумовлює актуальність такої наукової праці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 р., затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 07 вересня 2011 р. № 942, Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 04 червня 2015 р. № 509-VII. Дисертація підготовлена в межах запровадження та реалізації Стратегії повернення активів на 2023–2025 рр., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01 серпня 2023 р. № 670-р, та задля забезпечення ефективності здійснення вимог, визначених Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV, Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 р. та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022–2024 рр., затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р. Дисертацію виконано в межах планів науково-дослідної роботи Приватної установи «Науково-дослідний інститут публічного права». Внесок здобувача

полягає у встановленні адміністративно-правових основ гендерної політики в Україні.

Мета дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексна науково-практична розробка зі встановлення адміністративно-правових основ гендерної політики в Україні. Для досягнення зазначеної мети у дисертаційній роботі поставлені такі *задачі*:

- визначити сутність та зміст гендерної політики;
- охарактеризувати європейські та світові стандарти нормативно-правового регулювання здійснення гендерної політики;
- відобразити сучасний стан нормативно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні;
- вивчити функції та принципи адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні;
- з'ясувати суб'єктний склад правовідносин із реалізації гендерної політики в Україні;
- систематизувати адміністративно-правові засоби реалізації гендерної політики в Україні;
- встановити місце та значення участі громадськості у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні;
- визначити гарантії ефективності реалізації гендерної політики в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з реалізацією гендерної політики в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правові основи гендерної політики в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становить комплекс загальнонаукових і спеціальних методів та засобів наукового дослідження. На основі застосування аксіологічного підходу встановлено зміст категорії «принципи здійснення гендерної політики», встановлено її функції та значення у розбудові сучасної української держави (підрозділи

1.1, 1.3, 1.4). За допомогою діалектичного методу визначено сутність гендерної рівності, розкрито її мету, вимоги та особливості механізму забезпечення ефективності здійснення гендерної політики (розділ 2). Історико-правовий метод дозволив встановити розвиток нормативно-правового регулювання відносин зі здійснення гендерної рівності. Порівняльно-правовий метод використано для порівняльного аналізу забезпечення гендерної рівності та заборони гендерної дискримінації на міжнародно-правовому та зарубіжному рівнях (підрозділи 1.2, 2.4). Використання законів формальної логіки та її методів дало змогу визначити структурно-логічну схему дослідження, виявити адміністративно-правові основи гендерної політики (підрозділи 1.1, 1.2, 1.4, 2.3, 2.4).

Нормативною базою дослідження є Конституція України, чинне законодавство України про гендерну рівність, законодавство зарубіжних країн (Швейцарської Конфедерації, Канади, Сполучених Штатів Америки, Французької Республіки та ін.) та судова практика (ЄСПЛ та національних судів).

Емпіричною базою дослідження виступають дані, отримані під час аналізу й узагальнення чинного законодавства України, законодавства зарубіжних країн, теоретичні праці, судова практика та дані аналітичних досліджень незалежних організацій та установ (World Economic Forum, Freedom House, La Strada, Центру Разумкова, Харківської правозахисної групи, Української Гельсінської спілки з прав людини та ін.).

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є кваліфікаційною науковою працею, у якій на основі аналізу теорії і практики реалізації положень національного та міжнародного права розкрито адміністративно-правові основи гендерної політики, обґрунтовано низку концептуальних понять, теоретичних положень, практичних рекомендацій щодо вдосконалення реалізації гендерної політики в Україні. На основі проведеного дослідження сформульовано нові положення, які можна

розглядати як внесок у розвиток адміністративного права України та які є важливими для правотворчої та правозахисної діяльності. Зокрема:

уперше:

– обґрунтовано необхідність розуміння принципу гендерної рівності як регулятора суспільних відносин, що є водночас як засадами правового регулювання, так і базисом для здійснення політики соціально-економічного розвитку громади, досягнення якого є безумовним імперативом;

– на підставі аналізу досвіду зарубіжних країн обґрунтовано необхідність запровадження до національного правового процесу не лише категорії «гендерна рівність», а і категорії «гендерна справедливість»;

– обґрунтована доцільність у національному законодавстві розробити положення про обов'язковість призначення радників та радниць з гендерних питань у всіх сферах соціально-економічного та політичного життя держави;

удосконалено:

– розуміння системи спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики, до яких віднесено такі: забезпечення соціального добробуту; забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві; створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку; рівні доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи; принцип соціальної стійкості; принцип соціальної співмірності та відповідальності;

– підходи до класифікації суб'єктів правовідносин із реалізації гендерної політики, до яких віднесено: органи виконавчої влади; державні органи, які не належать до жодної з гілок влади та наділені окремими функціями органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; органи місцевого самоврядування, які здійснюють делеговані повноваження органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; юридичні особи публічного права, які на підставі делегованих повноважень

здійснюють окремі функції органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; приватні особи (фізичні особи та юридичні особи приватного права), які на підставі делегованих повноважень здійснюють окремі функції органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; організації громадянського суспільства та їх коаліції, платформи, об'єднання; міжнародні організації;

дістали подальшої наукової розробки:

– розуміння системи проблем нормативно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні, до яких віднесено: низьку ефективність реалізації та практики правозастосування гендерно-правової експертизи законопроектів; низьку ефективність дії нормативних та організаційних механізмів забезпечення не лише механізмів гендерної рівності, але і гендерної справедливості;

– юридичні гарантії ефективності реалізації гендерної політики в Україні являють собою певну систему засобів, спрямованих на утвердження у суспільстві гармонійного стану, узгодженості, злагоди, єдності, консенсусу між суб'єктами правовідносин із реалізації гендерної політики на всіх рівнях з метою ефективною реалізації, охорони та захисту права рівності.

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані висновки та практичні рекомендації можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження адміністративно-правових основ гендерної рівності;

– у правотворчій діяльності – для удосконалення гендерного законодавства та забезпечення експертизи законопроектів на предмет додержання адміністративно-правових основ гендерної рівності;

– у навчальному процесі – під час підготовки відповідних розділів навчальних посібників та підручників із адміністративного права та процесу України, зокрема, з навчальних курсів «Адміністративне право України», «Права людини» та ін.;

– у правозахисній діяльності – для забезпечення ефективності здійснення гендерної політики в Україні.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, що відображає результати проведеного дослідження. Сформульовані теоретичні положення, висновки та пропозиції були одержані дисертантом унаслідок аналізу та безпосереднього використання в роботі науково-інформаційних, нормативно-правових джерел і матеріалів щодо визначення адміністративно-правових основ гендерної політики в Україні.

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження були оприлюднені та доповідалися на 3 міжнародних науково-практичних конференціях: «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р.); «Восьмі Таврійські юридичні наукові читання» (м. Київ, 16–17 червня 2023 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації відображено у 7 наукових працях, серед яких 3 наукові статті опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених МОН України, 1 наукова праця – в іноземному фаховому виданні, та 3 тези доповідей на міжнародних науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 216 сторінок, основний зміст – 162 сторінки. Список використаних джерел налічує 197 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

1.1 Гендерна політика: визначення сутності та змісту

Реалізація гендерної політики, встановлення її сутності та змісту має базуватися на розумінні принципу конституційної рівності. Виникнення ідеї конституційного закріплення принципу рівності пов'язується із проведенням буржуазних революцій та започаткування руху жінок за рівні конституційні права із чоловіками.

Пошук відповідей на питання розуміння принципу рівності попри зазначене на рівні філософського тлумачення з давніх часів було предметом наукових пошуків, але при цьому постійно перебуває у стані нормативної трансформації встановлення його сутності. Розуміння принципу рівності з точки зору філософсько-правових підходів дозволяє виокремити такий його зміст, як: певне співвідношення об'єктів та суб'єктів, що є допустимим замінити один одного [124, с. 35-40]; як взаємодія двох об'єктів, де один за своїми властивостями є однаковим із іншим об'єктом [120, с. 12-19].

Обґрунтування встановлення змісту рівності пов'язується із результатами розвитку математичної науки [13; 135; 163].

В межах даної дисертації рівність буде розглядатися як регулятор суспільних відносин, що є певним принципом правового регулювання та формування і функціонування суспільства, досягнення якого є безумовним імперативом.

При цьому рівність в межах правових підходів розуміється: як принцип нормативного регулювання суспільних відносин; як соціальна цінність; як правовий інститут; як характеристика правового статусу особи; як характеристика механізму нормативно-правового забезпечення прав і свобод людини.

Рівність як соціальна цінність виходить із неприпустимості виокремлення та домінування окремих соціальних груп (класів) над іншими, що результативно призводить до досягнення співмірного та справедливого розподілу матеріальних благ та задоволення особистих немайнових цінностей [10, с. 673]. При цьому з точки зору суспільно-наукового пізнання правова рівність є різновидом соціальної, що співвідноситься із релігійною рівністю, рівністю моральної тощо. В основу відмежування правової рівності, на основі чого її варто виокремити від інших видів соціальної рівності, це її нормативне забезпечення [18].

Реалізація рівності відбувається через такі складові її розуміння, як:

- рівність особи перед законом; рівність особи у здійсненні права на судовий захист; рівність доступу до інформації;
- рівність доступу до публічного управління; рівність правових статусів [146, с. 18-20]. Зазначені елементи реалізуються у складному взаємозв'язку між собою.

Встановлено змісту рівності як базису побудови гендерної політики пов'язується із визначенням його співвідношення із рівноправністю. Рівність більшістю вчених визначається як більш широка категорія у порівнянні із рівноправністю, де перша відображує однакові можливості для дотримання принципів, ідей, концепцій для всіх учасників суспільних правовідносин, тоді як рівноправність визначається як однакова сукупність прав як суб'єктивних можливостей особи діяти [7, с. 210-212; 115, с. 20–28].

Цікавим є підхід, обґрунтований у дослідженнях П. М. Рабіновича та М.І. Хавронюка, якими встановлено розуміння рівноправності як рівності прав людини та громадянина, що вченими поділяється на загально-соціальну (або фактичну) та юридичну.

Тобто вченими робиться висновок про те, що досягнення рівності як принципу побудови загальнонаціональної політики вимагає не лише його нормативного закріплення, але створення фактичних обставин його реалізації [109, с. 113–114].

Продовжуючи висвітлення певною мірою унікальних підходів, варто навести думку про те, що рівноправність не означає абсолютну однаковість юридичних можливостей, а передусім має виходити із доступності доступу до них [58, с. 35–38].

О. Уварова розглядає принцип рівності як характеристику публічно-правового чи приватно-правового статусу особи [121, с. 186]. Важливе значення має дотримання принципу рівності як принципу реалізації адміністративно-правового статусу. Адміністративно-правовий статус особи відноситься до динаміки публічно-управлінських правовідносин [71, с. 81-82]. Встановлення адміністративно-правового статусу приватної особи визначає межі діяльності у сфері публічно-управлінських правовідносин [34, с. 153-155].

Адміністративно-правовий статус визначає соціальний стан особи, що встановлює місце та значення особи у владних взаємовідносинах. Як зазначає М.А. Бояринцева, ефективність реалізації адміністративно-правового статусу має забезпечуватися авторитетом національної та багатонаціональної держави [9, с. 179].

Реалізація адміністративно-правового статусу є важливою характеристикою структури правової системи, що встановлює зміст правовідносин між органами публічної влади та громадянином [46, с. 34].

Важливе значення має дотримання принципу рівності у реалізації та захисту адміністративно-правового статусу приватної особи, адже саме він є складовою системи гарантій забезпечення як рівних можливостей у здійсненні суб'єктивних пасивних управлінських прав (зокрема, права бути обраним), так і суб'єктивних активних управлінських прав (як права обирати та брати участь у проведенні референдуму чи виборів).

Безумовно адміністративно-правовий статус є важливою складовою системи правовідносин, що визначають зміст взаємодії людини та держави [2, с. 345-346; 58, с. 17; 57, с. 125-128; 61, с. 90; 37, с. 33 та ін.].

Розуміння принципу рівності та встановлення його змісту відіграє важливе значення, що підтверджується наявною науковою дискусією та рядом дисертаційних досліджень, де робляться спроби встановити його сутність [166].

Проведімо науково-методологічний огляд наявних дисертаційних досліджень, де розглядалися питання співвідношення принципу рівності у регулювання здійснення гендерної політики в Україні.

Реалізація принципу рівності в межах конституційно-правового регулювання досліджено у дисертації Я.В. Паладієвої на тему «Місце позитивної дискримінації в механізмі забезпечення принципу рівності» (2024 р.) [72], де доведено такі основні принципи захисту прав жінок, як : принцип фактичної рівності, що означає, що позитивні заходи мають бути спрямовані на досягнення рівності шляхом усунення основних причин гендерної нерівності та розширення можливостей жінок для подолання системних бар'єрів.

На відміну від формальної рівності, яка передбачає однакове ставлення до всіх людей незалежно від їхніх обставин, фактична рівність визнає, що різні групи можуть потребувати різного ставлення для досягнення справжньої рівності.

У контексті позитивних дій щодо жінок фактична рівність передбачає^

- визнання та виправлення історичної несправедливості, системної дискримінації та соціальних бар'єрів, які перешкоджають повноцінній участі та просуванню жінок у різних сферах життя;

- принцип взаємопов'язаності, що вказує на те, що позитивні заходи повинні визнавати і вирішувати перехресні форми дискримінації, з якими можуть стикатися жінки за такими ознаками, як раса, етнічна приналежність, клас, інвалідність, сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність;

- принцип комплексності , що передбачає прийняття цілісного та різностороннього підходу до подолання гендерної нерівності та просування гендерної рівності; принцип моніторингу та оцінки;

- принцип гендерної нейтральності спрямований на запобігання гендерним упередженням в обох напрямках, гарантуючи, що заходи позитивної дискримінації не посилюють стереотипні гендерні ролі та не ставлять у не вигідне становище ні чоловіків, ні жінок за ознакою статі. Цей принцип наголошує на забезпеченні рівності можливостей та ставлення до людей незалежно від їхньої гендерної ідентичності [72, с. 130-132].

Питання дотримання принципу рівності як гарантії належності здійснення трудових прав досліджено у дисертаціях таких вчених, як:

Н. В. Кушнір на тему «Теоретичні засади реалізації гендерної рівності у трудовому праві України» (2020 р.), де встановлено, що гендер – це характеристика соціального існування людей, сфери діяльності чоловіків і жінок, які визначаються не біологічними статевими відмінностями, а соціальною організацією суспільства [53, с. 143];

І.О. Грицай на тему «Принцип гендерної рівності та механізм його забезпечення: теоретико-правовий аспект» (2018 р.) [19], де визначено на підставі аналізу судових рішень Європейського суду з прав людини, пов'язаних з гендерною дискримінацією, їх класифікацію на :

- рішення з приводу гендерної дискримінації у трудових спорах;
- сексуальні домагання; сімейне право; соціальне і пенсійне забезпечення; адміністративні спори; надання належної медичної допомоги;
- домашнє насильство та гендерно обумовлене насильство, що дозволило вченій виокремити: такі підходи:

а) застосування у нерозривній єдності норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики її тлумачення ЄСПЛ;

б) використання практики ЄСПЛ як одного із аргументів, яким обґрунтовується позиція органів судової влади, що формується на основі норм вітчизняного законодавства [19, с. 410-411].

Варто зазначити, що розгляд реалізації принципу рівності при здійсненні гендерної політики відбувається не лише в межах правової науки,

але і в межах інших соціальних та гуманітарних наук, де варто виокремити наступні.

Дисертацію Н.А. Балансович на тему «Забезпечення гендерної рівності в системі органів державної влади» (2023 р.), де:

- з'ясовано, що з розвитком демократії у суспільній думці відбулися суттєві зміни щодо розуміння сутності понять «гендер» і «стать», які, відповідно, характеризують соціальні та біологічні риси чоловіка і жінки;

- виявлено тенденцію щодо збільшення індексу гендерної рівності та зменшення індексу гендерного розриву в системі органів державної влади з розвитком гендерної демократії, в основі якої лежать принципи паритетності, справедливості, рівності та гендерна компетентність посадових осіб [6].

Дисертацію А.А. Можарівської на тему «Медико-соціальне обґрунтування концептуальної моделі гендерної рівності в охороні здоров'я України» (2020 р.), де:

- встановлено, що сучасна система охорони здоров'я України залишається гендерно нейтральною та обґрунтовано авторську концептуальну модель забезпечення гендерної рівності в охороні здоров'я України, що вимагає дотримання таких рівноцінних компонентів, як: правова складова, організаційна структура системи охорони здоров'я, наукова складова, освітня складова та зацікавленість населення, інноваційними елементами в яких є: правова складова має на меті створення Державної програми забезпечення гендерної рівності в сфері охорони здоров'я України, як основного юридичного та організаційно-методичного документа з гендерних питань;

- в системі охорони здоров'я запропоновано створення стратегічного відділу з гендерних питань як провідного структурного підрозділу галузі щодо інтеграції гендерної рівності в охорону здоров'я;

- удосконалення структури та кадрової політики охорони здоров'я з питань репродуктивного, сексуального здоров'я чоловіків, яке полягає у створенні нового сучасного лікувально-профілактичного закладу – Центру

чоловічого здоров'я, який надаватиме спеціалізовану медичну допомогу чоловікам;

- оптимізація кадрової політики – введення посади лікаря-андролога;
- наукова складова передбачає підвищення зацікавленості науковців до досліджень з питань репродуктивного здоров'я чоловіків та жінок, особливостей моделей поведінки чоловіків та жінок їх впливу на стан здоров'я та отримання медичної допомоги; забезпечення підготовки фахівців охорони здоров'я з гендерних питань;

- впровадження в освітні програми на до дипломному та післядипломному рівнях вивчення гендерних питань в охороні здоров'я у вигляді включення спеціальних курсів, тренінгів в форматі безперервного професійного розвитку фахівця охорони здоров'я;

- ініціювати серед населення відповідальне ставлення до власного здоров'я, дотримання здорового способу життя, тощо [65, с. 178-179] та ін..

Дослідження принципу рівності як принципу реалізації адміністративно-правового статусу громадянина здійснено у дисертації О.С. Саєнка на тему «Конституційно-правове забезпечення реалізації принципу гендерної рівності в Україні у світлі зарубіжного досвіду» (2020 р.) [113], Т.В. Чехович на тему «Конституційний принцип рівності громадян перед законом у публічному управлінні» (2020 р.), де встановлено незадовільний стан нормативно-правового забезпечення принципу рівності громадян перед законом у правозастосовній діяльності суб'єктів публічного управління, при цьому наголошено, що принцип рівності громадян перед законом стане дієвим, вважаємо за необхідне розробити й закріпити на нормативному рівні порядок застосування названого принципу (або тільки у правозастосовній діяльності, або загалом у публічно-управлінській діяльності, включаючи правотворення).

Він має включати:

- дефініцію принципу рівності перед законом, його зміст, прояви; випадки, за яких його дотримання вважатиметься істотним;

- порядок, перелік дій та інструментів суб'єктів публічного управління, спрямованих на дотримання принципу рівності перед законом;
- правила щодо оформлення відповідних рішень;
- випадки, за яких принцип рівності перед законом вважатиметься порушеним тощо [127, с. 505-506].

При цьому аналізовані дисертаційні дослідження зосереджуються на встановленні змісту реалізації саме принципу рівності, і лише поверхово присвячуються питанням забезпечення ефективності формування та реалізації політики із питань гендеру, що особливо актуалізується в умовах воєнного стану, де відбувається нормативне закріплення пріоритетного виконання військового обов'язку, що покладається, зокрема, на чоловіків призовного віку та окремих категорій жінок [100].

Таким чином, проведений вище аналіз дозволяє зробити висновок, що принцип рівності розуміється як застосування правових засобів до учасників суспільних правовідносин, що має бути побудовано на засадах однаковості підходів та створення фактичних можливостей їх реалізації.

Отже, розуміння реалізації принципу рівності залежить не лише від об'єктних характеристик правовідносин, але і має враховувати суб'єктні ознаки відповідної сфери. Вирішальне значення для конкретизації змісту цього принципу має його суб'єкт (суб'єкт права, правове становище якого цей принцип визначає).

Відповідно до світових стандартів встановлюється, що принцип рівності може бути обмеженим при реалізації громадських та політичних прав, що, зокрема, встановлюється Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, де у ст. 2 визнано, що «кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім особам, що перебувають у межах її території та під її юрисдикцією, права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини» [161; 63].

Реалізація громадянських та політичних прав особи передусім залежить від їх громадянства, і є допустимим обмеження за ознакою приналежності до певної країни [191], що дозволяє відмежування впровадження принципу рівності залежно від громадянства, та є необхідним виділяти права людини та права громадянина.

Реалізація принципу рівності не має залежати від статі особи, або від її гендеру, тлумачення змісту якого і досі відбувається на засадах наукової полеміки та дискусії.

Термін «стать» пов'язується із термінами «*sex*» (що з латині перекладається як «стать») та «*sek*», що перекладається як «відокремлювати» [8, с. 199]. Отже, можна сказати, що розуміння статі та переклад його змісту полягає у відмежуванні однієї особи від іншої за фізіологічними ознаками.

Саме такий зміст категорії «стать» закладено відповідно до законодавства країн романо-германської правової системи. Однорідний підхід має розуміння категорії «гендер» у країнах англосаксонської правової системи [14, с. 78].

Застосування категорії «гендер» починається починаючи із другої половини ХХ ст., яке хоча і пов'язується із категорією «стать», але при цьому передусім має розглядатися як соціокультурна категорія, допускаючи право особи обирати свою статеву приналежність, і не розглядаючи її як імператив, що діє від народження. Отже, гендер може розглядатися як соціальна свобода, а стать – як біологічна свобода.

Загальновизнаним є факт, що виникнення гендеру відбулось із використанням його у психологічних дослідженнях, серед яких необхідно виокремити публікацію Роберта Столлера, що була оприлюднена у 1968 р. під назвою «*Sex and Gender: on the Development of Masculinity and Femininity*».

В подальшому підходи, визначені Р.Столлером було підтримано та розширено у публікаціях антропологів, зокрема, Гейла Рубіна, який

обґрунтував розуміння гендеру як певної ознаки суспільної діяльності [154, с. 35–38] і є базисом для обґрунтування феміністського руху.

Відмежування статі і гендеру дійсно має враховувати не лише біологічні ознаки та характеристики, але і будуватися на соціальних ознаках здійснення наданих особі прав [16, с. 81].

Таким чином, гендер відноситься до характеристики індивідуума як учасника соціальних (суспільних) відносин, тоді як стать характеризує особу з точки зору її біологічних та фізіологічних ознак.

Тобто гендер є більш широкою категорією, що здатна відобразити не лише біологічні характеристики особи, але і встановлює зміст певної соціальної ролі особи. Гендерна структура особистості відображує її соціальні емоції, її роль у сімейних відносинах, її роль як учасника освітньо-культурного національного простору, що комплексно встановлює її здатність усвідомити свою гендерну ідентичність [183].

А.А. Грибовська розуміє «гендер» як «змодельовану суспільством та підтримувану соціальними інститутами систему цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстом буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі» [18, с. 37; 70].

При цьому гендерна рівність не має розумітися як рівність прав виключно чоловіків та жінок. Гендерна рівність та рівність прав чоловіків та жінок є відмінними категоріями, де перша категорія є більш широкою за своїм змістом, та поглинає останню.

Реалізація гендерної рівності визначається як:

- юридична рівність осіб, незалежно від розуміння ними своєї статевої приналежності та обраної соціальної ролі;

- фактична рівність, що полягає у відсутності відмежування механізмів здійснення суб'єктивних можливостей залежно від соціальної та статевої ролі особи;

- рівнозначність наслідків діяльності особи [31, с. 11-12].

Здійснення гендерної політики має не лише юридичне, соціальне значення, але і має відображати економічні потреби суспільства, що пов'язується із порушенням прав жінок чи осіб, які не мають визначеної статевої приналежності, для доступу до ряду сфер виробництва через неможливість здобуття відповідної професійної чи вищої освіти, через створення перешкод реалізації права особи на охорону здоров'я та інших видів публічних послуг.

Однак при цьому відповідно до даних, оприлюднених Організацією економічного співробітництва і розвитку, успішність здійснення гендерної політики перебуває у кореляційних зв'язках із показниками економічного розвитку країни.

Таким чином, створення інвестиційних можливостей із розвитку освітянської рівня особи є базисом для зростання економіки та соціального розвитку держави. В цьому сенсі знову варто звернутися до славно звісного Закону України від 21 жовтня 1993 року № 3543-ХІІ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [100], що надає в порядку діє ст. 23 відстрочку для призиву для здобувачів вищої освіти, аспірантів та докторантів.

Така норма в умовах воєнного стану спричинила безпрецедентне зростання кількості абітурієнтів чоловічої статі у порівнянні із жіночої [67].

У суспільстві навіть формується громадська думка про те, що жінкам зараз краще навіть не намагатися вступити до аспірантури зокрема. Спроба вирішення такої ситуації була втілена у Наказі Міністерства освіти та науки України від 29 лютого 2024 року № 245 «Про затвердження Порядку прийому на навчання до закладів фахової передвищої освіти в 2024 році» [96].

Однак при цьому хибною є практика, що не відповідає вимогам, які містяться у Законі України «Про правотворчу діяльність» [101], внесення змін до Наказу Міністерства освіти та науки України від 29 лютого 2024 року № 245 «Про затвердження Порядку прийому на навчання до закладів фахової передвищої освіти в 2024 році» [96], Наказу Міністерства освіти та науки України від 06 березня 2024 року № 211 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2024 році» [95] що відбувається вже під час прийому на навчання.

Так, відповідно до Закону України від 24 серпня 2023 року № 3354-ІХ встановлено, що принципами правотворчої діяльності є:

- верховенство права, що включає, але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя;
- пріоритетність утвердження та забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини;
- демократичність;
- пропорційність;
- необхідність та обґрунтованість; системність;
- наукове забезпечення; ресурсна забезпеченість[191].

Так, розуміння принципу системності має виходити із структурованого підходу до здійснення загальнонаціональної та регіональної політики, що робить не допустимим здійснення перегляду правил прийому на навчання до закладів фахової передвищої та вищої освіти в 2024 році, що відбувається вже під час проведення такої вступної кампанії [84].

Таким чином, порушуються права особи на здобуття вищої освіти, що опосередковано пов'язано із закріпленням Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» гендерної нерівності.

Отже, забезпечення ефективності здійснення гендерної політики має розглядатися як одна із фундаментальних складових сучасної держави, та відноситься до системи гарантій прав і свобод людини.

1.2 Європейські та світові стандарти нормативно-правового регулювання здійснення гендерної політики

Визначення світових та міжнародних стандартів забезпечення гендерної рівності є необхідним задля встановлення напрямів забезпечення ефективності їх імплементації до національного законодавства України.

Інтеграція норм європейського та міжнародного законодавства вимагає відображення у національній правовій системі України стандартів гендерної рівності, що має враховувати як тенденції зовнішньополітичних процесів, так і особливості соціального, культурного, економічного розвитку країни [5].

Процеси євроінтеграції, що є триваючими в Україні, передусім пов'язуються із ухваленням у 1998 році Указу Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11.06.1998 року № 615/98 [99], який у подальшому став нормативним базисом для розробки та прийняття 18 березня 2004 р. Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [87].

Питання нормативно-правової імплементації законодавства України в цілому, і зокрема, з питань гендерної рівності, висвітлювалось у Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, що своїм результатом має усунути суперечності актів національного законодавства і актів *acquis communautaire* [186].

Активізація процесів імплементації актів національного законодавства України та законодавства ЄС відбулося, починаючи з 2004–2005 рр., що завершилось підписанням угоди про Асоціацію у 2014 р. [122].

Відповідно до ст.ст. 419—420 Угоди встановлено вимоги активізації соціального діалогу та співробітництва щодо забезпечення досягнення гендерної рівності та недискримінації, що передусім передбачає рівність для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень [122].

Встановлення рівності людей незалежно від статевої ідентифікації є міжнародним стандартом забезпечення їх прав, свобод та інтересів.

Закріплення міжнародних стандартів має відповідати засадами універсалізації та уніфікації, і має бути закріплено на рівні актів таких міждержавних інтернаціональних організацій, як Організація Об'єднаних Націй, Міжнародної організації праці, ЮНІСЕФ тощо, а також на рівні європейських організацій – Ради Європи, Європейської Комісії тощо.

До досягнень міждержавних організацій з питань забезпечення гендерної рівності є закріплення вимоги недопущення дискримінації осіб за ознаками статі. Зокрема, у Преамбулі Статуту Організації Об'єднаних Націй встановлено, що прагненням Об'єднаних Націй є утвердження віри в «основні права людини, в гідність і цінність людської особистості, в рівноправність чоловіків і жінок і в рівність прав великих і малих націй» [79].

Проголошення ідеї статевої (гендерної) рівності у Статуті ООН пов'язується із порушення прав жінок у періоди світових війн, зокрема, та посилюється в умовах триваючих воєнних конфліктах, що, зокрема, знайшло своє втілення у Декларації про ліквідацію дискримінації щодо жінок (1967 р.) [179], Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) [139] та ін..

Спрямування діяльності міжнародних організацій з питань забезпечення гендерної рівності визначається такими векторами, як: подолання проявів дискримінації; забезпечення рівноправності чоловіків і жінок (так звана якісна рівність); створення рівних умов для реалізації суб'єктивних активних та пасивних виборчих прав (кількісна рівність); усунення протиправних діянь та запобігання їх вчиненню, що пов'язані із

встановленням певних гендерних ознак (торгівля дітьми, жінками, сексуальне рабство, поширення продукції, що має ознаки порнографії тощо) [18, с. 52-53].

Основоположні засади забезпечення прав і свобод людини встановлені у Загальній декларації прав людини (1948 р.) [29], Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966 р.) [63], Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.) [64].

У Загальній декларації прав людини закріплено встановлений у Преамбулі Статуту ООН принцип рівноправності чоловіків і жінок, що було деталізовано через відображення принципу недопущення дискримінації і декларацію принципу вільності та свободи всіх від народження [29].

Загальна декларація прав людини закріплює перше покоління прав людини, тобто встановлювали права людини на фізичне існування та соціальне буття, що у подальшому було деталізовано у Міжнародних пактів про права людини. Зокрема, у ст. 26 Пакту закріплено, що всі люди рівні перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону, який повинен гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації за ознакою статі (і інших ознак) [63].

Другим поколінням прав людини стали права, встановлені у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, де у статті 2 зазначено про обов'язок держав сприяти будь-яким проявам дискримінації щодо статі (і інших ознак) особи, в цілому, і зокрема, у сфері трудових правовідносин [64].

Наступними важливими актами з питань регламентації прав жінок та чоловіків, є Міжнародна хартія прав людини та Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (1960 р.). У зазначених актах встановлено, що є неприпустимим дискримінація в галузі освіти, тобто неприпустимість будь-якої різниці, виключення, обмеження або переваги за ознакою статі (поряд з іншими ознаками) [40].

Одним із перших спеціальних міжнародних актів, що встановив засади гендерної рівності стала Конвенція про політичні права жінок (1952 р.), де пріоритетно були відображені права особи на здійснення громадського та політичного вибору [43].

Наступним важливим актом з питань забезпечення гендерної рівності стала Конвенція про громадянство одруженої жінки 1957 р., що зокрема, закріпило право жінки на неслідування громадянства чоловіка при укладенні шлюбу [140].

Подальша нормотворча діяльність з питань захисту прав жінок пов'язується із ухваленням Декларації про ліквідацію дискримінації щодо жінок 1967 р. та Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р.

У Декларації про ліквідацію дискримінації щодо жінок 1967 р. було встановлено, що будь-які прояви дискримінації жінок є несумісними із розбудовою держави на засадах демократичності та законності. Дотримання принципів недопущення дискримінації жінок є гарантією добробуту країни в цілому [179].

Крім того у зазначеному акті було визначено недопустимість розмежування прав заміжніх та незаміжніх жінок, зокрема, з питань спадкування майна, що належить батькові жінки, її чоловіку [179].

У Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р., де було зазначено, що «повний розвиток країн, добробут всього світу і справа миру вимагають максимальної участі жінок нарівні з чоловіками в усіх галузях».

У Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р. зазначається про величезну роль жінки у розвитку суспільства, держави, країни, забезпеченні добробуту нації та сім'ї, вихованні дітей [39].

Важливими є положення Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 року. До того ж, Конвенція дає визначення дискримінації за ознакою статі у концентрованому, а також більш

розробленому, ніж у попередніх документах, вигляді закріплює стандарти рівності чоловіків і жінок.

Однак при цьому необхідно підкреслити, що встановлення міжнародних стандартів гендерної рівності та їх подальша реалізація на внутрішньо національному рівні жодним чином не пов'язується із застосуванням певних кількісних обмежень, за допомогою якого, зокрема, може бути досягнуто представницька квота між чоловіками та жінками на посадах публічної служби, у сфері трудових правовідносин тощо (стаття 4 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 року) [39].

Важливим етапом у діяльності ООН стало ухвалення акту, що має стратегічне значення для здійснення політики гендерної рівності, і має назву «Перетворення нашого світу: Порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 року», що функціонально переслідував розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчат через створення ширших можливостей для доступу жінок до фінансування їх діяльності, проведення громадських проектів за ініціативи жінок; належності надання послуг у галузі охорони жіночого здоров'я та реалізації права на материнства, включаючи право «не мати дітей» (child-free) [126].

Інша міжнародна організація, що є важливою у світлі реалізації політики гендерної рівності, є Міжнародна організація праці, що функціонально забезпечує:

- здійснення стандартів із свободи праці, охорони праці, реалізації права на працю жінками із дотриманням безпечності та збереження репродуктивної функції;
- подолання проявів бідності та соціальної ізоляції, вжиття заходів із гарантування соціального забезпечення та захисту для жінок;
- створення рівних та однакових умов для жінок та чоловік для професійного зростання, навчання, розвитку, здобуття професійних навичок та компетентностей;

- підтримка найманих працівників, самозайнятих у неформальній економіці, жінок, що займаються творчою діяльністю;
- боротьба із сексуальними домаганнями на робочому місці; створення умов для рівноправного доступу до керівних посад для жінок та чоловіків [21].

Міжнародна організація праці вживає заходів із підтримки жіночого підприємництва як складової політики гендерної рівності шляхом запровадження відповідних фінансових інструментів, таких як, пільгові позики, кредити, доступ до відповідних кластерів економіки, публічного управління тощо [195].

Окремою складовою діяльності МОП є реалізація Міжнародної програми щодо викоренення дитячої праці, де важливим є запобігання торгівлі дівчатами, та використання дитячої праці.

Необхідно підкреслити, що реалізація політики гендерної рівності, і відповідно встановлення міжнародних стандартів у досліджуваній сфері, переслідує не лише мету досягнення засад співмірності та соціальної справедливості, але і сприяння соціально-економічному зростанню населення та розвитку держави і суспільства.

Важливим з точки зору закріплення міжнародних стандартів гендерної рівності є Пекінська декларація і Платформа дій ООН, *що були ухвалені* на сесіях Комісії ООН зі становища жінок, які мають назву «паритетної демократії» (50 М / 50 Ж).

Характеристиками концепції «паритетної демократії» є таке: рівність жінок при обранні політичні посади публічної служби; недопустимість сексистських стереотипів мислення, в тому числі шляхом втручання у реалізацію свободи медіа; досягнення цілей та задач соціальної рівності.

На рівні європейського законодавства принципи гендерної рівності передусім у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 14) та Протоколу № 12 (ст.1) до неї, де закріплено, що користування правами

та свободами, визнаними у ній, має бути забезпечене без будь-якої дискримінації за ознакою статі [41].

У підсумковій декларації Другого саміту Ради Європи, що була прийнята у Страсбурзі 11 жовтня 1997 р. відображено такі стандарти гендерної рівності, як збалансоване представництво чоловіків і жінок у всіх сферах суспільного життя, що вимагає створення рівних можливостей для реалізації можливостей у громадському, політичному, соціально-економічному житті, як для жінок, так і для чоловіків [180].

В результаті напрацювання нормотворчої діяльності із впровадження стандартів гендерної рівності було надано Рекомендацію № К(98)14 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про застосування комплексного підходу до проблеми рівності між чоловіками і жінками» (1998) [177].

До найновітніших міжнародно-правових документів, ухвалених задля встановлення гендерної рівності, стала Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11 травня 2011 р. (Стамбульська конвенція) [141].

Конвенція набула чинності 1 серпня 2014 року та визнає гендерні - насильство над жінками як порушення прав людини та форма дискримінації. Вона зосереджена на кількох сферах, зобов'язуючи держави-учасниці Конвенції вживати ряд заходів для боротьби з насильством щодо жінок і домашнім насильством.

Такими напрямками, що встановлюють стандарти гендерної рівності, визначені у Стамбульській конвенції, стали:

- профілактика проявів порушень прав жінок чи чоловіків за ознаками статі - держави повинні регулярно проводити просвітницькі кампанії, навчати фахівців, які тісно спілкуються з жертвами, включати в навчальні матеріали такі питання, як гендерна рівність і ненасильницьке вирішення конфліктів у міжособистісних стосунках, створювати програми лікування для винних у домашньому насильстві та для сексуальних злочинців, тісно

співпрацювати з владними суб'єктами, громадськими організаціями та залучати засоби масової інформації та приватний сектор до викорінення гендерних стереотипів та сприяння взаємоповазі;

- захист, що включає надання поліції повноважень видаляти винуватця домашнього насильства з їхнього дому, забезпечення доступу людей до адекватної інформації про доступні послуги мовою, яку вони розуміють, створення легкодоступних притулків у достатній кількості та з відповідним географічним розподілом, надання доступних цілодобові безкоштовні телефонні лінії довіри по всьому штату, а також створення легкодоступних центрів допомоги у випадку зґвалтування чи сексуального насильства;

- звинувачення, що розуміється як криміналізація різних форм насильства щодо жінок, у тому числі домашнє насильство.

Держави, які підписали та ратифікували Стамбульську конвенцію, повинні запровадити низку нових правопорушень там, де їх ще немає, наприклад, психологічне та фізичне насильство, сексуальне насильство та зґвалтування, переслідування, калічення жіночих статевих органів, примусовий шлюб, примусовий аборт і примусова стерилізація.

Крім того, держави-учасниці повинні будуть забезпечити, щоб культура, традиції або так звана «честь» не розглядалися як виправдання будь-якої з перерахованих вище форм поведінки.

Держави-учасниці повинні будуть вжити низку заходів для забезпечення ефективного розслідування будь-яких звинувачень у насильстві щодо жінок, у тому числі випадків домашнього насильства. Це означає, що правоохоронні органи повинні будуть реагувати на заклики про допомогу, збирати докази та оцінювати ризик подальшого насильства, щоб належним чином захистити тих, хто знаходиться в зоні ризику.

Крім того, судове провадження має здійснюватися таким чином, щоб поважати права потерпілих на всіх стадіях провадження та уникати вторинної віктимізації.

Досягнення засад гендерної рівності вимагає розробки та запровадження відповідної комплексної політики. Одній установі важко боротися з насильством.

З цієї причини Стамбульська Конвенція вимагає від держав-учасниць впроваджувати комплексну та скоординовану політику із залученням урядових установ, неурядових організацій, а також національних, регіональних і місцевих парламентів і органів влади.

Мета полягає в тому, щоб політика попередження та боротьби з насильством щодо жінок, включаючи домашнє насильство, здійснювалася на всіх рівнях влади та всіма відповідними агентствами та установами [141].

Конвенція надсилає чіткий сигнал всьому суспільству, що насильство ніколи не є правильним способом вирішення труднощів і не може привести до стану миру – як у приватному, так і в суспільному житті.

Це підсилює важливість розуміння того, що насильство щодо жінок є неприйнятним і неприйнятним. Хоча Конвенція зосереджена на всіх формах насильства щодо жінок, включаючи домашнє насильство, вона також визнає, що існують інші жертви домашнього насильства, наприклад хлопчики та чоловіки.

Це може включати геїв, трансгендерів або чоловіків, які не відповідають тому, що суспільство вважає прийнятною поведінкою. Конвенція присвячує цілий розділ жінкам-мігрантам і шукачкам притулку, які стикаються з гендерним насильством.

Стамбульська Конвенція встановлює механізм моніторингу, який складається з двох органів. Першим таким органом є GREVIO (Група експертів із протидії насильству щодо жінок і домашньому насильству), яка є органом незалежних і неупереджених експертів, відомих своїм досвідом у сферах прав людини, гендерної рівності, насильства щодо жінок або допомоги та захисту жертв ; або продемонстрували відповідний професійний досвід у будь-якій із цих сфер. GREVIO складає та публікує звіти про законодавчі та інші заходи, вжиті країнами, які ратифікували Конвенцію,

спрямовані на виконання її положень (процедура оцінки). За певних обставин група може ініціювати розслідування (процедура розслідування).

Другим органом, що в межах діяльності Ради Європи функціонально має сприяти впровадженню стандартів гендерної рівності, є Комітет Сторін складається з представників Сторін Конвенції. Комітет може приймати рекомендації щодо заходів, які необхідно вжити для виконання висновків, що містяться у звітах GREVIO.

Комітет також контролює виконання своїх власних рекомендацій, вивчає результати будь-якого розслідування, проведеного членами GREVIO, і розглядає будь-які необхідні заходи відповідно до цих висновків.

Стамбульська конвенція багато в чому є інноваційним документом. Це перший міжнародний документ, який містить визначення статі. Він закликає до залучення всіх відповідних державних органів і служб, щоб боротися з насильством над жінками та домашнім насильством узгоджено. Це означає, що агентства та НУО заохочуються не діяти поодинці, а розробляти протоколи співпраці.

Він передбачає кримінальну відповідальність за такі злочини, як калічення жіночих статевих органів, примусовий шлюб, переслідування, примусовий аборт і примусова стерилізація. Це означає, що держави вперше будуть зобов'язані прийняти закони проти цих серйозних злочинів.

Він визнає насильство щодо жінок порушенням прав людини та формою дискримінації. Держави несуть відповідальність, якщо вони не реагують належним чином на таке насильство.

Вона зобов'язує держави, які підписали та ратифікували Конвенцію, запрошувати свої парламенти до участі в процесі моніторингу [141].

Відповідно до ст. 3 Стамбульської Конвенції встановлюється, що під гендером розуміється «соціально сконструйовані ролі, поведінка, види діяльності та атрибути», і таким чином, відображується швидше не біологічні характеристики людини, а її суспільна цінність [141].

Згідно із ст. 12 Стамбульської Конвенції встановлюються обов'язки держав-учасниць із впровадження гендерної політики, що полягають у сприянні змінам у соціальній і культурній сферах моделі поведінки жінок і чоловіків з метою викорінення упереджень, звичаїв, традиції та всіх інших практики, які ґрунтуються на ідеї неповноцінності жінки або на стереотипні ролі жінок і чоловіків.

Сторони вживають необхідних законодавчих та інших заходів для запобігання всім формам насильства, на яке поширюється дія цієї Конвенції, з боку будь-якої фізичної або юридичної особи. Будь-які заходи, вжиті згідно з цією главою, повинні брати до уваги та стосуватися конкретного потреби осіб, які стали вразливими через певні обставини, і повинні поставити людину прав усіх жертв у їх центрі.

Сторони вживають необхідних заходів для заохочення всіх членів суспільства, особливо чоловіків і хлопчиків, активно сприяти запобіганню всім формам насильства, охопленим сферою застосування цієї Конвенції.

Сторони гарантують, що культура, звичаї, релігія, традиції або так звана «честь» не будуть розглядатися як виправдання для будь-яких актів насильства, які підпадають під дію цієї Конвенції. Відповідно до ч. 6 ст. 12 Стамбульської Конвенції закріплено, що сторони вживають необхідних заходів для просування програм і заходів для розширення прав і можливостей жінок.

Недопущення насильства як відносно жінок, так і чоловіків вимагає криміналізації відповідних протиправних дій, що закріплюється у ст. ст. 33–40 та запровадження відповідних механізмів юридичної відповідальності.

Отже, караними відповідно до актів національного законодавства України мають бути психічне насильство, що полягає у:

- протиправних діяннях, що завдає серйозного шкоди психологічній цілісності особи шляхом примусу або погроз (стаття 33);
- переслідування, що розуміється як загрозна поведінка, спрямована на іншу особу, спричиняючи побоюватися за її чи його безпеку (стаття 34);

- фізичне насильство, що полягає у навмисному вчиненні актів фізичного насильства щодо іншої особи (стаття 35);
- сексуальне насильство, включаючи зґвалтування (стаття 36), що розуміється як участь у вагінальному, анальному або оральному проникненні сексуального характеру до тіла іншої людини без її згоди, а також вчиненні інших актів сексуального характеру без згоди з особою, спонуканні іншої особи до вчинення дій сексуального характеру без згоди з третьою особою. Згода має бути надана добровільно як результат вільного волевиявлення особи, оціненого в контексті навколишніх обставин;
- примусовий шлюб (стаття 37), що може проявлятися у навмисному заманюванні дорослого або дитини на територію сторони або держави, відмінної від неї або він проживає в з метою змусити цього дорослого або дитину вступити в шлюб;
- обрізання жіночих статевих органів (стаття 38), що розуміється як вирізання, інфібуляція або будь-яке інше калічення всієї або будь-якої частини тіла, зокрема, великих, малих статевих губ або клітору жінки, або примушування або схиляння жінки до виконання таких дій;
- примусовий аборт і примусова стерилізація (стаття 39), що полягають у: проведенні абортів жінці без її попередньої та інформованої згоди; проведенні операції, яка має на меті або наслідком припинення дієздатності жінки; відтворенні природним шляхом без її попередньої та інформованої згоди або розуміння процедури;
- сексуальні домагання (стаття 40), що полягають у проявах небажаної вербальної, невербальної або фізичної поведінки сексуального характеру з метою або наслідком посягання на гідність особи, зокрема при створенні залякуючої, ворожої, принизливого чи образливого середовища, підлягає кримінальній чи іншій правовій санкції [141].

Гендерна рівність і недопустимість дискримінації ґрунтується й на забезпеченні того, щоб шлюби, укладені під примусом, могли бути

оскаржені, анульовані або розірвані без покладання неналежного фінансового або адміністративного тягаря на жертву (ст. 32) [141].

Відповідно до ст. 50, 57 Стамбульської Конвенції закріплюється вимога запровадження на національному рівні повноцінного механізму захисту від обумовленого гендерною ознакою насильства (належного реагування на всі форми обумовленого гендерною ознакою насильства, належного розслідування та правосуддя з огляду на гендерне розуміння насильства) та права на правову допомогу та безоплатну правову допомогу жертвам, а також надання належного та невідкладного захисту жертвам такого насильства [141].

Звернемо дослідницьку увагу на нормативне закріплення механізму гендерної рівності у різних зарубіжних країнах.

Закріплення принципів гендерної рівності здійснюється у Швейцарії на рівні Конституції та актів спеціального законодавства. У Швейцарії рівні права жінок і чоловіків гарантуються Федеральною конституцією з 1981 року.

З 1996 року у Швейцарії діє Закон про гендерну рівність, що забороняє дискримінацію на робочому місці за ознакою статі. Ст. 8 абз. 3 Федеральної конституції Швейцарії прямо стверджує, що жінки і чоловіки мають рівні права: «Чоловіки і жінки мають рівні права. Закон повинен забезпечувати їхню рівність як у законі, так і на практиці, особливо в сім'ї, в освіті та на роботі. Чоловіки і жінки мають право на рівну оплату за працю рівної цінності». Цей параграф був включений до Федеральної конституції в 1981 році та змінений у 2000 році, щоб чітко закріпити рівність не лише в законі, але й рівність на практиці.

Рівні права жінок і чоловіків доповнюються загальною заборонаю дискримінації в ст. 8 п. 2 Федеральної конституції, яка, серед іншого, чітко забороняє дискримінацію за ознакою статі [150].

Відповідно до Федерального закону про гендерну рівність (Закон про гендерну рівність, GEA), який набув чинності 1 липня 1996 року та реалізує

конституційний мандат щодо гендерної рівності на робочому місці як у законі, так і на практиці [149].

GEA застосовується до всіх трудових відносин згідно з публічним і приватним правом. Положення Закону Швейцарії про гендерну рівність спрямовані на сприяння ефективному застосуванню закону з метою сприяння гендерній рівності на практиці. Метою і зміст Закону Швейцарії про гендерну рівність поширюється на всі сфери трудового життя, від найму та продовження навчання до звільнення, охоплюючи також оплату праці та сексуальні домагання на робочому місці.

Зокрема, Закон Швейцарії про гендерну рівність передбачає:

по-перше, заборону прямої та непрямой дискримінації за ознакою статі, зокрема за ознаками сімейного стану, сімейного стану або вагітності;

по-друге, захист від сексуальних домагань на робочому місці;

по-третє, зменшений тягар доведення, що означає, що потерпілий працівник має лише обґрунтувати претензію про дискримінацію доказами *prima facie*, після чого роботодавець має довести відсутність дискримінації за ознакою статі;

по-четверте, дії організацій, що означає, що організації чи профспілки, які пропагують гендерну рівність, можуть подати позов, якщо він стосується значної кількості робочих місць;

по-п'яте, захист від звільнення у відповідь, що означає захист від звільнення у відповідь на внутрішню скаргу або скаргу на дискримінацію;

по-шосте, провадження в кантональному суді безкоштовно.

Закон Швейцарії про гендерну рівність також передбачає фінансову допомогу для проектів, які сприяють гендерній рівності на робочому місці (ст. 14 і 15), і визначає повноваження Федерального управління з питань гендерної рівності (FOGE) (ст. 16) [131].

У 2023 році Федеральним управлінням з питань гендерної рівності у Швейцарії скоординовано 280 заходів у плані дій стратегії гендерної рівності до 2030 року;

провели 162 консультації щодо аналізу рівня оплати праці з Логіб; проведено 30 перевірок дотримання рівності в оплаті праці на підприємствах, які отримали державні замовлення; складено 145 висновків у кабінетних консультаціях;

дало відповідь на 14 депутатських виступів; виділено загалом 3,1 мільйона франків на сприяння гендерній рівності на робочому місці;

виділено загалом 2,5 мільйона франків на запобігання та боротьбу з насильством; підтримано фінансовою допомогою 39 нових проектів [131].

Федеральний управління з питань гендерної рівності (FOGE) було надано роз'яснення щодо розуміння сексуальних домагань як проявів гендерної нерівності, вчинення яких є правопорушенням, а саме:

- висловлювання неоднозначні зауваження щодо зовнішнього вигляду співробітників;

- сексистські висловлювання чи жарти щодо статевих ознак, сексуальної поведінки та сексуальної орієнтації жінок і чоловіків;

- демонстрація, розміщення або розповсюдження порнографічних матеріалів на робочому місці;

- небажані телефонні дзвінки, електронні листи, текстові повідомлення або короткі повідомлення сексистського чи непристойного змісту;

- надсилання співробітникам небажаних запрошень з явним наміром; небажаний фізичний контакт;

- відстеження співробітників всередині або за межами компанії; спроба наблизитися до працівника у спосіб, який передбачає обіцянки переваг або загрозу втрати таких професійних переваг;

- сексуальне насильство, примус або зґвалтування [182].

Запобігання проявам гендерної нерівності та здійснення гендерної політики у Великобританії також будується на створенні спеціального центрального органу виконавчої влади, яким є Міністерство у справах жінок і рівності та його профільний міністр, який очолює Урядовий офіс з питань рівності (GEO) в Кабінеті Міністрів.

До інших ключових органів з питань здійснення гендерної політики є спеціальні департаменти, що діють в структурі Кабінету Міністрів Великобританії, а саме: відділ расової нерівності, Управління з питань інвалідності, Управління боротьби з несправедливістю і Управління національного статистичного центру рівності та інклюзії.

Комісія з питань рівності та прав людини (EHRC) є органом влади, що діє в межах компетенції, встановленої чинним законодавством про гендерну рівність. Крім того в палаті обцин парламенту Великобританії діє спеціальний Комітет з питань жінок і рівності [156].

Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок контролює виконання державами Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок – це орган ООН, який займається питаннями гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок [156].

В Великобританії гендерна політика будується на застосування таких нормативних та стратегічних актів законодавства, як :

Стратегія подолання насильства щодо жінок і дівчат 2019 року;

Закону про рівність 2010 р. – де встановлюється заборона сексуальних домагань та дискримінація на робочому місці, включаючи оплату праці [145];

Закон про права людини 1998 року;

Стамбульська конвенція Ради Європи про насильство щодо жінок (підписана Великобританією, але ще не ратифікована);

Конвенція ООН про всі форми дискримінації щодо жінок (CEDAW).

Відповідно до Закону Великобританії про рівність 2010 р. встановлюється, що сутність гендерної рівності полягає у встановленні принципу, що особа має захищену ознаку зміни статі, якщо особа пропонує пройти, проходить або пройшла процес (або частину процесу) з метою зміни статі особи шляхом зміни фізіологічних чи інших ознак статі.

У статті 7 Закону Великобританії про рівність 2010 р. міститься положення, що посилення на транссексуальну особу є посиленням на особу, яка має захищену ознаку зміни статі [156].

Цікавим є положення Закону Великобританії про рівність 2010 р., де міститься визначення категорії «стать», як: визначення особи жінкою чи чоловіком; або визначення особи як транссексуал (або трансгендер), що володіє ознаками двох статей - і чоловічої, і жіночої статі [145].

Попри наявні досягнення здійснення гендерної політики у Великобританії, необхідно виділити чисельні проблеми забезпечення належного рівня її ефективності. Гендерна нерівність - це соціальний процес, у якому до людей ставляться по-різному та невігідно за схожих обставин, залежно від статі. У той час як «гендерна справедливість» створює закони, політику та поведінку щодо гендерної рівності та усуває нерівність між жінками, чоловіками та небінарними людьми.

Згідно зі звітом Всесвітнього економічного форуму про глобальний гендерний розрив, Велика Британія посідає 22-е місце серед 153 країн, що свідчить про необхідність подальших реформ з питань здійснення гендерної політики. Активною є діяльність у Великобританії різноманітних громадських організацій з питань гендерної політики, зокрема, діяльність організації «Women's action network» [193].

До вимог здійснення правотворчої діяльності з питань гендерної рівності, що мають бути усунені, це питань врегулювання на рівні законодавчих актів Великобританії механізмів однакового захисту жінок, чоловіків і гендерно нейтральних людей. Правова реформа має забезпечити рівні можливості в усіх сферах суспільства та запобігти дискримінації за ознакою статі.

Політика уряду Великої Британії має включати стимули та покарання для організацій, які ухиляються від виконання своїх обов'язків із забезпечення гендерної рівності щодо підтримки рівності всіх статей. Від організацій слід вимагати звітувати про свій прогрес у досягненні амбітних

цілей відповідності, встановлених урядом Великої Британії для усунення гендерної нерівності до 2040 року.

Ця запропонована законодавча реформа може стосуватися всіх організацій державного, третього чи приватного секторів, які надають послуги, продукти або працевлаштовують. Протягом кількох десятиліть уряд Великої Британії вживав заходів для забезпечення гендерної рівності в рамках законодавства Великої Британії, зокрема,

Закон про дискримінацію за ознакою статі 1975 року,

Закон про дискримінацію за ознакою статі (кандидати на виборах) 2002 року,

Закон про рівну оплату праці 1970 року,

Положення про дискримінацію за ознакою статі (зміни статі) 1999 року,

Закон про визнання статі 2004 року.

Закон про права людини 1998 року (HRA) визначає основні права та свободи, на які має право кожна людина у Великій Британії, включаючи людей різних статі.

Більшість британців можуть не знати, як до них застосовується HRA, і часто не мають правових ресурсів та засобів для реалізації своїх прав. Закон про рівність 2010 року забезпечує захист гендерної (статі) та гендерної ідентичності, але стосується лише організацій державного сектору.

Ініціатива «Гендерний розрив в оплаті праці», яку проводить EHRC, продовжує демонструвати повільний прогрес і відсутність наслідків у разі недотримання вимог роботодавцями. Але при цьому пільги при працевлаштуванні не враховують різноманітність сімейних структур у Великій Британії, реальність того, що обов'язки батьків або опікунів не є гендерними ролями в сучасному суспільстві.

Наявною є проблема збереження гендерно упереджених медіа та реклама, яка принижує людей за статтю. Доступ до послуг часто спотворений

на користь тієї чи іншої статі. Не усунена проблема здобуття професійної освіти, де не усунено стереотипи за статтю.

До напрямів забезпечення ефективності здійснення гендерної політики в Великобританії відноситься:

- реформа гендерної юстиції;
- забезпечення рівної оплати та пільг за однаковою роботу на тій самій посаді;
- створення нормативного базису для справедливої та прозорої рівної пропорційної оплати для працівників, які працюють повний та неповний робочий день;
- рівний доступ до освіти;
- скасування гендерно орієнтованих освітніх програм; гендерна рівність доступу до пенсії;
- рівне представництво у владних структурах, таких як управлінські команди чи ради;
- рівне представництво в структурах прийняття рішень, таких як суди чи трибунали;
- рівне представництво в парламенті та місцевих радах; усунення послуг або продуктів, які виключають людей або обмежують доступ до можливостей на основі статі;
- усунення непропорційного гендерно-упередженого висвітлення інформації у медіа, щое принижує когось на основі їхньої статі;
- рівний доступ до медичних та соціальних послуг незалежно від статі;
- ефективний захист людей будь-якої статі від насильства, переслідувань і дискримінації за ознакою статі;
- захист для людей, які є гендерно нейтральними або гендерно неконформними; усунення гендерно-упередженого маркетингу продуктів або послуг;
- забезпечення проведення на засадах рівноправності консультацій осіб будь-якої статі під час реалізації нових програм чи політики;

- реалізація вимоги щодо організацій щороку публічно звітувати про прогрес у виконанні планів дій щодо гендерної рівності та про порушення, пов'язані з невідповідністю [193].

Канада має давні традиції щодо здійснення політики із забезпечення гендерної рівності. Це підтверджується внутрішньою та міжнародною законодавчою базою, що постійно розвивається, зосередженою на гендерній рівності. Щодо внутрішньої сторони, то федеральні, провінційні та територіальні органи влади мають низку заходів (політика, програми, законодавство), спрямованих на вирішення питань гендерної рівності.

У Канаді основу гендерної рівності можна знайти в канадському Законі про права людини та Канадській хартії прав і свобод. На федеральному рівні ці права додатково визначаються та захищаються законами та постановами, зокрема: Законом про справедливість у сфері зайнятості, Законом про рівну оплату праці, Законом Канади про гендерне бюджетування, Трудовим кодексом Канади [151].

Збір даних, орієнтованих на гендерну проблематику, і проведення гендерного аналізу плюс (GBA+) також є необхідними заходами для забезпечення ефективного виконання законів і угод щодо гендерної рівності.

Провінції та території мають власне законодавство, яке закріплює та захищає від дискримінації за ознакою статі. Міжнародно-правова база, що лежить в основі дій Канади щодо гендерної рівності, включає:

договори Організації Об'єднаних Націй (ООН) про права людини та Конвенції Міжнародної організації праці (МОП),

ратифіковані Канадою, такі як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW).) і

Конвенції МОП про примусову працю.

Основи гендерної рівності встановлюється відповідно до Канадського закону про права людини та Канадської хартії прав і свобод. У Канаді здійснення політики із гендерної рівності підпадає під егіду законодавства про права людини.

Починаючи з Закону Канади про права людини (CHRA) 1977 року, канадці, які працюють або отримують послуги від уряду Канади, урядів корінних націй або приватних компаній, які регулюються федеральним урядом, захищені від дискримінації.

Закон зазначає, що «всі канадці мають право на рівність, рівні можливості, справедливе ставлення та середовище, вільне від дискримінації за ознакою статі, сексуальної орієнтації, сімейного стану та сімейного стану» [138].

У 1982 році була схвалена Канадська хартія прав і свобод (Хартія). Хартія містить два розділи, які мають фундаментальне значення для захисту прав людини та запобігання дискримінації. Зокрема, розділ 15 забезпечує рівний захист і переваги закону «без дискримінації за ознаками раси, національного чи етнічного походження, кольору шкіри, релігії, статі, віку або розумових або фізичних недоліків» [138; 181].

Звернемо окрему дослідницьку увагу на статтю 28 Канадської Хартії прав і свобод, яка протягом періоду з 1982 року по квітень 1985 року була єдиною гарантією статевої рівності в Хартії. Стаття 28 гарантує, що права і свободи, визнані в Хартії, застосовуються до чоловіків і жінок.

Це не гарантує рівність щодо інших прав, не згаданих у Хартії (*R. v. Morgentaler et al.*, (1984), 1984 CanLII 2051 (ON SC), 12 D.L.R. (4th) 502 (Ont. S.C.); апеляція скасовано, (1984), 1984 CanLII 55 (ON CA), 16 C.C.C (3d) 1 (Ont. C.A.) [181].

Реалізація статті 28 Канадської Хартії прав і свобод відбувається у поєднанні із статтею 15 це стверджувалося у справах, пов'язаних із свободою вираження думок відповідно до статті 2(b) (Асоціація корінних жінок Канади проти Канади), (1994), 119 D.L.R. (4th) 224, 1994 3 S.C.R. 627) і у справах, що стосуються розділу 7 (Нью-Брансвік (міністр охорони здоров'я та громадських послуг) проти G. (J.), (1999), 177 D.L.R. (4th) 124, [1999] 3 S.C.R. 46) [175].

Застосування статті 28 Канадської Хартії прав і свобод має відбуватися у поєднанні із статтею 33 Канадської Хартії прав і свобод, що закріплює неприпустимість при здійсненні правотворчої діяльності законодавчим органом чи парламентом із ухвалення актів законодавства, яке дозволяє скасувати або порушувати розділ 2 або розділи 7-15 Хартії, що здійснюється із порушенням принципів пропорційності та співмірності, в тому числі допущення обмеження прав осіб на основі статі (Re Boudreau and Lynch, 1984 16 DLR (4th) 610 (NS SC); Syndicat de la fonction publique du Québec inc. c. Québec (Procureur général), 2004 CanLII 76338 (QC SC)) [181].

У справі Osolin Верховний суд Канади визнав, що сексуальне насильство відрізняється від усіх інших форм насильства тим, що в переважній більшості випадків воно має гендерний характер і є запереченням будь-якої концепції рівності жінок [175].

Корі Дж. зазначив: «Положення розділу 15 і розділу 28 Хартії, які гарантують рівність чоловіків і жінок, хоча і не є визначальними, слід брати до уваги при визначенні розумних обмежень, які повинні бути накладені на перехресний допит скаржника», у судовому процесі щодо сексуального насильства [175].

Іншими актами законодавства Канади з питань здійснення гендерної політики та забезпечення гендерної рівності є

Федеральний закон про справедливість у сфері зайнятості (1995 р.) та
Федеральний закон про справедливість в оплаті праці (2018 р.).

Закон про справедливість у сфері зайнятості було створено для «досягнення рівності на робочому місці, щоб жодній особі не було відмовлено у можливостях працевлаштування чи пільгах з причин, не пов'язаних із здібностями, і, для досягнення цієї мети, щоб виправити невігідні умови зайнятості, з якими стикаються жінки, Аборигени, люди з обмеженими можливостями та члени видимих меншин» [144].

14 липня 2021 року уряд Канади створив цільову групу для проведення комплексного перегляду Закону про справедливість у сфері зайнятості та

надання рекомендацій щодо модернізації та зміцнення федерального законодавства, заснованих на фактах. рамки рівності в працевлаштуванні.

Закон про справедливість в оплаті праці, який набув чинності в серпні 2021 року, сприятиме «досягненню рівності в оплаті праці за допомогою проактивних засобів шляхом усунення системної гендерної дискримінації в практиках і системах винагороди роботодавців, з якою стикаються працівники, які обіймають посади переважно жінок. класів посад, щоб вони отримували рівну винагороду за роботу рівної цінності».

З точки зору відповідності, Канадська комісія з прав людини (CHRC) несе відповідальність за розслідування та розгляд справ і скарг відповідно до CHRA, Хартії та Закону про справедливість у сфері зайнятості. Потім комісія передає справи до Канадського трибуналу з прав людини для проведення слухань і ухвалення рішень у справах [132].

Закон про справедливість в оплаті праці заснував Уповноваженого з питань рівності в оплаті праці в CHRC, роль якого полягає у забезпеченні виконання та дотримання Закону, допомозі осіб у розумінні Закону та сприяти вирішенню спорів, пов'язаних із рівністю оплати праці [171].

У Канаді також діє спеціальний Департамент у справах жінок, що є складовою федерального Уряду (скорочено WAGE), компетенція якого корелюється із положеннями Закону Канади про гендерну рівність. WAGE має розширені повноваження щодо просування гендерної рівності щодо статі, сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності чи самовираження шляхом залучення людей усіх статей, включаючи жінок, до економічної діяльності Канади. WAGE також є лідером уряду Канади щодо гендерного аналізу плюс (GBA Plus) і впровадження цього процесу.

Інтеграція передбачає інтеграцію погляду рівності в підготовку, розробку, реалізацію, моніторинг та оцінку політики, регуляторних заходів і програм витрат з метою сприяння рівності та боротьби з дискримінацією та була визнана на міжнародному рівні як ефективна стратегія просування гендерної рівності та інклюзії.

Здійснення політики GBA Plus вимагає гармонізації чинного законодавства з питань реалізації принципів гендерної рівності. Законодавство Канади з питань гендерної рівності складається із:

- Закону Канади про гендерне бюджетування;
- Закону про оцінку впливу;
- Закону про імміграцію та захист біженців;
- Закону про доступність Канади.

Звернемо дослідницьку увагу на мету та значення Закон Канади про гендерне бюджетування, який набув чинності в грудні 2018 року. Закон закріплює гендерне бюджетування в процесах управління бюджетом і фінансами уряду Канади, гарантуючи, що всі прийняті заходи включають підхід GBA Plus. Це розширює можливості GBA Plus для вивчення податкових витрат, федеральних трансфертів і існуючої бази витрат.

Зокрема, бюджет Канади на 2021 рік містить підсумки GBA Plus про понад 300 бюджетних заходів, які описують, як питання рівності розглядалися в зусиллях уряду побудувати справедливіше та процвітаюче майбутнє [151]. Іншим актом законодавства Канади з питань забезпечення є Трудовий кодекс Канади.

Трудовий кодекс Канади також відіграє вирішальну роль у законодавчій базі Канади щодо гендерної рівності. Частина III Кодексу визначає трудові норми для працівників у приватному секторі, що регулюється федеральним законодавством, і містить положення, які приносять безпосередню користь жінкам, а також положення, які підтримують опікунів, які непропорційно переважно складають жінки. До них належать право на:

- декретну відпустку; відпустку по догляду за дитиною;
- відпустку по догляду;
- відпустку у зв'язку з критичним захворюванням;
- переведення та відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами.

Задля забезпечення ефективності реалізації гендерної політики було внесено зміни до Трудового кодексу Канади, що полягають у:

- збільшенні загальної тривалості відпустки по догляду за дитиною з 63 тижнів до 71 тижня;
- створенні права на особисту відпустку, а також відпустку для жертв насильства в сім'ї;
- наданні дозволу працівникам робити перерви за потреби з медичних причин або годування груддю;
- запровадженні положення щодо забезпечення рівного ставлення та винагороди для працівників;
- встановленні права працівників відмовлятися від понаднормової роботи для виконання сімейних обов'язків;
- наданні дозволу працівникам, які пройшли принаймні шість місяців служби, вимагати гнучкого режиму роботи, який коригує їхній робочий графік, кількість годин роботи та місце роботи [151].

Переслідуючи мету сприяння безпечному та захищеному робочому середовищу для всіх працівників, у жовтні 2018 року уряд прийняв законопроект С-65 про внесення поправок до Кодексу законів про працю Канади та Закону про працевлаштування та відносини між персоналом, щоб краще захистити працівників від переслідувань і насильства на робочих місцях федерального рівня . У січні 2021 року також набули чинності Положення про домагання та запобігання насильству на робочому місці [151].

Досягненнями здійснення політики Канади у сфері гендерної рівності полягають у такому:

- розробка та впровадження рамкової система гендерних результатів (GRF) була представлена у бюджеті на 2018 рік.

Напрямами забезпечення ефективності здійснення політики Канади у сфері гендерної рівності є такі сфери, як:

- освіта та розвиток навичок;

- економічна участь і процвітання;
- лідерство та демократична участь;
- подолання проявів гендерного насильства та доступу до правосуддя;
- зниження бідності, здоров'я та благополуччя [151].

Статистичний центр гендерної різноманітності та інклюзії, запущений Статистичним управлінням Канади у 2019 році, відстежує прогрес уряду Канади щодо показників GRF. Індикатори GRF включають пересічні фактори ідентичності, такі як:

- інвалідність,
- гендерна ідентичність,
- сексуальна орієнтація,
- ідентичність корінного населення,
- статус іммігранта,
- регульований статус меншини.

Показники узгоджуються з Цілями сталого розвитку ООН (ЦСР), які включають зобов'язання щодо досягнення гендерної рівності та розширення можливостей усіх жінок і дівчат (ЦСР 5).

Уряд Канади продемонстрував свою рішучу відданість просуванню ЦСР ООН, у тому числі ЦСР 5. У 2021 році Канада випустила «Рухаємось вперед разом: національна стратегія Порядку денного Канади на період до 2030 року» та оновила систему канадських показників (CIF), яка використовується для вимірювання прогресу у досягненні ЦСР.

Канада є учасником семи основних договорів Організації Об'єднаних Націй (ООН) з прав людини [160], і всіх 8 основних конвенцій Міжнародної організації праці (МОП) [176].

Ратифікувавши ці договори, Канада офіційно взяла на себе зобов'язання виконувати їхні положення, зокрема ті, що стосуються гендерної рівності. Наприклад, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) є міжнародним договором ООН з прав людини, ратифікованим Канадою в 1981 році.

Канада звітує про виконання своїх договірних зобов'язань на національному рівні Комітету ООН з ліквідації дискримінації проти жінок приблизно кожні 4 роки. У жовтні 2016 року, під час виступу перед CEDAW, Канада представила плани реалізації:

- федеральне законодавство про рівну оплату праці;
- федеральна стратегія боротьби з гендерним насильством;
- гендерний аналіз більш систематичного національного розслідування справ про зниклих безвісти та вбитих жінок і дівчат корінного населення [176].

Після цієї презентації Комітет CEDAW оприлюднив перелік зауважень і рекомендацій для Канади щодо покращення імплементації конвенції [139]. У червні 2019 року Канада ратифікувала Протокол МОП 2014 року до Конвенції про примусову працю (1930).

Протокол містить конкретні вказівки щодо того, як усунути всі форми примусової праці, включаючи торгівлю людьми. Уряд Канади вживає подальших заходів для усунення дискримінації, дитячої та примусової праці, вирішуючи ці проблеми в торгових угодах.

Комплексні положення про працю в угодах про вільну торгівлю зобов'язують Канаду та країни-партнери ефективно застосовувати відповідне трудове законодавство та забезпечувати, щоб ці закони втілювали та забезпечували захист основних трудових прав і принципів, які включають усунення дискримінації у сфері зайнятості та професій.

Уряд Канади також відігравав провідну роль у розробці та прийнятті Конвенції МОП про насильство та домагання 2019 року (C190) як Голова Комітету МОП із встановлення стандартів щодо насильства та домагань у сфері праці у 2018 році та Міжнародна конференція праці 2019. Багато питань, які розглядає C190, підпадають під юрисдикцію провінції та території.

Уряд Канади працює з урядами провінцій і територій над ратифікацією конвенції в першочерговому порядку. Існуюча законодавча база уряду

Канади щодо гендерної рівності є комплексною та провідною у світі. У міру того, як у майбутньому буде розроблено та впроваджено нові статuti, нормативні акти, політику та заходи, вони сприятимуть зміцненню і без того надійної законодавчої системи Канади, яка контролює гендерну рівність [139].

Таким чином, відповідно до норм чинного законодавства сучасних демократичних країн на конституційному рівні закріплюється принцип гендерної рівності, а в окремих країнах (Великобританія, Сполучені Штати Америки) – закріплюється не лише принцип рівності прав жінок та чоловіків, але і рівність прав трансгендерів.

1.3. Нормативно-правове регулювання здійснення гендерної політики в Україні: сучасний стан

Нормативно-правове закріплення гендерної рівності в Україні передусім зв'язано із рядом статей Конституції України. Передусім ми говоримо про рівність та доступність для всіх громадян у реалізації права:

- брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах,
 - рівний доступ до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування (ст. 38);
 - створенні та реалізації державних гарантій рівних можливостей громадян у виборі професії та роду трудової діяльності (ст. 43);
 - забезпечення принципів рівності членів подружжя у шлюбі та сім'ї (ст. 51);
 - захисту та гарантуванні рівності дітей у правах незалежно від походження і народження (ст. 52);
 - рівності учасників судового процесу перед законом і судом (ст. 129)
- [45].

Положення статті 24 Конституції України встановлюють неприпустимість дискримінації людей за ознаками статі [45]. Отже, принцип рівності є одним із фундаментальних конституційних принципів у правовому просторі України, що відповідає загальним стандартам, закріпленим у міжнародно-правових актах з питань захисту прав і свобод людини.

Встановлення змісту принципу рівності тлумачиться у рішеннях Конституційного Суду України [104].

Так, згідно із Рішенням Конституційного Суду України № 9-рп/2012 від 12 квітня 2012 року визначено, що рівність та недопустимість дискримінації особи має розумітися не лише як конституційний принцип правової системи України, а й визначатися як фундаментальна цінність, надбання людства, що закріплено у чисельних міжнародних правових актах - у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року (статтях 14, 26), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (статті 14), Протоколі № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (статті 1), ратифікованих Україною та у Загальній декларації прав людини 1948 року (статтях 1, 2, 7).

Встановлена Конституцією України рівність усіх людей в їх правах і свободах означає необхідність забезпечення їм рівних правових можливостей як матеріального, так і процесуального характеру для реалізації однакових за змістом та обсягом прав і свобод. У правовій державі звернення до суду є універсальним механізмом захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2004 від 2 листопада 2004 року закріплюється, що принцип рівності має тлумачитися у його співвідношенні із принципами справедливості та законності, виходячи із цього обґрунтовується таке його розуміння, як: «Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи,

рівності тощо <...>. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи [112].

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України № 10-рп/2000 від 28 вересня 2000 року закріплюється, що принцип рівності розглядається як конституційна гарантія непорушності правового статусу особи. Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України, висловленої у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 статті 2 Закону України "Про приватизацію державного житлового фонду" (справа про приватизацію державного житлового фонду, зазначено, що «проголошуючи рівність усіх громадян перед законом, стаття 24 Конституції України таким чином встановлює і рівну підлеглість усіх громадян законам України» [111;123].

При цьому існують певні розбіжності між позицією Конституційного Суду України та Європейського Суду з прав людини з питань застосування тесту на пропорційність та співмірність обмежень до людини у співвідношенні із реалізацією принципів рівності.

Відповідно до практики ЄСПЛ, яка є складовою правової системи України згідно з Законом України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [82] визначається, що застосування контролю та допустимість обмежень прав та свобод людини має спрямовуватися на визначення співмірності таких обмежень через наявність публічного інтересу.

Спеціальним законодавчим актом з питань гендерної рівності є положення Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-ІУ [85].

Окрім зазначеного законодавчого акту питання гендерної рівності відображуються у таких Законах України, як Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI [103], Закон «Про

запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII

Встановлення змісту гендерної рівності відбувається не лише на конституційному рівні, а і на рівні підзаконних нормативно-правових актів, серед яких важливе значення відіграють положення

Указу Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 26 липня 2005 р. №1135/2005 [81];

Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1834 «Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 р.» [88], що була замінена із ухваленням Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р.» від 11 квітня 2018 р. № 273 [89];

Постанова Кабінету Міністрів України «Про проведення гендерно-правової експертизи» від 12 квітня 2006 р. № 504 [102] та ін..

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р.» від 11 квітня 2018 р. № 273 визначено, що проблему неналежності та низької ефективності забезпечення принципів гендерної рівності, принципу рівності у забезпеченні здійснення прав та можливостей для жінок і чоловіків необхідно вирішувати через вжиття заходів, спрямованих на досягнення:

- удосконалення нормативно-правової бази, механізму проведення гендерно-правової експертизи та впровадження статистичних показників у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

- урахування гендерного компонента в програмах економічного та соціального розвитку з урахуванням актуальних потреб галузей і регіонів;

- розширення переліку статистичних показників за ознакою статі з розбивкою за іншими основними ознаками (вік, місце проживання, інвалідність, соціально-економічний статус тощо);
- підвищення професійного рівня державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- зменшення гендерного дисбалансу у сфері державної служби та управління людськими ресурсами;
- внесення до програм курсів підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- подолання гендерних стереотипів; протидія дискримінації за ознакою статі та дискримінації більше ніж за однією ознакою, зокрема удосконалення механізму реалізації права на захист від дискримінації за ознакою статі та дискримінації за кількома ознаками, однією з яких є ознака статі, розгляду випадків такої дискримінації та вжиття відповідних заходів за його результатами;
- виконання договірних та інших міжнародних зобов'язань щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- збільшення частки жінок серед народних депутатів України, депутатів обласних та місцевих рад (міст обласного значення);
- зменшення розриву в оплаті праці; залучення до виконання Програми міжнародних організацій та громадських об'єднань, діяльність яких спрямовується на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у суспільстві, зокрема зміцнення державно-приватного партнерства у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [89].

У 2022 році було ухвалено Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки [105]

відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р..

У зазначеному Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р серед позитивних здобутків здійснення гендерної політики було визначено, що у 2020-2021 роках Україна приєдналась до міжнародних громадських та міждержавних ініціатив, що, зокрема, реалізуються в межах проєктів, ініційованих «Партнерство Біарріц», «Коаліція дій для сприяння досягненню гендерної рівності» та ін. Крім того в межах виконання положень Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р. [89]

Україна обґрунтувала власне членство у Міжнародній коаліції за рівну оплату праці (ЕРІС), а також приєдналася до Групи друзів жінок, миру й безпеки, і у таким спосіб довела спрямованість зовнішньої та внутрішньої політик на виконання ряду міжнародних документів та актів, зокрема, резолюцій Ради Безпеки ООН 1325 (2000), 1820 (2008), 1888 (2009), 1889 (2009), 1960 (2010), 2106 (2013), 2122 (2013), 2242 (2015), 2467 (2019) та 2493 (2019) [166 та ін.].

Варто констатувати наявність позитивної тенденції із удосконалення нормативно-правової бази забезпечення гендерної рівності в Україні. Серед позитивних надбань у сфері нормативно-правового регулювання досягнення принципів гендерної рівності варто навести ряд нормативно-правових актів, що відображають такі кількісні та якісні зміни.

Зокрема, мова йде про положення Виборчого кодексу України, де було додано положення щодо закріплення 40-відсоткових гендерних квот під час формування партіями загальнодержавного та регіональних виборчих списків, а також передбачено внесення змін до законодавства України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах та інших військових формуваннях, а також щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною [11 та ін.].

Якісні показники успішності реалізації гендерної політики виявляються у збільшенні представництва жінок у Верховній Раді України, міських та обласних радах, скороченні розриву в оплаті праці жінок і чоловіків, включенні гендерного компонента в нормативно-правові акти [24].

Станом на серпень 2021 року більше ніж 80 органів місцевого самоврядування в Україні підписали Європейську хартію рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад, розроблену у 2004 році Радою європейських муніципалітетів і регіонів (РЕМР) (далі - Хартія) [189].

Підписання Хартії органами місцевого самоврядування визначило сприяння з боку громадськості України та органів публічної влади щодо готовності дотримуватися принципів забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та реалізації зобов'язань у сфері гендерної рівності на території територіальної громади, що, передбачається відображати у відповідних регіональних програмах [24].

Варто навести ряд регіональних програм, розроблених та таких, що впроваджуються на рівні селищних, сільських, міських рад депутатів в Україні. Зокрема, такою є програма «Гендерна рівність прав та можливостей жінок та чоловіків», ухвалена рішенням Черкаською селищною радою, що була опубліковано 25 січня 2024 року [117].

Важливим, що розвиток політики гендерної рівності в Україні в умовах повномасштабного вторгнення пов'язується із існуванням такого унікального явища як феномен «соціальної стійкості», що відображується при обґрунтуванні та ухваленні управлінських рішень, спрямованих на розвиток людей, відновлення та розвитку громад.

Попри наявні травматичні події, спричинені повномасштабним вторгненням, що викликає у людини відчуття соціальної вразливості та нестійкості, незалежно від того, чи залишились вони за місцем проживання у своїх територіальних громадах, чи змушені були евакуюватись з місць ведення бойових дій та отримали статус внутрішньо переміщених осіб або біженців за кордоном, необхідно відмітити зростання ролі жінок у

волонтерському русі, та проведенні заходів громадського супротиву країні-агресору [117].

У відповідь на війну в Україні розгортається значна кількість волонтерських мережевих проєктів, державних і міжнародних гуманітарних програм забезпечення речами першої необхідності – водою, продуктами харчування, ліками, засобами гігієни, прихистком.

Отже, аналіз чинників соціальної стійкості та вразливості населення в умовах воєнного стану спрямований на виявлення потреб і соціальних зв'язків громадян і громадянок (з врахуванням гендерних особливостей) у вибраних громадах та виявлення механізмів розвитку соціальної стійкості людей, а також формулювання рекомендацій щодо відновлення і розвитку громад, з урахуванням пережитих травматичних подій.

Спрямування на вивчення гендерних аспектів соціальної стійкості в умовах воєнного стану потребує багато уваги, тому запроваджено дуже якісну та дієву платформу допомоги врятованим – це урядовий сервіс для підтримки постраждалих внаслідок війни.

Згідно із Державною стратегією забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року встановлюється, що пріоритети, заходи та ресурси для їх реалізації відображаються у відповідному плані дій органу місцевого самоврядування [117;24].

Відповідно до офіційної статистичної інформації незважаючи на позитивні зрушення у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, гендерна нерівність ще існує у багатьох сферах. Звітна інформація Всесвітнього економічного форуму за 2020 рік показала, що Україна понизилась у рейтингу порівняно із 2019 року на 15 позицій за Індексом гендерної нерівності, і обіймає 74 місце серед 156 держав (щодо економічних можливостей - 44 місце, освіти - 27 місце, охорони здоров'я - 41 місце, політичних можливостей - 103 місце) [24].

Однак попри наявні позитивні зрушення, в Україні існує ще чимала кількість проблем забезпечення гендерної рівності, що пов'язується як із

повільними темпами розвитку громад, так і недостатнім рівнем практики застосування центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування «людиноцентричних» гендерних підходів у своїй діяльності, зокрема під час формування, реалізації, моніторингу та оцінювання загальнодержавної, регіональної та місцевої політики, стратегічних та програмних документів.

Військова агресія Російської Федерації проти України загострює існуючі проблеми та створює нові виклики для різних груп жінок і чоловіків, серед яких переміщення, втрата доходу та ризик бідності, насильство, зокрема сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, на тимчасово окупованих територіях, ризики торгівлі людьми.

Одним із напрямів забезпечення рівності прав чоловіків та жінок в умовах воєнного стану стало створення з боку держави Платформи допомоги врятованим як єдиного державного онлайн-майданчику з повною інформацією про надавачів допомоги населенню[77].

Вона створена за ініціативою Офісу Віце-прем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, за сприяння урядової уповноваженої з питань гендерної політики та підтримки UNFPA, Фонду ООН у галузі народонаселення [77].

На платформі зібрані контакти сервісів підтримки постраждалих від різних видів насильства в умовах війни. Серед них як урядові проекти, так і ініціативи, створені у партнерстві з громадськими та міжнародними організаціями.

Публічні послуги та інформаційні сервіси на платформі допомоги врятованим надаються безоплатно, конфіденційно. Функціонально дія Платформи допомоги врятованим надається для пошуку особою своєї домівки [77].

Згідно із інформацією Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на 15 травня 2022 р. понад 6,2 млн. осіб внаслідок повномасштабного російського вторгнення змушені стали імігрантами, де

переважна більшість з врахуванням положень Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [100] складають жінки з дітьми, жінки похилого віку та особи з інвалідністю [24].

За даними швидкої гендерної оцінки, проведеної структурою ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок в Україні (далі - ООН Жінки), у відносно безпечних областях України, куди масово почали переміщуватися жінки, чоловіки, діти із областей, у яких тривали активні бойові дії, ресурси швидко було вичерпано можливості для поселення внутрішніх переселенців. В Україні тривають процеси руйнації критично важливої цивільної інфраструктур [117].

Жінки з дітьми не мають умов для реалізації себе у трудових відносинах та відповідно не мають можливості для майнового забезпечення свого фізичного існування та існування своїх дітей [24].

Обмеженим є доступ таких жінок до охорони здоров'я та освіти. Засоби соціального забезпечення є недостатніми, попри наявні гуманітарні місії та підтримку з боку національного уряду України.

Військовослужбовці Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях України використовують сексуальне насильство як засіб війни. Механізм захисту постраждалих від насильства обмежений, оскільки правоохоронні органи України тимчасово не мають доступу до цих територій [24].

Існують ризики торгівлі людьми на тимчасово окупованих територіях України та після перетину кордону. Правозахисники та представники вразливих груп населення, зокрема ВІЛ-інфіковані, жінки з інвалідністю, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, стикаються з підвищеним ризиком насильства [24].

Для забезпечення стійкості України, її відновлення та подальшого розвитку важливим є збереження досягнень державної політики у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також інтеграція гендерного підходу в усі стратегії, програми розвитку,

застосування гендерно орієнтованого підходу у бюджетному процесі. Це забезпечить рівну участь і врахування потреб та інтересів жінок і чоловіків, які належать до різних груп населення, у процесах відновлення та розвитку держави [89].

Задля вирішення проблем захисту прав та інтересів жінок та дітей в умовах воєнного стану в Україні посилено національний інституційний механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. У 2017 році питання координації державної політики у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків віднесено до компетенції Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України [24]. Крім того, запроваджено посаду Урядового уповноваженого з питань гендерної політики [89].

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2020 р. № 784 було утворено Комісію з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (далі - Комісія), яку очолює Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України [24].

До її складу входять заступники міністрів, керівників інших центральних органів виконавчої влади, які призначені уповноваженими особами (координаторами) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у відповідних центральних органах виконавчої влади [108].

З метою належного реагування на виклики щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, у травні 2022 року із числа членів Комісії утворено міжвідомчу робочу групу з протидії такому насильству [24].

Для ефективної роботи національного механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в умовах повномасштабної війни важливо забезпечити його стійкість та гнучкість з метою реагування на нові виклики.

Для створення системи забезпечення гендерної рівності в усіх сферах життєдіяльності суспільства та подолання дискримінації: прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 930 «Деякі питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [25], де:

- закріплено типові положення про відповідальний підрозділ з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та про радника з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- затверджено Інструкцію щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів наказом Мінсоцполітики від 7 лютого 2020 р. № 86, якою встановлено загальні вимоги до застосування гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів з метою виконання норм Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [90];

- затверджено Методичні рекомендації щодо оцінювання гендерного впливу галузевих реформ (наказ Мінсоцполітики від 14 квітня 2020 р. № 257), якими визначено алгоритм оцінювання ймовірних та/або наявних наслідків реалізації галузевих реформ на становище різних груп жінок і чоловіків [91].

З метою удосконалення порядку проведення гендерно-правової експертизи внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 р. № 997 «итання проведення гендерно-правової експертизи» [24].

Забезпечення гендерних підходів під час формування, реалізації, моніторингу та оцінювання державної політики ґрунтується на використанні статистичних даних з розподілом за статтю, віком, місцем проживання, наявністю інвалідності та іншими релевантними ознаками. Перелік індикаторів, у розрізі яких проводиться збір даних для моніторингу гендерної рівності, включає 226 показників [24].

Разом з тим перелік адміністративних даних, що формуються органами державної влади, потребує перегляду з метою включення гендерно чутливих показників. Рівень застосування органами державної влади під час формування державної політики розподілу наявних даних за статтю залишається низьким, що не дає змоги враховувати потреби окремих груп жінок і чоловіків, передусім тих, які зазнають дискримінації за декількома ознаками, отже, порушує один із принципів Цілей сталого розвитку - не залишати нікого осторонь [24].

На виконання Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 273 (Офіційний вісник України, 2018 р., № 33, ст. 1165), а також Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544 [92], розпочато проведення системних навчань з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків для державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, представників сектору безпеки та оборони. Зокрема, Національним агентством України з питань державної служби за підтримки ООН Жінки розроблено та затверджено короткострокові програми підвищення кваліфікації “Гендерний підхід в управлінні людськими ресурсами на державній службі”, “Інтеграція гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів”. У 2020 році навчання за цими програмами пройшли 400 осіб [24].

Згідно з результатами всеукраїнського опитування, проведеного Національним демократичним інститутом міжнародних відносин у 2018 році, 77 відсотків українців (81 відсоток жінок і 73 відсотки чоловіків) вважають рівність важливою.

Дослідження, проведене зазначеним інститутом у 2019 році, засвідчило збільшення заінтересованості громадян України питаннями забезпечення

рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та готовність підтримати жінок під час виборів. Відповідно до Всеукраїнського телефонного опитування “Можливості та перешкоди на шляху демократичного переходу України”, проведеного у 2020 році, 64 відсотки українців вважають, що і чоловіки, і жінки рівною мірою мають бути представлені у політиці [24].

Результати зазначених досліджень свідчать про готовність суспільства в цілому до активних перетворень у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Разом з тим стійкими залишаються гендерні стереотипи [24].

Попри внесення змін до загальних програм підвищення кваліфікації питанням забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, що закріплюється Положенням про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 р. № 106 [94], є недостатнім усвідомлення проблематики гендерної рівності адміністративними органами, що підтверджується відповідними соціологічними опитуваннями, проведеними у 2023 році соціологічною групою “Рейтинг” та іншими соціологічними організаціями [24; 66].

Так, за даними соціологічного опитування встановлено наявність:

- суб’єктивних (самодискримінація та самообмеження жінок, гендерні стереотипи, сексизм, упередження, «скляна стеля» щодо кар’єрного зростання жінок, «доріжка для матусь»);

- об’єктивних обмежень (відсутність доступу до політичної діяльності, виборчих прав; доступу до освіти і, відповідно, до кар’єри та праці, яка вимагає кваліфікацію і дає можливість заробляти більше; складності з виходом на роботу, оформленням банківських рахунків, кредитів та ін).

Кар’єрне зростання також дає третині чоловіків більше можливостей, тоді як жінки можуть частково розраховувати на рівність, а не на переваги

для свого гендеру (лише 7% вважають, що в кар'єрі у жінок є карт-бланш). Оплата праці є більш об'єктивним явищем: її розмір частіше вирішується не статтю, а тарифною сіткою, посадовим окладом, особливо в державному секторі, тож тут і рівних можливостей – 61% [66;24].

Як зазначається у соціологічному дослідженні «Можливості жінок в Україні (1-2 червня 2023 року)», проведеного соціологічною групою “Рейтинг” гендер і гендерні відмінності не існують самі по собі як окремі властивості особистості чи соціальні явища.

Вони завжди сполучаються з іншими важливими характеристиками, наприклад вік та клас (соціальних статус, зайнятість, рівень доходів та ін). Дослідження групи «Рейтинг» дозволяє прослідкувати відмінності між чоловіками і жінками різного віку та соціального статусу (через зайнятість) [66].

Чоловіки будь-якого віку бачать менше нерівностей, ніж жінки, і це закономірно, бо нерівності стосуються не їх. І те, що жінки бачать як відсутність можливостей, чоловіки можуть пояснити іншими причинами. Жінки більш критично налаштовані: молоді бачать суттєві обмеження для жінок в політичній діяльності та кар'єрному зростанні (бо це вік для розбудови кар'єри, для них це чутливе питання). Жінки 51+ років – бачать суттєві нерівності у оплаті праці та політичній діяльності [66].

Пенсія жінок цієї групи зазвичай менша за чоловічу і тому маємо суттєвий розрив: на 20% менше жінок, ніж чоловіків цього віку бачать рівність можливостей [24].

Однак війна не лише призвела до напруження ситуації із забезпеченням гендерної рівності, але і дала для суспільства нові можливості, що полягають у реструктуризації традиційних сфер професійної діяльності, зміні у вимогах до компетентностей, soft skills людини в політиці та у трудовому колективі, на робочому місці.

Війна, як кризова подія вищого рівня, так само як світова епідемія коронавірусу прискорила зміни у гендерному розподілі праці. Однак

триваючі зміни є більш відчутними для прав чоловіків, через те, що жінки шукають для себе місце у чоловічому світі [66].

До проблем забезпечення ефективності нормативно-правового регулювання відносин із участю жінок та чоловіків необхідно віднести недостатній рівень застосування гендерних підходів у діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, зокрема щодо врахування потреб та інтересів різних груп жінок і чоловіків на етапах формування, реалізації та моніторингу політики, планування та розподілу бюджетних коштів, надання послуг [24].

Попри наявність спеціальної нормативно-правової бази є відсутньою практика проведення гендерно-правової експертизи законопроектів, ініціаторами яких є народні депутати України.

З огляду на викладене нормативно-правова база потребує подальшого приведення у відповідність з міжнародними стандартами. Механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в усіх сферах життєдіяльності суспільства потребує розвитку на всіх рівнях – як на законодавчому рівні, так і на рівні підзаконних нормативно-правових актах.

1.4 Функції та принципи адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні

Реалізація гендерної політики вимагає звернення дослідницької уваги до встановлення її функціонального змісту та визначення основоположних засад її регулювання. Питання адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики перебуває у постійній реформації, що пов'язується із переглядом підходів до встановлення ролі та значення жінки в українському суспільстві, що функціонує в умовах воєнного стану.

Процеси демократизації та гуманізації українського суспільства позначаються на перегляді функціонального змісту адміністративно-

правового регулювання суспільних правовідносин в цілому, і зокрема – з питань здійснення гендерної політики.

Дослідження функціонального змісту та принципів здійснення гендерної політики неодноразово було предметом дослідницької уваги ряду вітчизняних вчених, а також представників зарубіжної юридичної науки. Варто виокремити такі дисертаційні дослідження, де предметом наукових пошуків були питання впровадження гендерної рівності, як:

- дисертація А.А. Грибовської на тему «Конституційні засади гендерної рівності в Україні» (2019 р.), де було обґрунтовано авторський підхід до розуміння категорії гендерна рівність як конституційно-правовий принцип, та обґрунтовано необхідність розуміння «гендеру» як «змодельованої суспільством та підтримуваної соціальними інститутами систему цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстом буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі» [18, с. 37];

- дисертація К.Б.Левченко на тему «Управління процесами формування гендерної політики в Україні (організаційно-правові аспекти)» (2003 р.) [54], де одним із висновків було обґрунтовано, що в питанні використання сучасних міжнародних документів з прав людини, доступ до світового та європейського досвіду не пов'язаний з його копіюванням без урахування реалій сучасного рівня української державності, економічних можливостей, а також прогресивних нормативних звичаїв і традицій, сформованих у нашому суспільстві, що стало основою комплексної методології до використання проаналізованих ідей та концепцій для подальшого проведення дослідження, в аналізі соціально-ідеологічних орієнтирів гендерної політики, наповнення її змісту, розгляді тих чи інших політико-правових феноменів, і дозволило вченій засвідчити, що цивілізована політика щодо жінок в Україні гарантована Конституцією

України, яка закріплює на законодавчому рівні рівноправність жінок та чоловіків в Україні, а також основні права людини. Конституція України містить широкий спектр прав і гарантій жінкам та чоловікам в усіх сферах соціального та приватного життя [54, с. 364-365];

- дисертація Н.О. Баласинович на тему «Забезпечення гендерної рівності в системі органів державної влади» (2023 р.), де варто виокремити авторський висновок про те, що на рівні місцевої державної влади найбільшого роз'яснення й консулювання потребують питання щодо усунення «скляної стелі» та «скляної стіни», професійної сегрегації, насильства в сім'ї, харасменту та дослідження проблем гендерних відносин; на рівні регіональної влади – питання щодо гендерного мейнстрімінгу, діяльності урядових органів із гендерної рівності, заходів із гендерного уповноваження та гендерного аудиту, аналізу даних державної/регіональної статистики та дослідження оцінки гендерного впливу на рівень результативності державної влади в регіоні; на національному рівні – питання щодо сегрегації в цілому, гендерних квот (державних і партійних), гендерно нейтрального законодавства, гендерної освіти, прямої і непрямой дискримінації, гендерного аналізу, фемінізму та сексизму, паритетної демократії, підвищення індексів гендерного розвитку та гендерної рівності [6, с. 156-157].

З точки зору наукової теорії регулювання суспільних правовідносин є цінним висновки Н.О. Баласинович щодо розуміння таких категорій, як «гендерна демократія» як не лише демократичні паритетні цінності, рівності та справедливості, а й «система сформованих та законодавчо закріплених рівних прав і можливостей волевиявлення жінок і чоловіків, яка забезпечується комплексом управлінських, політичних, економічних, психологічних, культурних, педагогічних, інформаційних заходів», що дозволило обґрунтувати розуміння державної гендерної політики як оптимальної діяльності органів державної влади з розв'язання суспільних проблем, які максимально сприяють реалізації інтересів чоловіків та жінок

шляхом забезпечення гендерної рівності в суспільстві, що вимагає вжиття та функціонування системи політичної організації державної влади, яка сприяє виконанню гендерного законодавства щодо рівності прав та можливостей чоловіків та жінок у реалізації власного потенціалу та їх лідерських якостей, а також – збереженню і примноженню національних традицій у боротьбі за народний суверенітет і гендерну рівність.

При цьому Н.О. Балансинович робить дослідницький акцент на встановленні змісту організації публічної влади як гарантії ефективності здійснення функцій та принципів гендерної політики [6, с. 159-160].

При цьому наведені наукові праці акцентують увагу на встановленні інституційної характеристики здійснення гендерної політики, де позбавлено належної дослідницької уваги питання встановлення принципів та функцій адміністративно-правового регулювання відносин реалізації гендерної політики, чому буде приділено даний підрозділ.

Н.О. Балансинович робить висновок, що в основу здійснення гендерної політики має бути покладено систему політичної організації влади в державі є парламентська (парламентсько-президентська) республіка, в якій пріоритетне місце в системі державної влади належить представницьким органам влади (парламенту, обласним/місцевим/територіальним радам), які обираються шляхом всенародного голосування на національних чи місцевих виборах та ухвалюють колегіальні політико-управлінські рішення з урахуванням суспільних потреб громади і суспільства в цілому [6, с. 159-160].

Встановлення принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики вимагає передусім зосередження дослідницької уваги на визначенні його розуміння в цілому. Питання дослідження поняття «принцип адміністративно-правового регулювання» є відносно новою категорією, що має бути відособлена від категорії «принцип адміністративного права» [20, с. 41-42].

У вітчизняній юриспруденції наявними такі підходи до розуміння категорії «принцип адміністративно-правового регулювання» як:

як певне процедурне правило, що визначає зміст діяльності публічно-владного суб'єкта [12, с. 181-183];

як певні ідеологічні ідеали, що визначаються та характеризуються універсалізацією та всеохоплюючим значенням, що дозволяє їх визначити як нормативний імператив [128, с. 12-13; 26, с. 92-101];

як засади належності функціонування суб'єктів владних повноважень та інших учасників публічно-управлінських правовідносин [125, с. 183-185; 17, с. 95];

як базис для формування науки та практики адміністративного права та процесу [4, с. 10; 3, с. 29-30];

як нормативний зміст публічно-управлінських правовідносин [125, с. 131];

як елемент правової системи, що відображує історичні особливості розвитку конкретного суспільства [28, с. 44-48; 130, с. 420];

як певні об'єктивно існуючі закономірності розвитку суспільства, що визначає спрямування регулювання суспільних правовідносин у сфері державного управління [35, с. 76];

як нормативні вимоги, яким має відповідати діяльність із регулювання публічно-управлінських правовідносин [1, с. 88] та ін..

Отже, варто зазначити, що у науковій літературі існує певна неоднозначність підходів до встановлення змісту категорії «принцип адміністративно-регулювання».

При цьому нормативний підхід до розуміння принципів регулювання суспільних правовідносин базується на застосуванні підходу як їх визначення через розуміння їх основоположності та засадничості, що дозволяє їх використання зробити базисом для врегулювання відносин в порядку аналогії права.

Так, зокрема, згідно із ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України встановлено, що «основними засадами (принципами) адміністративного судочинства є:

- 1) верховенство права;
- 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 3) гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 4) змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі;
- 5) обов'язковість судового рішення;
- 6) забезпечення права на апеляційний перегляд справи;
- 7) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, визначених законом;
- 8) розумність строків розгляду справи судом;
- 9) неприпустимість зловживання процесуальними правами;
- 10) відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення» (ч. 3 ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України) [33].

Отже, розуміння категорії «принцип адміністративно-правового регулювання» має виходити із встановлення його як певних основоположних засад, застосування яких дозволяє врегулювати публічно-управлінські правовідносини.

При цьому відповідно до одного із головних Законів України з питань регулювання суспільних відносин із забезпечення гендерної рівності - Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» - не встановлюється система здійснення гендерної політики в Україні, що вимагає відповідних напрацювань з боку наукової спільноти.

Загальновизнаним є підхід до розуміння змісту принципів регулювання будь-яких правовідносин і зокрема, правовідносин із здійснення гендерної політики, із поділом їх на загальні принципи та спеціальні принципи.

До загальних принципів адміністративно-правового регулювання відносин із здійснення гендерної політики варто віднести такі принципи, як: демократизм, законність, пропорційність публічних і приватних інтересів, справедливість, верховенство права, об'єктивність, гуманізм.

Звернемо дослідницьку увагу на характеристику загальних принципів адміністративно-правового регулювання гендерної політики. Розуміння принципів пропорційності та справедливості полягає у встановленні співмірного співвідношення між приватними інтересами особи та публічними інтересами громади та суспільства.

Принцип справедливості розглядається як «основоположний принцип права ... виражає дух права, забезпечує його змістовну легітимацію, визначає розуміння «правильного» і «неправильного», є дороговказом при встановленні межі між дозволеним і недозволеним у суспільних відносинах» [10, с. 737].

Ю.О. Легеза при здійсненні дослідження реалізації принципів пропорційності та справедливості як засад регулювання здійснення права особи на мирні зібрання обґрунтовує, що заборона проведення мирних зібрань має ґрунтуватися на наявності реальності загрози порушення громадського порядку, що має бути співвідноситися як із вже наявними попередньо прецедентами, так і аналізом об'єктивних та суб'єктивних характеристик відповідно соціального становища, що панує у суспільстві. Вченою зазначається, що Європейський суд з прав людини неодноразово підкреслював, що реалізація своїх прав меншістю не повинна залежати від схвалення більшістю [56; 55].

Навіть в тому випадку, якщо інтереси певної групи осіб різько відрізняється від інтересів основної маси населення, такі інтереси мають бути дотримані. Так, зокрема, Європейський суд з прав людини зазначає: «хоча в якихось випадках інтереси особистості можуть бути поставлені в залежність від інтересів групи, демократія не 379 Актуальні проблеми юридичної науки зводиться до того, що погляди більшості повинні

обов'язково переважати; необхідно дотримуватися балансу, який забезпечив би чесне і правильне ставлення до меншин і виключав би будь-які зловживання з боку домінуючої групи» (пункт 63 Рішення у справі Бачковський та інші проти Польщі від 3 травня 2007 [110]).

Тобто досягнення принципів справедливості та пропорційності при регулюванні відносин із здійснення гендерної політики має виходити із обґрунтованості обмеження права одних задля громадської безпеки інших.

Ю.О. Легеза зазначає, що з врахуванням того, що мирні зібрання є одним із засобів відстоювання людиною і громадянином своїх прав, свобод та інтересів у демократичному суспільстві, то право громадян на свободу мирних зібрань в Україні має гарантуватися та захищатися державою, яка зобов'язана забезпечити його ефективну реалізацію.

Здійснення цього права не підлягає жодним обмеженням, крім випадків, установлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

При цьому необхідно акцентувати увагу, що намагання провести мирні зібрання за гендерною ідентифікацією, яка визначається на рівні емоційного та інтуїтивного співчуття людиною своєї статевої приналежності або відсутності чіткого визначення такого сприйняття, тобто почуття невизначеності (амбівалентності), не є підставою для визнання таких дій, що створюють загрозу національній безпеці [56; 55].

При врегулюванні публічно-управлінських правовідносин з питань здійснення гендерної політики необхідно виходити із встановлення належного змісту та розумного підходу задля визначення балансу приватного та публічного інтересів [10, с. 739], як допустимість втручання у сферу особистого життя на засадах так званої «процедурної справедливості», що функціонально спрямовується, як зазначає М.М. Лученко, на дотримання встановлених правил і завдяки цьому досягненню бажаного результату [60, с. 70-74].

Про таке розумне співвідношення йдеться у висновках ЄСПЛ у ряді справ (справа «Гримковська проти України» № 38182/03 від 21 липня 2011 року [118], «Ляшко проти України» № 21040/02 від 10 серпня 2006 року [119] тощо).

Встановлення принципу законності як принципу адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики полягає у його розумінні як спрямування діяльності владних суб'єктів задля забезпечення панування права та правової норми у суспільстві.

Принцип законності має бути дотримано при обранні владним суб'єктом того чи іншого правового засобу (інструменту) задля врегулювання відносин із здійснення гендерної політики.

Законність є певною ознакою публічного режиму та гарантує досягнення верховенства права, невідворотності відповідальності за вчинення злочинів чи інших правопорушень за ознаками статі та гендеру.

В межах такого розуміння принцип законності є безпосередньо пов'язаним із змістом та реалізацією принципу верховенства права. М.М. Лученко акцентує на важливості розуміння принципу верховенства права у його співвідношенні із принципом пропорційності як:

- необхідності забезпечення балансу між правами, свободами, законними інтересами приватних осіб і публічними інтересами;
- примат приватних прав, свобод та інтересів перед публічними, оскільки публічний інтерес, виражений у потребі публічного порядку чи безпеки, вимог суспільної моралі чи здоров'я,
- розглядається як підстава для «розумного» втручання у приватну автономію особи, яка за відсутності, таких підстав може реалізовуватися безперешкодно [60, с. 54-55].

У Доповіді Венеціанської комісії про верховенство права 2011 р. [178] визначено такий зміст розуміння принципу верховенства права, як поєднання:

- законності, зокрема, прозорого, підзвітного та демократичного процесу ухвалення законодавства;
- правової визначеності;
- заборони свавілля;
- доступу до правосуддя, яке забезпечують незалежні та неупереджені суди, зокрема під час судового розгляду адміністративних актів;
- дотриманні прав людини;
- недискримінації та рівності перед законом.

Отже, зміст адміністративно-правового регулювання гендерної політики і застосування принципу верховенства права як універсального регулятора відповідної сфери суспільних відносин, має базуватися в тому числі на неприпустимості будь-яких форм дискримінації за статевими ознаками.

Реалізація принципів об'єктивності та гуманізму виходить із необхідності відображення наявних соціальних взаємозв'язків у встановленні місця жінки, чоловіка або особи трансгендеру у функціонуванні суспільства, що при цьому має характеризуватися необхідним рівнем цивілізаційного розвитку, запровадження людиноцентричного підходу до врегулювання суспільних правовідносин [114].

До спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики необхідно віднести такі:

- забезпечення соціального добробуту;
- забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві;
- створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку;
- рівні доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи; принцип соціальної стійкості;
- принцип соціальної співмірності та відповідальності.

З врахуванням означеного є необхідним змінити назву Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» на таку «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків та трансгендерних осіб», де статтю 3 доповнити частиною другою, яка закріпила б системи основоположних засад (принципів) регуляції таких правовідносин у зазначеній нижче редакції:

«Основоположними засадами (принципами) здійснення гендерної політики є:

- 1) забезпечення соціального добробуту;
- 2) забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві;
- 3) створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку;
- 4) рівний доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи;
- 5) принцип соціальної стійкості;
- 6) принцип соціальної співмірності та відповідальності» (додаток Б).

На основі вище зазначеного є необхідним внесення змін до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV шляхом:

1) зміни назву Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» на таку «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків та трансгендерних осіб»;

2) доповнення статті 3 частиною другою, яка закріпила б системи основоположних засад (принципів) регуляції таких правовідносин у зазначеній нижче редакції:

«Основоположними засадами (принципами) здійснення гендерної політики є:

1. забезпечення соціального добробуту;

2. забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві;

3. створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку;

4. рівний доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи;

5. принцип соціальної стійкості;

6. принцип соціальної співмірності та відповідальності»;

3.3. Статтю 3 викласти у такій редакції:

«Стаття 3. Основні напрями та державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків і трансгендерних осіб

Державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків і трансгендерних осіб спрямована на:

утвердження гендерної рівності;

недопущення дискримінації за ознакою статі;

застосування позитивних дій;

запобігання та протидію насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам насильства стосовно жінок, чоловіків і трансгендерних осіб;

забезпечення рівної участі жінок, чоловіків і трансгендерних осіб у прийнятті суспільно важливих рішень;

забезпечення рівних можливостей жінкам, чоловікам і трансгендерним особам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків;

підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства;

виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері;

захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі.

Основоположними засадами (принципами) здійснення гендерної політики є:

1) забезпечення соціального добробуту;

- 2) забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві;
- 3) створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку;
- 4) рівний доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи;
- 5) принцип соціальної стійкості;
- 6) принцип соціальної співмірності та відповідальності»» (додаток Б).

Розуміння функцій адміністративно-правового регулювання суспільних відносин в цілому, і зокрема з питань здійснення мають розумітися як певний «напрямок регулюючого галузевого впливу, що визначає вектори відповідного регулювання в економічній сфері, забезпечуючи стратегічні пріоритети розвитку національної економіки та упорядкування зовнішньоекономічних відносин й чітко визначаючи засади відносин власності шляхом визначення тих сфер економіки, які формують об'єкт недержавної власності та механізм її набуття, <...> закріплюючи статус суб'єктів державної власності, засади соціальної орієнтації економіки...» [74, с. 16-17].

Розуміння функцій адміністративно-правового регулювання як напрямів публічно-управлінського впливу на суспільні правовідносини обґрунтовано у наукових працях Т.О. Коломоєць, Д.С. Кременової, В.К. Колпакова [36].

Виходячи із вище зазначеного підходу до розуміння функцій адміністративно-правового регулювання суспільних правовідносин, необхідно зазначити, гендерна політика є тією сферою, де спрямування діяльності держави має бути реалізовано у таких напрямках, як:

- утвердження гендерної рівності;
- недопущення дискримінації за ознакою статі;
- застосування позитивних дій;

- запобігання та протидію насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам насильства стосовно жінок;
- забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень;
- забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків;
- підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства;
- виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері;
- захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі (ст. 3 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [85]).

Реалізація функцій здійснення гендерної політики пов'язується із ефективністю здійснення соціально-економічної функції держави, як певного різновиду загально соціальних функцій права.

У докторській дисертації Ю. Пирожкової економічна функція визначається як «напрямок регулюючого галузевого впливу, що визначає вектори відповідного регулювання в економічній сфері, забезпечуючи стратегічні пріоритети розвитку національної економіки та упорядкування зовнішньоекономічних відносин й чітко визначаючи засади відносин власності шляхом визначення тих сфер економіки, які формують об'єкт недержавної власності та механізм її набуття, <...> закріплюючи статус суб'єктів державної власності, засади соціальної орієнтації економіки...» [75, с. 16].

Таким чином, соціально-економічний розвиток та функції із його забезпечення має сприяти успішності та ефективності здійснення гендерної політики в Україні на засадах стимулювання, забезпечення, суспільного розподілу.

Висновки до першого розділу

1. Визначено, що в межах даної дисертації рівність буде розглядатися як регулятор суспільних відносин, що є певним принципом правового регулювання та формування і функціонування суспільства, досягнення якого є безумовним імперативом.

При цьому рівність в межах правових підходів розуміється: як принцип нормативного регулювання суспільних відносин; як соціальна цінність; як правовий інститут; як характеристика правового статусу особи; як характеристика механізму нормативно-правового забезпечення прав і свобод людини.

Визначено, що реалізація рівності відбувається через такі складові її розуміння, як: рівність особи перед законом; рівність особи у здійсненні права на судовий захист; рівність доступу до інформації; рівність доступу до публічного управління; рівність правових статусів. Підкреслено важливе значення, яке має дотримання принципу рівності як принципу реалізації адміністративно-правового статусу. Адміністративно-правовий статус особи відносено до динаміки публічно-управлінських правовідносин. Акцентовано, що встановлення адміністративно-правового статусу приватної особи визначає межі діяльності у сфері публічно-управлінських правовідносин.

Визначено, що дотримання принципу рівності у реалізації та захисту адміністративно-правового статусу приватної особи, адже саме він є складовою системи гарантій забезпечення як рівних можливостей у здійсненні суб'єктивних пасивних управлінських прав (зокрема, права бути обраним), так і суб'єктивних активних управлінських прав (як права обирати та брати участь у проведенні референдуму чи виборів).

Встановлено, що розуміння реалізації принципу рівності залежить не лише від об'єктних характеристик правовідносин, але і має враховувати суб'єктні ознаки відповідної сфери. Наголошено, що вирішальне значення

для конкретизації змісту цього принципу має його суб'єкт (суб'єкт права, правове становище якого цей принцип визначає).

З'ясовано, що застосування категорії «гендер» починається починаючи із другої половини ХХ ст., яке хоча і пов'язується із категорією «стать», але при цьому передусім має розглядатися як соціокультурна категорія, допускаючи право особи обирати свою статеву приналежність, і не розглядаючи її як імператив, що діє від народження. Отже, гендер може розглядатися як соціальна свобода, а стать – як біологічна свобода.

Підкреслено, що відмежування статі і гендеру дійсно має враховувати не лише біологічні ознаки та характеристики, але і будуватися на соціальних ознаках здійснення наданих особі прав.

Зроблено висновок, що гендер відноситься до характеристики індивідуума як учасника соціальних (суспільних) відносин, тоді як стать характеризує особу з точки зору її біологічних та фізіологічних ознак, тобто підкреслено, що гендер є більш широкою категорією, що здатна відобразити не лише біологічні характеристики особи, але і встановлює зміст певної соціальної ролі особи.

Наголошено, що гендерна структура особистості відображує її соціальні емоції, її роль у сімейних відносинах, її роль як учасника освітньо-культурного національного простору, що комплексно встановлює її здатність усвідомити свою гендерну ідентичність.

Підкреслено, що гендерна рівність не має розумітися як рівність прав виключно чоловіків та жінок.

Зазначено, що реалізація гендерної рівності визначається як: юридична рівність осіб, незалежно від розуміння ними своєї статевої приналежності та обраної соціальної ролі; фактична рівність, що полягає у відсутності відмежування механізмів здійснення суб'єктивних можливостей залежно від соціальної та статевої ролі особи; рівнозначність наслідків діяльності особи.

Зроблено висновок, що здійснення гендерної політики має не лише юридичне, соціальне значення, але і має відображати економічні потреби

суспільства, що пов'язується із порушенням прав жінок чи осіб, які не мають визначеної статевої приналежності, для доступу до ряду сфер виробництва через неможливість здобуття відповідної професійної чи вищої освіти, через створення перешкод реалізації права особи на охорону здоров'я та інших видів публічних послуг.

Акцентовано, що гендер відноситься до характеристики індивідуума як учасника соціальних (суспільних) відносин, тоді як стать характеризує особу з точки зору її біологічних та фізіологічних ознак, що має бути основою для встановлення змісту гендерної політики та напрямів її реалізації.

2. Акцентовано, що інтеграція норм європейського та міжнародного законодавства вимагає відображення у національній правовій системі України стандартів гендерної рівності, що має враховувати як тенденції зовнішньополітичних процесів, так і особливості соціального, культурного, економічного розвитку країни.

Визначено, що спрямування діяльності міжнародних організацій з питань забезпечення гендерної рівності визначається такими векторами, як:

- подолання проявів дискримінації; забезпечення рівноправності чоловіків і жінок (так звана якісна рівність);
- створення рівних умов для реалізації суб'єктивних активних та пасивних виборчих прав (кількісна рівність);
- усунення протиправних діянь та запобігання їх вчиненню, що пов'язані із встановленням певних гендерних ознак (торгівля дітьми, жінками, сексуальне рабство, поширення продукції, що має ознаки порнографії тощо).

Визначено, що основоположні засади забезпечення прав і свобод людини встановлені у Загальній декларації прав людини (1948 р.), Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966 р.), Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), а також у ряді спеціальних міжнародних актах - Конвенції про громадянство одруженої жінки 1957 р.; Декларації про ліквідацію дискримінації щодо

жінок 1967 р., Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р..

Визначено важливу роль у впровадженні політики гендерної рівності відіграє Міжнародна організація праці, що функціонально забезпечує:

- здійснення стандартів із свободи праці, охорони праці, реалізації права на працю жінками із дотриманням безпеки та збереження репродуктивної функції;

- подолання проявів бідності та соціальної ізоляції, вжиття заходів із гарантування соціального забезпечення та захисту для жінок;

- створення рівних та однакових умов для жінок та чоловік для професійного зростання, навчання, розвитку, здобуття професійних навичок та компетентностей;

- підтримка найманих працівників, самозайнятих у неформальній економіці, жінок, що займаються творчою діяльністю;

- боротьба із сексуальними домаганнями на робочому місці; створення умов для рівноправного доступу до керівних посад для жінок та чоловіків.

Встановлено, що на рівні європейського законодавства принципи гендерної рівності передусім у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 14) та Протоколу № 12 (ст.1) до неї, де закріплено, що користування правами та свободами, визнаними у ній, має бути забезпечене без будь-якої дискримінації за ознакою статі, а також у підсумковій декларації Другого саміту Ради Європи, що була прийнята у Страсбурзі 11 жовтня 1997 р., де відображено такі стандарти гендерної рівності, як збалансоване представництво чоловіків і жінок у всіх сферах суспільного життя, що вимагає створення рівних можливостей для реалізації можливостей у громадському, політичному, соціально-економічному житті, як для жінок, так і для чоловіків. В результаті напрацювання нормотворчої діяльності із впровадження стандартів гендерної рівності було надано Рекомендацію № К(98)14 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам

«Про застосування комплексного підходу до проблеми рівності між чоловіками і жінками» (1998) [177].

До найновітніших міжнародно-правових документів, ухвалених задля встановлення гендерної рівності, віднесено Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11 травня 2011 р. (Стамбульська конвенція).

Визначено, що Стамбульська Конвенція встановлює механізм моніторингу, який складається з двох органів. Першим таким органом визнано GREVIO (Група експертів із протидії насильству щодо жінок і домашньому насильству), яка є органом незалежних і неупереджених експертів, відомих своїм досвідом у сферах прав людини, гендерної рівності, насильства щодо жінок або допомоги та захисту жертв ; або продемонстрували відповідний професійний досвід у будь-якій із цих сфер. GREVIO складає та публікує звіти про законодавчі та інші заходи, вжиті країнами, які ратифікували Конвенцію, спрямовані на виконання її положень (процедура оцінки). За певних обставин група може ініціювати розслідування (процедура розслідування).

Другим органом, що в межах діяльності Ради Європи функціонально має сприяти впровадженню стандартів гендерної рівності, визнано Комітет Сторін складається з представників Сторін Конвенції. Комітет може приймати рекомендації щодо заходів, які необхідно вжити для виконання висновків, що містяться у звітах GREVIO. Комітет також контролює виконання своїх власних рекомендацій, вивчає результати будь-якого розслідування, проведеного членами GREVIO, і розглядає будь-які необхідні заходи відповідно до цих висновків.

Визначено інноваційний характер Стамбульської конвенції, зокрема, з питань криміналізації діянь проти статі (ст. 33-40).

З'ясовано, що відповідно до ст. 50, 57 Стамбульської Конвенції закріплюється вимога запровадження на національному рівні повноцінного механізму захисту від обумовленого гендерною ознакою насильства

(належного реагування на всі форми обумовленого гендерною ознакою насильства, належного розслідування та правосуддя з огляду на гендерне розуміння насильства) та права на правову допомогу та безоплатну правову допомогу жертвам, а також надання належного та невідкладного захисту жертвам такого насильства.

Проведено аналіз законодавства окремих країн з питань гендерної рівності (Швейцарії, США, ФРН, Великобританії, Канади та ін.).

Визначено прогресивність Закону Великобританії про рівність 2010 р., де встановлюється, що сутність гендерної рівності полягає у закріпленні принципу, що особа має захищену ознаку зміни статі, якщо особа пропонує пройти, проходить або пройшла процес (або частину процесу) з метою зміни статі особи шляхом зміни фізіологічних чи інших ознак статі. У статті 7 Закону Великобританії про рівність 2010 р. міститься положення, що посилення на транссексуальну особу є посиленням на особу, яка має захищену ознаку зміни статі.

Зазначено, що є необхідним забезпечення актами чинного законодавства не лише положень про гендерну рівність, але і положень про гендерну справедливість, що є певним вектором розвитку сучасних держав.

Окрему дослідницьку увагу звернено на положення Закону Канади про справедливість у сфері зайнятості та надання рекомендацій щодо модернізації та зміцнення федерального законодавства, заснованих на фактах. рамки рівності в працевлаштуванні.

Встановлено, що Закон Канади про справедливість в оплаті праці, який набув чинності в серпні 2021 року, сприятиме «досягненню рівності в оплаті праці за допомогою проактивних засобів шляхом усунення системної гендерної дискримінації в практиках і системах винагороди роботодавців, з якою стикаються працівники, які обіймають посади переважно жінок. класів посад, щоб вони отримували рівну винагороду за роботу рівної цінності».

Зроблено висновок, що досягнення здійснення політики Канади у сфері гендерної рівності полягають у такому: розробка та впровадження рамкової

система гендерних результатів (GRF) була представлена у бюджеті на 2018 рік.

Визначено, що напрямками забезпечення ефективності здійснення політики Канади у сфері гендерної рівності є такі сфери, як: освіта та розвиток навичок; економічна участь і процвітання; лідерство та демократична участь; подолання проявів гендерного насильства та доступу до правосуддя; зниження бідності, здоров'я та благополуччя.

Зроблено висновок, що відповідно до норм чинного законодавства сучасних демократичних країн на конституційному рівні закріплюється принцип гендерної рівності, а в окремих країнах (Великобританія, Сполучені Штати Америки) – закріплюється не лише принцип рівності прав жінок та чоловіків, але і рівність прав трансгендерів. Але при цьому необхідним є створення механізмів забезпечення не лише гендерної рівності, але і гендерної справедливості, що є одним із критеріїв економічної успішності країни.

3. Встановлено, що нормативно-правове закріплення гендерної рівності в Україні передусім зв'язано із рядом статей Конституції України (ст.ст. 24, 38, 43, 51, 52, 129 та ін.

З'ясовано, що встановлення змісту принципу гендерної рівності тлумачиться у рішеннях Конституційного Суду України (Рішення Конституційного Суду України № 9-рп/2012 від 12 квітня 2012 року, Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2004 від 2 листопада 2004 року, Рішення Конституційного Суду України № 10-рп/2000 від 28 вересня 2000.

Визначено наявність певних розбіжностей між позицією Конституційного Суду України та Європейського Суду з прав людини з питань застосування тесту на пропорційність та співмірність обмежень до людини у співвідношенні із реалізацією принципів рівності.

Підкреслено, що згідно із практикою Європейського суду з прав людини» визначається, що застосування контролю та допустимість обмежень

прав та свобод людини має спрямовуватися на визначення співмірності таких обмежень через наявність публічного інтересу.

Встановлено, що питання здійснення політики гендерної рівності регламентується в Україні на:

А) законодавчому рівні:

положення Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-ІУ,

положення Закону України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI,

положення Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII,

Б) на рівні положень підзаконних нормативно-правових актів:

Указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 26 липня 2005 р. №1135/2005;

Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1834 «Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 р.», що була замінена із ухваленням Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р.» від 11 квітня 2018 р. № 273;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про проведення гендерно-правової експертизи» від 12 квітня 2006 р. № 504, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р.. «Про затвердження Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки» та ін..

Акцентовано на наявності соціального феномену, що виник в умовах воєнного стану, який визначається як феномен «соціальної стійкості», який

характеризується перерозподілом соціальних ролей жінки у забезпеченні економічного зростання країни та відновленні громад.

Зроблено аналіз функціонування Платформи допомоги врятованим, де публічні послуги та інформаційні сервіси надаються безоплатно, конфіденційно.

Встановлено, що на виконання Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 273, а також Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544 здійснюється проведення системних навчань з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків для державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, представників сектору безпеки та оборони.

На основі контент-аналізу соціологічних опитувань з питань гендерної рівності, що постійно проводяться в Україні (зокрема, соціологічною групою «Рейтинг» та ін..) встановлено, що до проблем забезпечення ефективності нормативно-правового регулювання відносин із участю жінок та чоловіків необхідно віднести недостатній рівень застосування гендерних підходів у діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, зокрема щодо врахування потреб та інтересів різних груп жінок і чоловіків на етапах формування, реалізації та моніторингу політики, планування та розподілу бюджетних коштів, надання послуг.

До проблем нормативно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні віднесено: низька ефективність реалізації та практики правозастосування гендерно-правової експертизи законопроектів; низька ефективність дії нормативних та організаційних механізмів забезпечення не лише механізмів гендерної рівності, але і гендерної справедливості.

4. Досліджено функції та принципи адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні.

Встановлено, що процеси демократизації та гуманізації українського суспільства позначаються на перегляді функціонального змісту адміністративно-правового регулювання суспільних правовідносин в цілому, і зокрема – з питань здійснення гендерної політики.

На підставі аналізу теоретико-правових та галузево-правових наукових працях дозволило зробити узагальнюючий висновок, що категорія «принцип адміністративно-правового регулювання» розуміється, як:

певні ідеологічні ідеали, що визначаються та характеризуються універсалізацією та всеохоплюючим значенням, що дозволяє їх визначити як нормативний імператив;

як засади належності функціонування суб'єктів владних повноважень та інших учасників публічно-управлінських правовідносин;

як базис для формування науки та практики адміністративного права та процесу;

як нормативний зміст публічно-управлінських правовідносин;

як елемент правової системи, що відображує історичні особливості розвитку конкретного суспільства;

як певні об'єктивно існуючі закономірності розвитку суспільства, що визначає спрямування регулювання суспільних правовідносин у сфері державного управління;

як нормативні вимоги, яким має відповідати діяльність із регулювання публічно-управлінських правовідносин та ін..

Обґрунтовано, що встановлення змісту принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики як основоположні правові засади, що дозволяють їх використання для унормування суспільних відносин, в тому числі і допустимості застосування аналогії права.

До загальних принципів адміністративно-правового регулювання відносин із здійснення гендерної політики віднесено такі принципи, як:

демократизм, законність, пропорційність публічних і приватних інтересів, справедливість, верховенство права, об'єктивність, гуманізм.

До спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики необхідно віднесено такі:

забезпечення соціального добробуту;

забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві;

створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку;

рівні доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи;

принцип соціальної стійкості;

принцип соціальної співмірності та відповідальності.

Обґрунтовано авторський підхід до нормативного відображення принципів здійснення гендерної політики в Україні, що полягає у необхідності змінити назву Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» на таку «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків та трансгендерських осіб», де статтю 3 доповнити частиною другою, яка закріпила б системи основоположних засад (принципів) регуляції таких правовідносин у зазначеній нижче редакції:

«Основоположними засадами (принципами) здійснення гендерної політики є:

1) забезпечення соціального добробуту;

2) забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві;

3) створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку;

4) рівний доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи;

5) принцип соціальної стійкості;

б) принцип соціальної співмірності та відповідальності» (додаток Б).

На основі вище зазначеного є необхідним внесення змін до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV шляхом:

1) зміни назву Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» на таку «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків та трансгендерних осіб»; 2) доповнення статті 3 частиною другою, яка закріпила б системи основоположних засад (принципів) регуляції таких правовідносин у зазначеній нижче редакції:

«Основоположними засадами (принципами) здійснення гендерної політики є:

1. забезпечення соціального добробуту;
2. забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві;
3. створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку;
4. рівний доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи;
5. принцип соціальної стійкості;
6. принцип соціальної співмірності та відповідальності» (додаток Б).

З'ясовано на основі аналізу наявних доктринальних підходів розуміння функцій адміністративно-правового регулювання суспільних відносин в цілому, і зокрема з питань здійснення мають розумітися як певних напрямів галузевого впливу.

Виходячи із вище зазначеного підходу до розуміння функцій адміністративно-правового регулювання суспільних правовідносин, зазначено, що гендерна політика є тією сферою, де спрямування діяльності держави має бути реалізовано у таких напрямках, як:

- утвердження гендерної рівності;
- недопущення дискримінації за ознакою статі;

застосування позитивних дій; запобігання та протидію насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам насильства стосовно жінок;

забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень;

забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків;

підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства; виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері;

захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі.

Зроблено висновок, що реалізація функцій здійснення гендерної політики пов'язується із ефективністю здійснення соціально-економічної функції держави, як певного різновиду загально соціальних функцій права.

Наголошено, що соціально-економічний розвиток та функції із його забезпечення має сприяти успішності та ефективності здійснення гендерної політики в Україні на засадах стимулювання, забезпечення, суспільного розподілу.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ, ПРАВАЗАСТОСОВЧИЙ ТА ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

2.1 Суб'єктний склад правовідносин із реалізації гендерної політики в Україні

Сьогодні забезпечення рівних прав в Україні реалізується шляхом проведення гендерної політики відповідно до прийнятих планів, програм та концепцій у різноманітних сферах суспільного життя нашої держави. Реалізація такої політики здійснюється за рахунок оптимального розподілу обов'язків між суб'єктами, які наділені відповідними повноваженнями щодо вжиття заходів стосовно недопущення дискримінації, необхідності оперативного реагування на загрозу порушення прав громадян.

Україна намагається ефективно вирішувати певні питання шляхом створення певної кількості суб'єктів, наділяючи їх повноваженнями, що викликає потребу окреслити суб'єктний склад правовідносин із реалізації гендерної політики та зрозуміти функціональне навантаження, яке покладено на них державою щодо реалізації гендерної політики в Україні.

Відповідно, на сам перед, варто визначити, що собою являє поняття «суб'єктний склад правовідносин», його сутність та зміст тощо. Варто вказати, що традиційно до суб'єктного складу правовідносин відносять тих, хто бере участь у відповідних правовідносинах, зокрема особу, групу осіб (громадськість), суб'єкта владних повноважень, державу тощо, яким належить активна роль в процесі реалізації правовідносин, які у нашому випадку складаються у сфері гендерної політики.

До суб'єктного складу правовідносин із реалізації гендерної політики відноситься такий учасник, як «суб'єкт владних повноважень». Варто вказати, що законодавство України закріплює термін «суб'єкт владних

повноважень», під яким розуміється орган державної влади (у тому числі, без статусу юридичної особи), орган, місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або наданні адміністративних послуг (п. 7 ч. 1 ст. 4 КАС України [33]).

Утім Закон України «Про адміністративну процедуру» використовує альтернативний термін – «адміністративний орган», під яким розуміється орган виконавчої влади, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадова особа, інший суб'єкт, який відповідно до закону уповноважений здійснювати функції публічної адміністрації, до яких віднесено надання адміністративних послуг, здійснення інспекційної (контрольної, наглядової) діяльності, вирішення інших справ за заявою особи або за власною ініціативою адміністративного органу (ст. 2 Закону України «Про адміністративну процедуру» [80]). Проте обидва терміни не охоплюють всю палітру органів, до компетенції яких віднесено реалізація гендерної політики в Україні.

Відповідно нами пропонується в якості суб'єкта правовідносин із реалізації гендерної політики розглядати суб'єктів публічної адміністрації, оскільки воно не обмежується лише органами виконавчої влади, хоча вони і складають, так би мовити, серцевину публічної адміністрації. На сьогодні окремі функції виконавчої влади здійснюють державні органи, які не відносяться до жодної з гілок влади, органи місцевого самоврядування, державні підприємства, установи та організації і навіть приватні особи – на підставі делегованих повноважень органів державної влади.

Відповідно, можна виокремити такі види суб'єктів правовідносин із реалізації гендерної політики:

- органи виконавчої влади;

- державні органи, які не відносяться до жодної з гілок влади та наділені окремими функціями органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики;

- органи місцевого самоврядування, які здійснюють делеговані повноважені органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики;

- юридичні особи публічного права, які на підставі делегованих повноважень здійснюють окремі функції органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики;

- приватні особи (фізичні особи та юридичні особи приватного права), які на підставі делегованих повноважень здійснюють окремі функції органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики.

Варто вказати, що у 2005 році Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [85], яким було закріплено основні напрями досягнення рівності у правах та визначено компетенцію всіх суб'єктів правовідносин із реалізації гендерної політики.

Зокрема статтею 3 вказаного Закону закріплено, що державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована на: утвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; запобігання та протидію насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам насильства стосовно жінок; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків; підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства; виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері; захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі [85].

А відповідно статтею 7 цього ж Закону визначено коло органів, установ та організацій, які наділені повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, зокрема:

- Верховна Рада України;
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- Кабінет Міністрів України;
- спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, визначені в їх складі уповноважені особи (координатори) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- громадські об'єднання.

Крім того органи державної влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, організації та установи, громадські об'єднання сприяють збалансованому представництву статей в управлінні та прийнятті рішень. Для досягнення мети цього Закону у своїй діяльності вони можуть застосовувати позитивні дії [85].

Отже, національний інституційний механізм реалізації гендерної політики забезпечено роботою таких структур:

- 1) Верховна Рада України (підкомітет із питань гендерної рівності й недискримінації Комітету з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин; підкомітет із питань дотримання Україною міжнародних зобов'язань у сфері прав людини та гендерної політики у структурі Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентської співпраці, Міжфракційне депутатське об'єднання «Рівні можливості»);
- 2) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- 3) Кабінет Міністрів України;

- Віцепрем'єрміністр із питань європейської та євроатлантичної інтеграції,

- Урядовий уповноважений із питань гендерної політики,

- Комісія з питань координації взаємодії органів виконавчої влади із забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

4) центральні органи виконавчої влади (уповноважені особи-координатори з гендерних питань, відповідальні структурні підрозділи, радники, консультативно-дорадчі органи);

5) Міністерство соціальної політики (уповноважений орган центральної виконавчої влади щодо формування та реалізації політики);

6) обласні державні адміністрації (уповноважені особи-координатори з гендерних питань, відповідальні структурні підрозділи, радники, консультативно-дорадчі органи);

7) органи місцевого самоврядування;

8) організації громадянського суспільства та їх коаліції, платформи, об'єднання;

9) міжнародні організації [78].

До повноважень Верховної Ради України у сфері реалізації гендерної політики в Україні Законом віднесено, що Верховна Рада України:

- визначає основні засади гендерної політики держави;

- застосовує у законодавчій діяльності принцип забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

- у межах, передбачених Конституцією України, здійснює парламентський контроль за виконанням законодавчих актів з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини:

- у рамках здійснення контролю за додержанням прав та свобод людини і громадянина здійснює контроль за дотриманням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; розглядає звернення про випадки дискримінації за ознакою статі та насильства за ознакою статі;

- у щорічній доповіді висвітлює питання дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та насильства за ознакою статі [85].

Разом з тим у Верховній Раді України працюють підкомітет із питань гендерної рівності й недискримінації Комітету з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин; підкомітет із питань дотримання Україною міжнародних зобов'язань у сфері прав людини та гендерної політики в структурі Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентської співпраці.

Від 2011 р. працює також Міжфракційне депутатське об'єднання «Рівні можливості» задля підтримання гендерної рівності та покращення становища жінок у суспільстві, задля об'єднання зусиль законодавчої, виконавчої влади та громадського сектору щодо захисту прав жінок, задля практичного створення рівних можливостей у громадсько-політичній, культурній діяльності, в отриманні освіти, професії, у праці й винагороді за неї, задля сприяння процесові адаптації законодавства України із захисту прав жінок і створення рівних можливостей до законодавства Європейського Союзу.

У системі органів виконавчої влади вищим органом у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є Кабінет Міністрів України, чийм розпорядженням від 14.02.2018 № 90-р призначено Урядового уповноваженого з питань гендерної політики, на якого покладено функцію з організації здійснення Кабінетом Міністрів України повноважень у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства [78].

Кабінет Міністрів України:

- забезпечує проведення єдиної державної політики, спрямованої на досягнення рівних прав та рівних можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства;

- приймає Національний план дій щодо впровадження гендерної рівності, запобігання та протидії насильству за ознакою статі та забезпечує його виконання;
- розробляє і реалізовує державні цільові програми щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі;
- спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади щодо забезпечення гендерної рівності, запобігання та протидії насильству за ознакою статі;
- організовує підготовку державної доповіді про виконання в Україні Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок;
- враховує принцип гендерної рівності при прийнятті нормативно-правових актів;
- затверджує порядок проведення гендерно-правової експертизи;
- здійснює інші повноваження у цій сфері, передбачені законодавством України [85].

2017 року питання координації державної політики у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків віднесено до компетенції Віцепрем'єрміністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Постановою Кабінету Міністрів України від 02.09.2020 № 784 утворено Комісію з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, яку очолює Віцепрем'єрміністр із питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

До її складу входять заступники міністрів/керівники відомств, що їх призначено уповноваженими особами (координаторами) у відповідних центральних органах виконавчої влади, народні депутати України.

До складу цієї комісії не входять представники/ці громадських об'єднань і міжнародних організацій, але їх запрошують для участі в засіданнях Комісії [78].

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків:

- бере участь у формуванні та реалізації державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- здійснює координацію заходів міністерств та інших органів виконавчої влади, спрямованих на впровадження гендерної рівності, координацію діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- проводить інформаційно-роз'яснювальну роботу в медіа, організовує проведення просвітницьких заходів з питань забезпечення гендерної рівності та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- здійснює розроблення заходів, спрямованих на реалізацію забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків та зміну соціальних і культурних моделей поведінки, що ґрунтуються на дискримінаційних уявленнях про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства;

- формує Національний план дій щодо впровадження гендерної рівності та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі; здійснює контроль за дотриманням гендерної рівності при вирішенні кадрових питань у центральних та місцевих органах виконавчої влади;

- організовує навчання державних службовців з питань реалізації рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі, а також здійснює координацію підготовки фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- разом з іншими центральними органами виконавчої влади здійснює підготовку науково обґрунтованих пропозицій з питань забезпечення гендерної рівності та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- здійснює організацію наукових і експертних досліджень з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- вносить пропозиції щодо застосування позитивних дій та їх припинення; здійснює моніторинг ефективності заходів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, а також їх впливу на різні соціальні групи, надає відповідну методичну та практичну допомогу суб'єктам, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі; забезпечує розроблення та затвердження типових програм для кривдників, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання;

- затверджує стандарти надання соціальних послуг постраждалим особам та методичку визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб;

- забезпечує розроблення та затвердження типових програм для постраждалих осіб, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання;

- контролює формування та ведення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі (у частині запобігання та протидії насильству за ознакою статі), забезпечує збір, аналіз та поширення інформації про насильство за ознакою статі відповідно до законодавства;

- здійснює моніторинг та узагальнює результати забезпечення рівних прав та можливостей в різних сферах життєдіяльності;

- узагальнює виконання державних програм з питань гендерної рівності та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- веде в установленому законодавством порядку облік та узагальнює випадки дискримінації за ознакою статі та насильства за ознакою статі та вносить пропозиції щодо їх усунення;

- здійснює співпрацю з міжнародними організаціями, відповідними органами зарубіжних країн з питань статусу жінок та дотримання

міжнародних стандартів рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі [85].

Суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, є:

- спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; органи виконавчої влади, зокрема уповноважені підрозділи органів Національної поліції України, місцеві державні адміністрації (у тому числі їх структурні підрозділи з питань сім'ї, служби у справах дітей, органи управління освітою, органи охорони здоров'я тощо);

- органи місцевого самоврядування (у тому числі виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад та їх структурні підрозділи з питань сім'ї, служби у справах дітей, органи управління освітою, органи охорони здоров'я тощо);

- центри з надання безоплатної правничої допомоги; суди; прокуратура; загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб; громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах [85].

До загальних служб підтримки постраждалих осіб належать заклади та установи, які, у тому числі, надають допомогу постраждалим особам (центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка), центри соціально-психологічної допомоги, територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг) тощо) [85].

До спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб належать притулки для постраждалих осіб, центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб, кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від домашнього насильства, а також заклади та

установи, призначені виключно для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від домашнього насильства [85].

Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, забезпечують формування та внесення відомостей до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі відповідно до вимог статті 16 Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству".

У здійсненні заходів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, виявленні фактів насильства за ознакою статі, наданні допомоги та захисту постраждалим особам можуть брати участь підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання та іноземні неурядові організації, фізичні особи - підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги, у тому числі послуги патронату над дітьми [85].

Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції:

- забезпечують надання жінкам і чоловікам рівних прав та можливостей, запобігання та протидію насильству за ознакою статі;
- здійснюють виконання загальнодержавних та регіональних програм з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі;
- створюють умови для поєднання жінками і чоловіками професійних і сімейних обов'язків;
- забезпечують доступні соціально-побутові послуги, включаючи догляд за малолітніми дітьми, організацію дошкільного виховання та забезпечення дитячого дозвілля;
- провадять просвітницьку діяльність з питань гендерної рівності, запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- співпрацюють з громадськими об'єднаннями та іноземними неурядовими організаціями щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- подають пропозиції щодо вдосконалення законодавства з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- здійснюють збір і поширення інформації про насильство за ознакою статі, а також про загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;

- беруть участь у підготовці фахівців з питань реалізації рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- сприяють науковим розробкам у сфері гендерних досліджень дотримуються принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у своїй діяльності; здійснюють позитивні дії. [85].

В органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування визначається уповноважена особа (координатор) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі. Виконання обов'язків уповноваженої особи (координатора) покладається на одного із заступників міністра, заступника керівника іншого органу виконавчої влади.

Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування можуть утворювати консультативно-дорадчі органи, призначати радників з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

З метою здійснення координації діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, а також забезпечення здійснення таких заходів у місцевих державних адміністраціях визначаються відповідальні структурні підрозділи, а в сільських, селищних,

міських та районних у містах (у разі їх створення) радах - відповідальні виконавчі органи [85].

На Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків покладено такі функціональні обов'язки:

- контроль дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у межах здійснення контролю за дотриманням прав та свобод людини і громадянина;
- розгляд звернень про випадки дискримінації за ознакою статі та насильства за ознакою статі;
- висвітлення у щорічній доповіді питання дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та насильства за ознакою статі [78].

Міністерство соціальної політики України в структурі інституційного механізму формування та реалізації гендерної політики виконує роль спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Відповідно до статті 12 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», формування та реалізацію гендерної політики в регіональних (обласних) державних адміністраціях та в органах місцевого самоврядування забезпечує діяльність уповноважених осіб (координаторів/ок); радників/ць із гендерних питань; консультативно-дорадчих органів; відповідальних структурних підрозділів [85].

Уповноважені особи (координатори), на яких покладено функції щодо забезпечення рівності прав і можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі, у межах своїх повноважень організують роботу відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в напрямі:

- урахування принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у відповідній сфері діяльності;

- проведення аналізу стану забезпечення гендерної рівності та вивчення доцільності застосування позитивних дій з метою подолання асиметрії, дисбалансу, що складаються на відповідній території чи в галузі;
- координації заходів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі та моніторингу їх реалізації на місцевому рівні;
- співробітництва з громадськими об'єднаннями та іноземними неурядовими організаціями, узагальнення інформації, яка надходить від них щодо моніторингу стану дотримання рівності жінок і чоловіків, ситуації у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, та спільного вироблення шляхів усунення дискримінації за ознакою статі;
- здійснення постійної інформаційно-пропагандистської діяльності щодо ліквідації всіх форм дискримінації за ознакою статі;
- вжиття заходів, спрямованих на формування гендерної культури населення;
- організації прийому громадян з питань дискримінації за ознакою статі;
- розгляду та аналізу звернень громадян з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також з питань вчинення насильства за ознакою статі, вивчення причин, що його зумовлюють, та повідомлення про них правоохоронним органам згідно із законодавством;
- навчання працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з питань гендерної проблематики, спрямованого на розвиток відповідних навичок під час реалізації функцій і завдань у цій сфері, надання допомоги та захисту постраждалим особам;
- вжиття заходів щодо усунення проявів дискримінації за ознакою статі [85].

Визначення на найближчі роки значної кількості завдань у сфері державної політики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків вимагає скоординованої діяльності органів влади, місцевого самоврядування, міжнародних і громадських організацій на всіх рівнях, що

потребує значного посилення діяльності Консультативно-дорадчих органів (КДО). Діяльність КДО унормовано постановою Кабінету Міністрів України від 05 вересня 2007 року № 1087 «Про консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми».

Основними завданнями КДО є: сприяння здійсненню ефективної державної політики з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми;

- розгляд питань, що потребують міжгалузевої узгодженої співпраці щодо здійснення державної політики з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми, зокрема розшуку, повернення, реабілітації жертв такої торгівлі, запобігання насильству в сім'ї;

- сприяння формуванню позитивного ставлення до сім'ї, відповідального батьківства, відродженню та збереженню національних сімейних цінностей, утвердженню рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства, запобігання соціальному сирітству;

- інформування Кабінету Міністрів України та громадськості про стан реалізації державної політики з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми [78].

Центри з надання безоплатної правничої допомоги забезпечують надання безоплатної правничої допомоги постраждалим особам у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правничу допомогу», у тому числі на базі загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб [85].

Варто вказати, що консультативно-дорадчі функції надано:

- 1) Міжвідомча рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильства в сім'ї та протидії торгівлі людьми;
- 2) Департамент гуманітарної та соціальної політики та

3) Експертна рада з питань недискримінації та гендерної рівності при Представникові Уповноваженого ВРУ з прав людини з питань недискримінації та гендерної рівності.

Інформаційно-наглядовими функціями наділено:

- 1) Експертну раду з питань дискримінації за ознаками статі;
- 2) Міжвідомчу раду з питань з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобіганню насильства в сім'ї та протидії торгівлі людьми;
- 3) Управлінню моніторингу рівних прав і свобод;
- 4) Уповноваженому ВРУ з прав людини;
- 5) Громадські раді з гендерних питань тощо.

Контрольні функції надав:

- 1) Управлінню моніторингу рівних прав і свобод;
- 2) Представникові Уповноваженого з дотримання рівних прав і свобод.

Координаційні функції надано:

- 1) Департаменту гуманітарної та соціальної політики;
- 2) Урядовому уповноваженому з питань гендерної політики;
- 3) Департаменту сімейної, гендерної політики та протидії торгівні людьми;
- 4) Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції.

Загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб у межах своїх повноважень здійснюють:

- прийом і розгляд заяв постраждалих осіб або їхніх представників про отримання допомоги, зокрема соціальних послуг для осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;

- інформування органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування про виявлення факту насильства за ознакою статі за наявності добровільної поінформованої згоди постраждалих осіб, крім випадків вчинення насильства стосовно дітей та недієздатних осіб або

виявлення актів насильства кримінального характеру, коли така згода не вимагається;

- у разі виявлення факту вчинення насильства за ознакою статі стосовно дітей - інформування не пізніше однієї доби служби у справах дітей та уповноважених підрозділів органів Національної поліції України;

- оцінку потреб постраждалих осіб;

- надання постраждалим особам повної та вичерпної інформації про їхні права і можливості щодо отримання ними дієвої допомоги;

- надання відповідно до компетенції постраждалим особам соціальних послуг, медичної, соціальної, психологічної допомоги на безоплатній основі, сприяння наданню правової допомоги, а також забезпечення тимчасового притулку для таких осіб та їхніх дітей у порядку, передбаченому законодавством;

- інформування в установленому законодавством порядку місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування про осіб, яким надавалася допомога, та про результати її надання [85].

Спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб (крім кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей) утворюються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства та діють на основі типових положень про спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб, затверджених Кабінетом Міністрів України [85].

Кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей утворюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належить до сфери його управління та діє на основі положення, затвердженого цим органом. Кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно

дітей є державною установою, що має територіальні відділення в усіх регіонах України [85].

Важливу роль у забезпеченні прав жінок і гендерної рівності виконують платформи організацій громадянського суспільства, ради гендерної рівності та розширення можливостей жінок, потужний жіночий феміністичний рух. Майже в кожному регіоні є громадські організації, що працюють у сферах захисту прав жінок, дітей, протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, тощо.

На сучасному етапі в Україні зареєстровано та діє чисельні громадські організації, серед яких доцільно навести: «Амбасада жінок України», «Всеукраїнське об'єднання жінок-депутатів», «Відкрите суспільство», «Гендерний центр «Крона»», «Ділові українські жінки», «Ла-Страда Україна» тощо.

За підтримки Українського жіночого фонду в більшості областей діють або перебувають на стадії створення коаліції «Жінки, мир, безпека», до складу яких залучають представників сектору безпеки й оборони, представників військових адміністрацій, що є додатковим ресурсом і важелем впливу у вирішенні нагальних питань в умовах війни [78].

Згідно Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», громадські об'єднання та іноземні неурядові організації можуть:

- брати участь у розробці рішень, що приймаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань гендерної рівності, запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- брати участь у реалізації загальнодержавних та регіональних програм; делегувати своїх представників до складу консультативно-дорадчих органів, що створюються при органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування;

- проводити моніторинг з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- здійснювати іншу діяльність відповідно до свого статуту та законодавства України щодо забезпечення гендерної рівності, запобігання та протидії насильству за ознакою статі [85].

У серпні 2019 року за ініціативи Урядової уповноваженої з питань гендерної політики Катерини Левченко засновано Національну платформу «Рівні права та можливості». Її учасницями/ками стали активістки жіночих та інших організацій, які займаються питаннями гендерної рівності, поділяють цінності рівності, інклюзивності, верховенства права.

Станом на кінець 2022 року Платформа налічує більше 50 учасників та учасниць. Головною метою створення Платформи є забезпечення участі громадянського суспільства у процесі формування та реалізації державної гендерної політики у всіх секторах і сферах на національному та місцевому рівнях через налагоджену комунікацію з Апаратом Урядового уповноваженого з гендерної політики [78].

Серед цілей діяльності платформи – участь у формування та реалізації державної гендерної політики, залучення громадськості до захисту прав і забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків. Важливою умовою членства в Платформі є підтримка принципів і положень Конвенції Ради Європи із запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьби з цими явищами [78].

2.2 Адміністративно-правові засоби реалізації гендерної політики в Україні

Національна гендерна політика України формується на основі міжнародних законодавчих актів, які ратифікувала Україна. Крім того, гендерна політика України регулюється національними нормативно-

правовими актами, які забезпечують та гарантують рівність між чоловіками та жінками та реалізується за допомогою адміністративно-правових засобів реалізації гендерної політики.

Варто вказати, що аналіз адміністративно-правових засобів реалізації гендерної політики доцільно почати з розкриття розуміння змісту таких засад. Так, термін «засада» у тлумачному словнику української мови визначається, як:

1. Основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь;
2. Вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки;
3. Спосіб, метод здійснення чого-небудь [116].

Цей термін вживається у багатьох нормативно-правових актах, зокрема й у Основному Законі нашої держави, утім легального тлумачення в жодному законі наразі не закріплюється.

У спеціальній літературі вказується, що «адміністративно-правові засади складаються із трьох основних державно-управлінських елементів, а саме: моделі, функцій та форм.

Модель визначає особливості соціального захисту населення на всіх владно-управлінських рівнях, функції закріплюють основні напрями (види) такої діяльності» [59], а також «адміністративно-правові засади діяльності характеризуються сукупністю адміністративно-правових норм, що визначають основні цінності, принципи, завдання, форми та методи нормотворчої і розпорядчої діяльності органів виконавчої влади» [73].

Відповідно, виходячі з наведеного, змістом адміністративно-правових засобів реалізації гендерної політики в Україні є її складові, які закріплені законодавством. Варто вказати, що законодавчий процес забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків є невід'ємною частиною загальних прав людини і громадянина.

Відповідно до Основного Закону України гарантується рівність прав і свобод людини і громадянина, а також визначено основні стандарти у сфері

гендерної рівності. Всі вони містяться в таких актах міжнародного законодавства, як Загальна декларація прав людини (1948 р.), Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) та низці інших міжнародних документів. Крім того, Україна приєдналася до виконання зобов'язань Цілей сталого розвитку на період до 2030 року.

До таких міжнародних актів про між інших також доцільно віднести:

1) Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) - це міжнародний договір, прийнятий у 1979 році Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй. Як основний міжнародно-правовий інструмент для заохочення та захисту прав жінок, Конвенція визнає гендерну рівність та забороняє дискримінацію жінок у всіх сферах, включаючи приватну та державну. На сьогоднішній день 189 держав ратифікували CEDAW [42].

2) Міжамериканська конвенція про запобігання, покарання та ліквідацію насильства щодо жінок (1994), або "Конвенція Белем-ду-Пара" - це міжнародний договір, прийнятий у 1994 році державами-членами Організації американських держав (ОАД) для боротьби з насильством щодо жінок. Вважається юридично обов'язковим документом, він був ратифікований більшістю держав-членів ОАД (за винятком Канади та Сполучених Штатів, які не підписали і не ратифікували його) і став основним компонентом регіонального зобов'язання щодо боротьби з насильством щодо жінок в Америці. Конвенція встановлює міжнародні стандарти запобігання, покарання та ліквідації насильства щодо жінок. Він визначає насильство щодо жінок як "будь-який вчинок або поведінку, засновані на статі, які призводять до смерті або фізичної, сексуальної або психологічної шкоди жінкам, незалежно від того, чи відбуваються вони в суспільному чи приватному житті" [62].

3) Протокол до Африканської хартії прав людини і народів про права жінок в Африці або "Протокол Мапуту" є додатковим протоколом до Африканської хартії прав людини і народів про права жінок в Африці.

Прийнятий у 2003 році Африканським Союзом, він спрямований на захист жінок від дискримінації та насильства, забезпечення їх участі в політичному житті та сприяння їх економічному розширенню можливостей. На сьогоднішній день 43 африканські держави підписали протокол, а 41 ратифікувала його. Дві держави, які ще не ратифікували, - це Судан та Сомалі [108].

4) Декларація про ліквідацію насильства щодо жінок у регіоні Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) - це політична декларація, зроблена в червні 2004 року в Джакарті та підписана десятима країнами-членами АСЕАН. Ця декларація підтверджує зобов'язання десяти країн-підписантів ліквідувати насильство щодо жінок відповідно до CEDAW та Пекінської декларації та Платформи дій 1995 року шляхом подальшого регіонального та двостороннього співробітництва [22].

5) Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству та боротьбу з ними або "Стамбульська конвенція" - це міжнародний договір, підписаний у 2011 році державами-членами Ради Європи для запобігання та боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством. Сорок п'ять держав підписали Конвенцію, а 34 ратифікували її. Ці 34 держави включають всі держави-члени Європейського Союзу, а також кілька інших європейських та неєвропейських країн. Стамбульська конвенція визначає насильство щодо жінок як порушення прав людини та форму дискримінації щодо жінок. Він зобов'язує держави-підписати запровадити послідовне та ефективне законодавство та політику щодо запобігання та боротьби з насильством, переслідування злочинців, захисту та підтримки жертв та зміцнення міжнародного співробітництва [44].

6) Конвенція Міжнародної організації праці № 190 про насильство та домагання - це міжнародна конвенція, прийнята в червні 2019 року, спрямована на ліквідацію насильства та домагань на роботі. Ця конвенція визнає, що насильство та домагання можуть вплинути на всіх працівників, як чоловіків, так і на жінок, і можуть приймати різні форми, такі як фізичне

насильство, сексуальні домагання, гендерні домагання, психологічні домагання тощо. Він встановлює принципи та заходи щодо запобігання, усунення та боротьби з насильством та домаганнями на робочому місці, включаючи встановлення національного законодавства та політики, просування культури нульової толерантності, підвищення обізнаності та навчання працівників та роботодавців, захист жертв та використання відповідних санкцій. На сьогоднішній день Конвенцію МОП № 190 ратифікували 25 країн [38].

Варто зазначити, що з часу прийняття Резолюції 1325 (2000 р.) було прийнято деякі аналогічні резолюції, пов'язані з жінками, миром і безпекою. Серед них варто згадати резолюції Ради Безпеки ООН 1820 (2008 року), 1888 (2009 року), 1889 (2009 року), 1960 (2010 року), 2106 (2013 року), 2122 (2013 року), 2242 (2015 року).

У 1918 році відбулося оновлення Політики та Планів дій з питань жінок, миру та безпеки, згідно з якими гендерна рівність чоловіків та жінок розглядається як невід'ємний компонент політики, проектів та програм НАТО; НАТО сприяє збільшенню кількості жінок як у національних збройних силах країн-членів альянсу, так і в самій НАТО [32].

Крім того такий міжнародний орган, як Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), розглядає ряд економічних, політичних, екологічних, військових питань, пов'язаних з безпекою. Завданнями ОБСЄ є заходи зміцнення довіри та безпеки, контроль над озброєннями, права людини, національні меншини, поліцейські стратегії, демократизація, боротьба з тероризмом тощо.

В ОБСЄ наголошують, що рівні права чоловіків і жінок є важливими для забезпечення миру, стабільної демократії та економічного розвитку. З огляду на це, ОБСЄ вживає заходів для забезпечення гендерної рівності між чоловіками та жінками, а також інтеграції рівних можливостей для жінок і чоловіків у політику та практику держав-членів та в саму організацію ОБСЄ.

Зокрема, розробляються та реалізуються проекти з метою розширення можливостей жінок. ОБСЄ співпрацює з органами влади щодо законодавчих змін та сприяє створенню національних механізмів забезпечення гендерної рівності.

Доцільно вказати, що жінки історично були маргіналізовані та дискриміновані в багатьох сферах, таких як освіта, зайнятість, охорона здоров'я та політичне життя. Сьогодні залишається багато нерівності, і жодна країна у світі не може стверджувати, що досягла ідеальної гендерної рівності у всіх сферах. Вже кілька десятиліть міжнародні організації займаються просуванням прав жінок, що символізуються створенням ООН Жінки в 2010 році, яка стала органом Організації Об'єднаних Націй, спеціально присвяченим досягненню гендерної рівності.

Отже, багато міжнародних та регіональних інструментів (конвенцій, декларацій, договорів) спрямовані на захист та заохочення прав жінок. Більшість цих текстів не є юридично обов'язковими, а це означає, що держави не зобов'язані їх застосовувати.

Тим не менш, вони мають важливе значення для посилення відповідальності урядів за захист та заохочення прав жінок. Вони забезпечують стандарти та керівні принципи для урядів, щоб гарантувати, що жінки оптимально користуються своїми правами та захищені від гендерної дискримінації та насильства.

Характеризуючи українське законодавство, починаючи з Основного Закону – Конституції України, деякі нормативні документи містять положення, що стосуються гендерної рівності. Стаття 24 Конституції України (1996 р.) говорить: «... Рівність прав чоловіків і жінок забезпечується наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у політичній, соціальній, культурній діяльності, в отриманні освіти, професійної підготовки, праці та винагороди за неї...». Крім того, статті 3, 21, 51 Конституції України встановлюють і гарантують рівність чоловіків і жінок у різних сферах життя [45].

Крім того в Україні розроблено цілий механізм аналізу чинного законодавства на предмет відповідності міжнародно-правовим документам щодо захисту прав людини щодо дотримання та реалізації прав як жінок, так і чоловіків (Постанова Кабінету Міністрів України № 997 «Питання проведення гендерно-правової експертизи», 2018 р. [75]). Це завдання покладено на структурні підрозділи Мін'юсту.

Наказом Міністерства соціальної політики України від 07.02.2020 № 86 «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» [90] затверджено Інструкцію щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів, яка встановлює загальні вимоги до застосування гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів з метою виконання норм Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та застосовується при розробленні документів, спрямованих на регулювання суспільних відносин, що містять норми права, мають неперсоніфікований характер і розраховані на неодноразове застосування.

Інструкцію розроблено з урахуванням постанов Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 року № 950 «Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України», від 31 січня 2007 року [98] № 106 «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм», від 03 листопада 2010 року [97] № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [86].

Крім того в Інструкції наголошено, що ефективність реалізації державної політики залежить від якнайповнішого урахування особливих та відмінних фізичних, соціальних, економічних характеристик і життєвого досвіду різних соціально-демографічних груп жінок і чоловіків, дівчат і хлопців [90].

Деякі документи українського законодавства, які прописують основоположні принципи безпеки прав людини, також містять положення, які певним чином забезпечують і гарантують гендерну рівність і

недискримінацію. Серед них, Кримінальний кодекс України, Цивільний кодекс України, Кодекс законів про працю тощо.

Перелічені вище акти законодавства України, а також норми міжнародного законодавства забороняють, наприклад, в оголошеннях про вакансії висувати вимоги щодо віку, статі та посади працівника. Це заборонено, за винятком випадків специфічної роботи, яку можуть виконувати тільки люди певної статі. Крім того, роботодавці не мають права вимагати від потенційних працівників інформації про особисте життя та плани щодо народження дитини.

Роботодавці повинні виплачувати однакову заробітну плату чоловікам і жінкам, якщо вони мають однакову кваліфікацію за рівних умов праці. Однак, згідно з українським законодавством, обов'язковий призов на військову службу, а також різниця у пенсійному віці для чоловіків і жінок не вважаються дискримінацією за ознакою статі.

Важливе значення для реалізації гендерної політики в Україні на сучасному етапі має Стратегія впровадження гендерної рівності в освіті до 2030 року та затвердження Оперативного плану дій на 2022-2024 роки з її реалізації (Розпорядження КМУ № 1163-р від 20.12.2022 року) [106]). Ця програма спрямована на посилення існуючих механізмів забезпечення гендерної рівності.

Національний план дій щодо виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до Восьмої періодичної доповіді України про імплементацію Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України № 634-р від 18.07.2023 «Про затвердження плану заходів на 2023 рік щодо розвитку Єдиної інформаційної системи соціальної сфери в межах реалізації Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери» [93]).

Відповідно до цього плану, головною метою є:

- подолання всіх форм дискримінації щодо жінок і дівчат;

- зменшення та запобігання всім формам гендерно зумовленого насильства;
- своєчасна допомога постраждалим від гендерно зумовленого насильства;
- підвищення правової обізнаності та покращення доступу дівчат і жінок до медичних, освітніх, соціальних та юридичних послуг тощо.

Окрім законодавчого закріплення низки нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок, в Україні було скасовано низку нормативно-правових актів, які законодавчо закріплювали гендерну нерівність між чоловіками та жінками. Прикладом може служити Наказ МОЗ України № 256 «Про затвердження Переліку важких робіт і робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, який забороняє використання праці жінок» (1993 р.).

Цим наказом було визначено 450 професій, які були заборонені для жінок. Відповідно до положень цього Указу, жінкам заборонялося працювати пожежниками, водіями автобусів, водіями метрополітену. Жінкам не дозволялося працювати в машинному відділенні корабля, на підземних роботах. Бути водієм деяких видів вантажного та пасажирського транспорту було неможливо. Скасування положень цього Порядку є важливим етапом у забезпеченні прав жінок та недискримінації за ознакою статі при працевлаштуванні.

У 2018 році прийнято Закон України від 06.09.2018 № 2523-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» [83].

Цей закон дозволяє жінкам мати рівні з чоловіками можливості на військовій службі. Жінки отримали рівний доступ до військових звань і посад, а також рівний рівень відповідальності під час військової служби. Варто підкреслити, що положення цього закону є життєво необхідними на

сьогоднішній день, коли на території України війна і жінки захищають нашу незалежність нарівні з чоловіками.

Механізми реалізації національної гендерної політики, а разом з нею і засоби розв'язання суперечностей, які можуть виникати в суспільстві, шляхом розв'язання цих суперечностей та здійснення послідовних дій з використанням ефективних методів управління та ресурсів, забезпечують існування ефективної державної системи, здатної ефективно реалізовувати гендерну стратегію. Серед основних механізмів, здатних забезпечити реалізацію національної гендерної політики, варто назвати економічні, правові, політичні, інфраструктурні та організаційні.

Отже, основними адміністративно-правовими засобами реалізації гендерної політики в Україні є: формування законодавства про гендерну рівність та недискримінацію чоловіків і жінок, а також контроль за його виконанням; ефективне забезпечення діяльності державних інституцій, які здійснюють контроль за реалізацією національної гендерної політики; розробка та забезпечення різноманітних соціальних програм та проєктів, пов'язаних із забезпеченням гендерної рівності та гендерної недискримінації; проведення досліджень та публікація результатів цих досліджень з метою забезпечення рівних прав та можливостей як для чоловіків, так і для жінок.

Заходи, пов'язані з інформуванням про реалізацію гендерних програм у різних сферах суспільного життя, мають вказувати, які заходи для забезпечення гендерної рівності потребують більших зусиль, і показувати, в яких сферах досягнуто значного прогресу в забезпеченні рівних прав і свобод як для чоловіків, так і для жінок, а також, за можливості, застосовувати набутий досвід у тих сферах, які потребують втручання та підтримки як з боку державних органів, так і з боку інших структур які спрямовані на забезпечення гендерної рівності.

Доцільно вказати, що станом на кінець 2022 року, за даними Всесвітнього економічного форуму 2022 року, Україна посідає 81 місце серед країн світу за рівнем глобального розриву. У 2021 році Україна посіла 74

місце. Так, протягом 2022 року рейтинг України знизився на 7 позицій. Проблема гендерної нерівності не є унікальною для України. Присутність жінок у публічному просторі обмежена в багатьох країнах світу. Тому державні програми, які передбачають взяття гендерних питань під особливий контроль, спрямовані на забезпечення рівних прав, можливостей та недискримінації як жінок, так і чоловіків [157].

У 2023 році за даними Всесвітнього економічного форуму досягнення гендерної рівності у світі займе 134 роки або п'ять поколінь. За рівнем скорочення гендерної нерівності Україна посідає 63-тє місце і знаходиться у рейтингу між Мальтою та Вірменією [27].

Так, цього року у 146 країнах світу глобальний гендерний розрив становить 68,5%. Країни Європи продовжують лідирувати у скороченні гендерної нерівності, зайнявши сім із десяти верхніх сходинок. Ісландія вже в 15-й раз поспіль очолила рейтинг і є єдиною країною, яка скоротила гендерний розрив більш ніж на 90%. Далі йдуть країни Північної Європи: Фінляндія на другому місці, Норвегія – на третьому [159].

У звіті зазначається, що для досягнення гендерної рівності необхідні значні інвестиції, особливо у країнах, які розвиваються. Орієнтовна сума колективних інвестицій, що потрібні для досягнення гендерного паритету до 2030 року, з поточними державними витратами становитиме 360 мільярдів доларів на рік. Політика та законодавство також відіграють важливу роль. З 1971 року кількість країн, які прийняли закони про рівну оплату праці, зростає з 2 до 98, згідно з даними Світового банку, включеними до звіту. Однак лише 20% цих країн також запровадили механізми для усунення різниці в оплаті праці [159].

За останні 18 років найбільший прогрес у зменшенні гендерного розриву спостерігався у сфері політичних повноважень. У 101 країні, які постійно охоплюються Глобальним гендерним індексом з 2006 року, розрив зменшився на 8,3%. Це означає, що частка жінок на парламентських посадах майже безперервно зростає. Утім, для досягнення рівності в різних сферах

знадобиться різний час. За прогнозами, для досягнення рівності в освіті знадобиться ще 20 років, для усунення розриву у політичних повноваженнях – 169 років, а для досягнення економічного паритету – 152 роки. Час для усунення гендерного розриву у сфері здоров'я поки що залишається невизначеним [159].

З 2014 року на території України точаться активні бойові дії, а з 2022 року триває повномасштабна війна, яка супроводжується не лише масовими вбивствами, а й порушенням Російською Федерацією прав людини та громадянина. З огляду на це, необхідно вжити заходів для недопущення порушення прав і свобод людини і громадянина у сфері охорони здоров'я та забезпечення гендерної рівності серед чоловіків і жінок зокрема.

Пріоритети, що сприяють гендерній рівності між чоловіками та жінками, мають бути офіційно визнані на державному рівні. Ці пріоритети та заходи дій щодо забезпечення гендерної рівності мають відповідати Цілям сталого розвитку та зобов'язанням, які взяла на себе Україна як кандидат на членство в Європейському Союзі.

Для досягнення стійкого розвитку суспільства необхідно провести гендерний аналіз існуючих умов, оскільки суспільство складається з чоловіків і жінок. Методи гендерного підходу повинні бути невід'ємною частиною всіх частин і напрямків політики, що забезпечує сталий розвиток суспільства.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що результатами впровадження гендерної рівності має стати якнайшвидше врахування самобутніх та особливих фізичних, економічних, соціальних характеристик та життєвого досвіду різних соціально-демографічних груп юнаків та дівчат, чоловіків та жінок у всіх сферах життя.

Реалізація гендерної рівності має забезпечити рівне ставлення до всіх громадян незалежно від статі чи інших ознак, соціальних чи інших обставин, забезпечити рівний доступ до державних гарантій. Необхідно прагнути до того, щоб гендерна рівність стала пріоритетним вектором політики, як і

соціальна чи економічна сфери. Його інтеграція в усі сфери діяльності влади зміцнить позиції України як демократичної правової держави.

Однак необхідно також усвідомлювати, що лише правових механізмів недостатньо для реалізації гендерної політики. Існує відчутна потреба в деяких заходах, спрямованих на подолання існуючого низького рівня гендерної культури населення в суспільстві.

Необхідно створити достатню інформаційно-консультативну мережу в усіх регіонах держави, яка б сприяла кращому впровадженню національної політики, більш орієнтованої на створення рівних можливостей як для чоловіків, так і для жінок.

Можна констатувати, що завдяки європейському та українському законодавству вдалося закласти адміністративно-правові засади основних правових можливостей гендерних трансформацій; вдалося значно розширити гендерну складову в різних сферах суспільного життя. Зокрема важливі гендерні підходи були впроваджені у правотворчій, правозастосовчій діяльності та сфері захисті.

Вивчення взаємних практик при прийнятті різних нормативно-правових актів, спрямованих на формування та реалізацію гендерної політики, а також узагальнення різних гендерних трансформацій та розширення різноманітних заходів, спрямованих на забезпечення гендерного балансу, позитивно впливає не лише на гендерну політику, а й на рівень правової культури суспільства.

Найбільш ефективними інструментами реалізації гендерної політики є законодавче забезпечення гендерної рівності та недискримінації на державному та міжнародному рівнях. Однак необхідно наголосити на необхідності постійного збору гендерних даних, оскільки ці дані дозволять виявити прогалини, питання, які потребують втручання та кореляції адміністративно-правовими засобами.

Сьогодні статистичних досліджень гендерної політики в деяких сферах недостатньо, тому подолання цього розриву заслуговує на подальшу увагу і може стати предметом наступного наукового дослідження.

Детальне вивчення статистичних даних, отриманих за результатами Всесвітнього економічного форуму 2024 року, може пролити світло на найактуальніші питання гендерної рівності та недискримінації за ознакою статі. Крім того, питання гендерної дискримінації, запобігання та викорінення гендерно зумовленого насильства в умовах війни потребує окремого наукового дослідження.

Протягом останнього року в Україні ведуться активні бойові дії, йде повномасштабна війна, внаслідок якої порушуються права і свободи людини та громадянина значної частини населення України, серед яких як жінки та чоловіки, так і діти. Варто дослідити найбільш поширені випадки порушень прав людини, щоб розробити заходи, спрямовані на запобігання та недопущення порушення прав і свобод та забезпечення гендерної рівності.

2.3 Громадськість у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні

Зростаюча сила неурядового сектору, зокрема громадських організацій, стала рушійною силою змін у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні. Неурядові організації відіграють важливу адвокаційну роль у просуванні законодавства або механізмів для забезпечення просування гендерної політики в Україні. Вони також стали каталізаторами нових підходів до розвитку гендерної політики у світі в цілому.

Багато урядів дедалі більше усвідомлюють важливу роль, яку відіграють неурядові організації, і важливість співпраці з ними для досягнення прогресу у забезпеченні реалізації гендерної політики. Проте в деяких країнах уряди продовжують обмежувати можливості неурядових

організацій вільно діяти в процесі забезпечення реалізації гендерної політики.

Підтримка неурядових організацій та науково-дослідних інститутів, які проводять дослідження щодо реалізації гендерної політики на процес прийняття рішень та середовище прийняття рішень має вагомим значення у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні.

Заохочувати зусилля неурядових організацій, профспілок та приватного сектору, спрямовані на досягнення рівності між жінками та чоловіками у своїх лавах, включаючи рівну участь у їхніх керівних органах та в переговорах у всіх сферах та на всіх рівнях є основним завданням, яке стоїть перед громадянським суспільством в процесі реалізації гендерної політики в цілому.

Головним чином завдяки неоліберальній стратегії приватизації державних послуг та зведенню державного втручання до мінімуму, а також більшому втручанням наднаціональних органів, ми є свідками роздержавлення соціальної політики та рівності у переважній більшості країн світу.

Як наслідок змін у природі держави, через масштабування та перехід від уряду до управління, розглядається як головна дійова складова в реструктуризації держави, зокрема в бюрократично організованій державі добробуту чи розвитку.

Громадські організації у цих процесам досягли транснаціонального статусу. Діяльність жіночих транснаціональних мереж мала великий поштовх в питаннях економічних, політичних і транснаціональних відносин починаючи з початку 19 ст..

Відсутність жінок у центрах прийняття рішень стало інструментом засудження. Рухи та організації громадянського суспільства (на місцевому, національному чи міжнародному рівнях) відіграють фундаментальну роль у просуванні прав жінок: впливають на прийняття рішень на національному рівні, гарантують розробку та реалізацію політики рівності, дотримання

державами міжнародних угод та визначають нові пріоритети політичного порядку денного.

Європейська комісія свого часу започаткувала Дорожню карту рівності, де пропонувалося зберегти напрями втручання в політику рівності, а саме встановлення партнерських відносин з організаціями, які виступають за права жінок та гендерну рівність. Дорожня карта визнавала внесок соціального діалогу, тобто діалогу між соціальними партнерами, та діалогу з громадянським суспільством у прогрес, досягнутий протягом останніх років на шляху до рівності між жінками та чоловіками.

Однак Європейська Комісія також визнавала, що попереду ще багато роботи та необхідність збільшення підтримки соціального діалогу через співпрацю з організаціями громадянського суспільства та соціальними партнерами у просуванні гендерної рівності. Саме ця програма лягла в основу вивчення аналітичної структури, яка бере в основу концепції мейнстрімінгу та розширення прав і можливостей, спрямованих на врахування причинно-наслідкових ланцюжків, пов'язаних з державною політикою щодо гендерної рівності через громадянське суспільство і навпаки [169].

Протягом останніх двох десятиліть відбувається справжня зміна парадигми підходу до політики рівності. Започаткування позитивних дій на користь боротьби з усіма формами дискримінації, навіть непрямою, зараз є звичним явищем. Це тимчасові заходи, спрямовані на певну групу, спрямовані на усунення та запобігання дискримінації або компенсацію недоліків.

Цей процес означав, що ліберальні принципи, на основі яких спочатку була запроваджена політика рівності, були поставлені під сумнів, а визнання того, що формальна рівність, визнана кожною людиною, може означати нерівність для певних груп.

Це активна інтервенція, яка включає принципи нерівності влади між соціальними групами та має на меті запобігти дискримінації, сприяючи

рівності результатів та недискримінаційному середовищу, визнає, що дискримінація відбувається незалежно від індивідуальної поведінки та дій.

Непряма дискримінація носить структурний, системний характер і призводить до постановки під сумнів усіх суспільних практик і навіть до постановки під сумнів структури та інститутів держави. Таким чином, стратегія гендерного мейнстрімінгу розглядається як єдина, здатна гарантувати високий ступінь ефективності задуманих позитивних дій.

Варто вказати, що на сьогодні запроваджено Проєкт «ЄС за гендерну рівність: Служба допомоги реформам» фінансується Європейським Союзом і надає підтримку урядам та представництвам ЄС в країнах Східного партнерства з питань інтеграції гендерного підходу до нових законів, стратегій, програм і документів при впровадженні реформ, сприяючи таким чином досягненню ефективних результатів як для жінок, так і для чоловіків [30].

Прийняття стратегії гендерного мейнстрімінгу відповідає новому етапу в концепції фемінізму західною культурою. Це спосіб інституціоналізації фемінізму, який може проникнути в усі інстанції організації суспільного життя та вплинути на всі державні стратегії та політики [184]. Це систематична інтеграція в усіх політиках ситуацій, пріоритетів і потреб чоловіків і жінок з метою сприяння рівності між ними та чіткої мобілізації набору політик і глобальних дій для забезпечення рівності.

Стратегія розширення прав і можливостей жінок – розгляд розширення прав і можливостей як процесу, за допомогою якого громадськість і жінки зокрема, індивідуально чи колективно, усвідомлюють, як владні відносини функціонують у їхньому житті, і набувають впевненості в собі та здатності кинути їм виклик – чітко співвідноситься зі стратегією мейнстрімінгу.

Нинішня популярність концепції розширення прав і можливостей відображає перехід від парадигми змін «зверху-вниз» до іншої, більш партисипативної, «знизу-вгору», в якій населення має право голосу в процесах розвитку. Ця зміна вилилася у зростаючу тенденцію процесів з

розвитку встановлювати партнерські відносини з організаціями громадянського суспільства, а не з державою.

В результаті цієї нової структури уряди з усього світу перебувають під тиском, щоб інституціоналізувати перспективу гендерної рівності у своїй політиці, а міжнародні організації використовують неурядові організації для посилення цього тиску [153].

Варто вказати, що держава своєю політикою може сприяти поглибленню рівності в організаціях громадянського суспільства. Це формулювання, яке має тенденцію змінювати терміни дискусії, яка часто стосується способів, за допомогою яких організації громадянського суспільства мають можливість реалізовувати свої політичні проекти, прийняті в державі. Це означає прийняття менш односпрямованої перспективи відносин між державою і громадянським суспільством, що має сенс в умовах, коли, крім традиційних способів відносин, з'являються нові способи, часто виражені в семантиці адміністрування.

Варто вказати, що чим більша політична роль та/або занурення організацій у спільноту, тим більшою є можливість їхніх практик внутрішньої та зовнішньої гендерної рівності створювати зміни у своїх громадах, їхніх партнерах та суспільстві в цілому.

У зв'язку з цим, оскільки наслідки ініціатив з просування гендерної рівності в рамках конкретних проектів є визначальними, їх мультиплікаційний ефект в організації та для суспільства вимагає більш широких рамок щодо розуміння питання гендерної рівності.

На цьому рівні надзвичайно важливою є здатність організацій вчитися на проектах, в яких вони беруть участь, і розглядати їх у поєднанні з іншими організаційними практиками, оскільки канали комунікації між персоналом та між персоналом та органом управління є важливим виміром.

У внутрішній/зовнішній осі гендерної рівності лежить міра практики рівності всередині організації та за її межами. Таким чином, всередині компанії ми маємо практику рівності щодо управління в організації, а також

політику та заходи щодо гендерної рівності в управлінні людськими ресурсами та в інших аспектах діяльності організації.

Зовні ми маємо вплив організації на місцеву, національну чи глобальну спільноту, або через внутрішні практики гендерної рівності (наприклад, працюючи як модель найкращих практик), або через її проекти втручання в суспільство.

На осі організаційного розширення прав і можливостей/втручання громадськості лежать, з одного боку, спроможності щодо врядування, технічного управління, узгодженості місій, процесів прийняття рішень, підзвітності, стратегічних спроможностей, планування та оцінки, а з іншого боку, вбудованості в громаду, характеру політичної ролі та залучення до мереж і партнерств. Оскільки ці виміри сформульовані за допомогою складних механізмів, неможливо розробити просту відповідність між природою організації та типом втручання громадськості.

Пропонуючи в нашому дослідженні аналітичну структуру, яка формулює дві осі дій політик, що конфігурують мейнстрімінг/розширення прав і можливостей пари, ми відображаємо багатовимірність підходу до гендерної рівності, який лежить в основі філософії цього заходу.

Ці дві осі взаємодіють і взаємно посилюються або слабшають. Багатовимірність запропонованого нами підходу передбачає, що політики завжди мають множинні наслідки, як з боку держави, так і з боку організацій через внутрішній і зовнішній вплив їхніх дій.

В Україні, незважаючи на трансформації, що відбулися за останні десятиліття, жінки продовжують втрачати політичну видимість і виконувати подвійні або потрійні завдання. Незважаючи на високий рівень фемінізації робочої сили та високий рівень освітнього цензу, наявні деякі труднощі, які заважають жінкам повною мірою користуватися своїми правами та бути соціально рівними, зокрема це: дискримінація на робочому місці, перешкоди у доступі до більш кваліфікованих посад, вищий рівень безробіття,

перевантаженість роботою в сім'ї, недостатня соціальна підтримка, особливо в пологових будинках та догляді за дітьми та людьми похилого віку.

Що стосується жіночих організацій, то можна коротко сказати, що вони ніколи не отримували оптимальної підтримки від держави, яка дозволило б їм процвітати.

З початку 2000-х років наша держава почала активно підтримувати організоване громадянське суспільство, що багато в чому було пов'язано з євроінтеграційним процесом. Враховуючи, що жіночих організацій було небагато, а європейські програми вимагали участі жіночих організацій як партнерів та представниць громадянського суспільства на певних етапах держава ставала промоутером цих організацій.

Зокрема незважаючи на те, що гендерна рівність формально закріплена в конституціях і правових системах країн Східного партнерства, недостатній розвиток гендерного мейнстрімінгу перешкоджає досягненню гендерної рівності. Відтак, завдяки наприклад проєкту «ЄС за гендерну рівність» відбувалося інтеграція гендерного підходу в програми та реформи країн Східного партнерства.

Так, Служба допомоги реформам допомогла створити групу з 40 експертів/ок з інтеграції гендерного підходу до Плану відновлення України на 2022-2032 роки. Група працювала над інтеграцією гендерної перспективи до розробок 24-ох галузевих робочих груп, які були створені при Національній раді України з відновлення.

Гендерний підхід був також інтегрований у п'ять концептуальних записок та аналітичні матеріали, підготовлені до конференції з відновлення України (Лугано, липень 2022 р.) на такі ключові теми: економічне відновлення, соціальне відновлення, відновлення інфраструктури, розумне відновлення архітектури та відновлення довкілля [30].

Проведені дослідження вказують, що організації, як правило, встановлюють партнерські відносини переважно з державою (54,7%), за ними йдуть організації громадянського суспільства (34,6%) і з майже

незначною релевантністю, з підприємствами (4,7%), що має наслідки з точки зору доступу до ресурсів, а також здатності впливати поза межами організації.

Однак існує велика варіативність, якщо розглядати основну діяльність цих організацій. Партнерство з громадськими організаціями, як правило, переважає в організаціях соціального служіння, освіти та досліджень, охорони здоров'я, адвокації, культури та дозвілля. Партнерство з іншими організаціями громадянського суспільства переважає в жіночих та екологічних організаціях. Інші правозахисні та філантропічні організації, а також ті, що сприяють волонтерству, встановлюють більше партнерств з підприємствами, що не дивно, оскільки вони отримують частину своїх ресурсів саме тут.

Найбільш ізольованими у зв'язку з партнерством з іншими організаціями громадянського суспільства є правозахисні, соціальні служби, а також організації культури та дозвілля. Це, мабуть, результат і джерело високої фрагментованості на рівні учасників, посиленої рисами корпоративізму у відносинах держави і громадянського суспільства [30].

Розширення економічних можливостей жінок має важливе значення для просування прав жінок та гендерної рівності. Центральне місце в цих зусиллях займає зайнятість, яка не тільки сприяє фінансовій незалежності, але й стимулює особистісне зростання та досягнення.

Незважаючи на значний прогрес, в Україні, як і у всій Європі, зберігається значний гендерний розрив у участі робочої сили. За даними Світового банку, рівень зайнятості жінок становить 51,5%, порівняно з 66,4% для чоловіків [148].

Ключові фактори, які перешкоджають участі жінок у робочій силі, за даними Міжнародної організації праці (МОП), включають дискримінаційні гендерні ролі, тягар неоплачуваної домашньої роботи та роботи по догляду, відсутність безпечного та доступного транспорту в країнах, що розвиваються, та відсутність доступних послуг з догляду [190].

В результаті жінкам з принаймні однією дитиною до шести років часто загрожує «покаранство за матерство». Це означає, що пологи та догляд за дітьми непропорційно впливають на кар'єру жінок, роблячи їх більш схильними, ніж чоловіки, брати час з робочої сили або скорочувати свій робочий час для обов'язків по догляду. Це призводить до зниження доходів та обмежених кар'єрних можливостей порівняно з чоловіками. «Покарання за материнство» поглиблює глобальний розрив у участі на ринку праці, при цьому показники падають до 53,1% для жінок, залишаючись високими - 95,7% для чоловіків, за даними МОП [147].

Навіть з ознаками зміни ставлення до ролі жінок у робочій силі, бар'єри, засновані на гендерних нормах та стереотипах щодо доступу жінок та зростання на ринку праці, зберігаються. Базове дослідження гендерних норм та стереотипів у країнах Східного партнерства показує, що, хоча і жінки, і чоловіки цінують участь на ринку праці та доступ до гідної роботи, стереотипи доброї матері, поширені в регіоні, обмежують жінок до дому під час дошкільних років своїх дітей, обмежуючи їх участь у робочій силі [134].

Системи підтримки та політика, які допомагають зламати гендерні стереотипи навколо ролей догляду та підтримують участь жінок у робочій силі, а також залучення батьків вдома, обмежені. Відпустка по батьківству, гнучка батьківська відпустка та домовленості про розподіл відпусток залишаються недоступними або недостатніми в регіоні [147].

Руйнування дискримінаційних гендерних норм та стереотипів для сприяння економічній незалежності жінок є однією з цілей програми «ЄС 4 Гендерна рівність: разом проти гендерних стереотипів та гендерного насильства». Започаткована в 2020 році, ця фінансована ЄС ініціатива, спільно реалізована ООН Жінки та UNFPA у Вірменії, Азербайджані, Білорусі, Грузії, Молдові та Україні, вже охопила понад 41 мільйон людей повідомленнями, що сприяють гендерній рівності та розширенню прав і можливостей жінок.

Програма кидає стереотипи та покращує розширення економічних можливостей жінок, розширюючи кар'єрні можливості, в тому числі в галузях STEM. В Україні понад 500 жінок взяли участь у курсі, створеному для підтримки українських жінок у влагоді в ІТ та креативних індустріях. Програма надавала наставників та експертів, які підтримували таких жінок, як Ніна, у пошуку роботи в галузі технологій, дизайну, програмування, розробки програмного забезпечення та тестування [147].

Активна участь чоловіків у неоплачуваній домашній роботі та роботі по догляду створює можливості для жінок робити обґрунтований вибір щодо пошуку та участі в оплачуваній роботі.

У рамках своїх зусиль програма «EU 4 гендерна рівність» запустила батьківські школи, спрямовані на залучення чоловіків до їхніх батьківських ролей та сприяння спільним обов'язкам у сім'ї.

Подальша оцінка показує, що перший етап програми успішно вплинув на ставлення батьків, які відвідували батьківські школи, до гендерної рівності. Вони, швидше за все, підтримають рівні права та можливості як для чоловіків, так і для жінок. Вони також частіше, ніж їхні колеги, які не втручаються, вважають, що жінки та чоловіки однаково відповідальні за забезпечення сім'ї та управління домашнім господарством [147].

Оскільки програма «Гендерна рівність ЄС 4» продовжує свою другу фазу, основна увага залишається зосередженою на зміні шкідливих стереотипів, сприянні гендерній рівності та розширенню економічних можливостей жінок. Завдяки постійній адвокації, освіті та залученню громади програма спрямована на сприяння більш інклюзивному суспільству, де як жінки, так і чоловіки можуть реалізувати свій потенціал у всіх аспектах життя [147].

З огляду на корпоратизацію українського громадянського суспільства, ці організації відіграють важливу роль з точки зору підтримки організацій, допомагаючи формувати почуття ідентичності та будучи посередниками між громадськістю, організаціями та державою.

В Україні немає такого єдиного органу, який міг би просувати ідею громадянського суспільства, а натомість існує низка організацій, які об'єднують ініціативи відповідно до діяльності, типу організації чи традиції.

Проте варто вказати, що в нашій державі функціонує Національна соціальна сервісна служба України, яка є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, зокрема, з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, до основних завдань якої належить:

- участь у розробленні заходів, спрямованих на забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства;
- підготовка пропозицій щодо формування Національного плану дій стосовно впровадження гендерної рівності;
- узагальнення виконання державних програм з питань гендерної рівності;
- здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контроль за дотриманням гендерної рівності під час вирішення кадрових питань у центральних і місцевих органах виконавчої влади;
- організація навчання державних службовців з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- підготовка разом з іншими центральними органами виконавчої влади науково обгрунтовані пропозиції щодо забезпечення гендерної рівності;
- організація в установленому порядку проведення наукових та експертних досліджень з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- проведення моніторингу та узагальнення результатів забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у різних сферах життя суспільства;
- облік випадків дискримінації за ознакою статі, узагальнення інформації про такі випадки, внесення пропозицій щодо їх усунення;

- вжиття заходів для скасування дискримінаційних норм, виявлених за результатами гендерно-правової експертизи законодавства[15].

Для більш ефективного забезпечення реалізації державної політики у сфері гендерної рівності, Нацсоцслужба співпрацює з громадськими та міжнародними організаціями, які здійснюють свою діяльність у цій сфері, такими як:

- Національна рада жінок України,
- «Благодійне товариство «Київський інститут гендерних досліджень»,
- Центр «Розвиток демократії»,
- Спілка жінок України,
- Структура ООН Жінки в Україні,
- Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні,
- Рада Європи в Україні тощо.

Варто вказати, що уявлення громадськості про гендерну рівність в переважній більшості випадків в нашій державі є стереотипними (за винятком жіночих організацій). Твердження на кшталт «рівність – це не дискримінація» або «рівність – це рівна оплата за працю рівної цінності» підтверджують відсутність визнання структурної гендерної нерівності, знаходиться на задньому плані мейнстрімної політики.

Загальна думка, яка також є домінуючою в українському суспільстві, полягає в тому, що жінки та чоловіки мають однакові можливості, якщо до них ставляться однаково. У деяких організаціях наявна відверту відмову активно боротися з нерівністю, з твердженнями на кшталт «це питання часу та зміни менталітету» і навіть «на ринку праці більше немає дискримінації». Загалом не сприймаються загальні докази дискримінації, наприклад, у нижчому доступі жінок до менш оплачуваної роботи та до керівництва.

Досліджуючи заходи, які організації вважають необхідними для просування гендерної рівності, ми бачимо, що велика увага приділяється зміні менталітету та освіті дітей. Зокрема жіночі організації приділяють

більше уваги освіті дітей, хоча вони менше покладаються на зміну менталітету.

Вони також приділяють більше уваги науковим дослідженням, ніж будь-яка інша організація, і наголошують на законодавстві, яке регулює доступ жінок до лідерства, що пов'язано з дебатами про квоти в політичних партіях, які відбувалися в Україні.

Цікаво, однак, що в порівнянні з іншими організаціями, жіночі організації в надають мало значення нормативно-правовим актам щодо планів рівності в організаціях.

Підсумовуючи наведене, варто вказати, що нові інструменти багаторівневого врядування, починаючи з національної політики територіального виміру, а саме місцевих партнерств, і закінчуючи тим, як національна держава інкорпорує м'яке право Європейського Союзу та нові відносини, що встановлюються між різними суб'єктами на різних рівнях, є визнанням важливості організацій громадянського суспільства в управлінні з точки зору стратегічних суспільних цілей, таких як стале економічне зростання, соціальна згуртованість та гендерна рівність.

Концепції мейнстрімінгу та розширення прав і можливостей є двома типовими інструментами переходу до нових способів управління. Політика мейнстрімінгу створює величезний виклик щодо можливості зміни усталених раціональностей та інститутів у державі, приватному секторі та громадянському суспільстві, а також у відносинах між цими сферами, що ґрунтуються на структурах, які включають та відтворюють нерівність між жінками та чоловіками.

Таким чином, форми управління, типові для ієрархічного управління української держави, поєднуються з іншими способами управління, більш переконливими, горизонтальними, мережевими, діалогічними та знизу вгору.

Стратегія розширення прав і можливостей полягає в тому, щоб припустити, що громадськість здатна висловлювати точку зору тих самих груп населення та соціальних груп, тобто, що вони дійсно представляють ці

групи і що вони мають можливість бути почутими на нових етапах управління, що в громадянському суспільстві немає внутрішніх розбіжностей, конфліктів і конкуренції, або що ці відмінності можуть бути легко вирішені шляхом переговорів або діалогу.

Крім того зовнішня ефективність не може бути без певного ступеня ефективності на внутрішньому рівні. Це означає, що громадськість, яка не має практик та рефлексивності, натхненних принципами гендерної рівності, навряд чи зможе експортувати/поширювати найкращі практики у цій сфері.

Саме тому доцільно досліджувати організаційні та соціальні інтервенційні практики, які, на нашу думку, є способом сприяння рівності в організаціях. У зовнішньому вимірі, навряд чи можна вважати частиною громадянського суспільства з огляду на їх сильний ізоморфізм як з державою, так і з ринком, в організаціях громадянського суспільства можна часто спостерігати:

- велику дистанцію від політичної сфери;
- віддаленість від публічної сфери та суспільних проблем, а також
- відсутність висвітлення їхньої діяльності в довгостроковій перспективі та в ширших масштабах боротьби з дискримінацією, нерівністю та несправедливістю.

Структурні виміри українського суспільства мають бути на першому плані з точки зору розуміння та управління гендерною рівністю. Складність існуючої динаміки, а також багатогранний спосіб, у який громадянське суспільство ставиться до гендерної рівності:

- у його ролі в наданні послуг;
- у структурі праці;
- у своїй здатності виступати за більш рівноправне суспільство тощо.

2.4 Гарантії ефективності реалізації гендерної політики в Україні

Гарантії ефективності реалізації гендерної політики в Україні є комплексним питанням, який напряду пов'язується з гарантіями прав людини. Як слушно вказується у спеціальній літературі «гарантії прав людини охоплюють собою як загальні засоби та інститути, які забезпечують їх практичну реалізацію, охорону та захист, так і спеціальний або юридичний інструментарій їх забезпечення, що проявляє себе на національному та міжнародному рівнях.

У першому випадку йдеться про політичні, соціальні, економічні, культурні та інші загальні передумови належної реалізації, охорони та захисту прав людини, а у другому – про правовий механізм або взаємопов'язані правові засоби, які надають можливість кожній людині вільно і в повному обсязі реалізовувати та захищати свої права. Адже метою юридичних гарантій прав людини є забезпечення правовими засобами максимального сприяння здійсненню прав і свобод людини, а також їх охорона й захист» [69].

Проте наша держава не є ізольованою в процесах реалізації світової гендерної політики, яка складається з різноманітних програм, стратегій, планів тощо та, відповідно, ефективність реалізації національної гендерної політики та гарантії такої ефективності в певному сенсі напряду залежить від тих процесів, які відбуваються у сучасному світі.

Варто вказати, що «гендер не слід ототожнювати зі статтю. Стать – це системна сукупність анатомо-фізіологічних властивостей людини, які відрізняють чоловіка від жінки.

Гендер – це соціальна стать, соціально визначені ролі, сфери діяльності жінок і чоловіків, які визначаються не біологічними статевими відмінностями, а соціальною організацією суспільства. Якщо стать є природною даністю, то гендер формується під впливом соціокультурних

чинників і залежить від домінуючих у суспільстві традиційних поглядів на те, якою повинна бути жінка та яким має бути чоловік» [68].

Окремим питанням, яке сьогодні відноситься до найбільш обговорюваних у сфері реалізації гендерної політики є питання бінарності. Як ми зазначали вище, гендер традиційно розглядається як бінарний і впливає з біологічної статі. У цьому контексті «стать» стосується біологічного складу особи (наприклад, хромосоми, анатомія), тоді як «гендер» може означати пов'язані ролі (тобто, що означає бути жінкою чи чоловіком у певній культурі) або самоідентичність (тобто, самокласифікація на «жінок» та «чоловіків») [133].

Ця система переконань називається бінарністю. Останнім часом ці погляди були оскаржені різноманітними індивідуальними та культурними змінами, включаючи зокрема й впровадження так званої гендерно-інклюзивної мови та гендерно-нейтральних займенників, таких як «вони» [137], офіційну державну політику, що визнає третю стать (наприклад, у Німеччині [143]), а також видимість осіб з проявами, які виходять за межі бінарності [185]. Водночас ці зміни, зокрема й в українському суспільстві, зустріли сильний опір [164; 167].

Важливо, що бінарні погляди є соціально значущими, оскільки бінарність є не лише описовою (тобто описує, які статі та гендери існують і як ці два поняття пов'язані), але також директивною та проскриптивною (тобто, яка диктує, які статі та статі повинні чи не повинні існувати та як вони повинні або не повинні існувати та бути пов'язаними).

Іншими словами, бінарне мислення про гендер/стать забезпечує соціальну систему, в якій від індивідів з двома X-хромосомами очікується, що вони розвиватимуть жіночі тіла, ідентифікуватимуть себе як жінки та діятимуть відповідно до жіночих стереотипів, тоді як особи з X та Y-хромосомами розвивають чоловічі тіла, ідентифікують себе як чоловіки та діють відповідно до чоловічих стереотипів. Особи, які порушують ці очікування, такі як лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери тощо, а також

чоловіки та жінки, які порушують гендерні норми, часто піддаються критиці [162].

У світі були запропоновані різні підходи щодо впровадження політик і практик, які активно кидають виклик бінарним поглядам на гендер/стать через дегендеринг або мультигендерність [168].

Зокрема у спеціальній літературі дегендеринг визначається, як політика та практика, спрямована на усунення або мінімізацію поділу на стать/стать та значущість статі/статі (наприклад, видалення статі/статі в офіційних документах або заміна «він або вона» на «вони»). Стратегії мультигендеризації спрямовані на те, щоб привернути увагу до того факту, що гендер/стать не є бінарним (наприклад, юридичне визнання третьої статі/статі або введення нових займенників для позначення небінарних осіб) [142].

Яка стратегія може бути більш ефективною у зміні бінарних поглядів на гендер/стать, а яка може викликати сильніший опір жодне дослідження на сьогодні не вивчало реакцію на ці протилежні стратегії, але дослідження пов'язаних конструктів, таких як гендерно-справедлива мова порівняно з андроцентричною мовою, свідчать про те, що спроби змінити мову часто є суперечливими [194] і що такий опір мотивований бажанням зберегти поточні гендерні владні структури недоторканими [170].

Світові лідери підкреслюють, що прискорення гендерної рівності є нагальним імперативом. Світ переживає безпрецедентний набір криз з непропорційно негативним впливом на жінок, дівчат, сексуальні та гендерні меншини та маргіналізовані групи. І наша держава не є виключенням, а скоріш активним учасником цих процесів.

Гендерна рівність – це питання справедливості, основа мирного та процвітаючого світу та необхідна для розвитку. Проте досягнення гендерної рівності є складним, оскільки потребує змін, що охоплюють закони та політику країни, діяльність державного та приватного секторів, а також суспільне життя.

Варто вказати, що Всесвітнім банком розроблена Гендерна стратегія WBG 2024-30 [196], яка висуває сміливі пропозиції щодо прискорення гендерної рівності для припинення бідності на придатній для життя планеті відповідно до Дорожньої карти еволюції Групи Світового банку [197]. Стратегія відповідає глобальній актуальності, фундаментальності та складності досягнення гендерної рівності та зосереджена на узгоджених діях, фінансуванні та масштабних програмах для підтримки фундаментального добробуту, економічної участі та жіночого лідерства, що сприятиме: прогресу у припиненні всіх форм гендерного насильства; сильнішому і стійкішому людському капіталу; збільшенню та покращенню робочих місць, включаючи робочі місця майбутнього; оптимізації використання економічних активів; ширшому доступу та використанню допоміжних послуг та оптимізації участі жінок у прийнятті рішень.

Стратегічні цілі та результати гендерної стратегії 2024-2030 років

Слід вказати, що стратегія була сформована впродовж двох років роботи шляхом інтенсивних внутрішніх та зовнішніх консультацій. Група Світового банку отримала інформацію від понад 1000 зовнішніх зацікавлених сторін з більш ніж 110 країн та понад 600 організацій - що охоплюють громадянське суспільство, представників уряду, парламентарів, наукові кола, приватний сектор, партнерів з розвитку та інших учасників.

Разом з тим розроблена й Гендерна політика ЮНІСЕФ на 2021-2030 роки та супровідний План дій на 2022-2025 роки, які формулюють зобов'язання ЮНІСЕФ щодо сприяння гендерній рівності в програмах, робочих місцях та практиці по всьому світу [155] та окреслює партнерство з національними секторами охорони здоров'я для розширення якісної материнської допомоги та підтримки професіоналізації переважно жіночої фронтової робочої сили охорони здоров'я, сприяння ролі жінок у розробці та доставці екосистем води, санітарії та гігієни та підтримку права кожного на чисту, якісну воду та санітарію.

Визнаючи, що дівчата-підлітки постійно перебувають у невідповідному становищі, особливо в ситуаціях кризи та конфліктів, ЮНІСЕФ інвестує в п'ять взаємопов'язаних програмних областей:

- 1) здоров'я та харчування підлітків;
- 2) розвиток економічних можливостей;
- 3) захист від насильства;
- 4) якісні послуги зі здоров'я та гігієни;
- 5) соціальний захист.

За даними Управління ООН з координації гуманітарних питань [173] у кризові часи вже існуюча гендерна нерівність може посилюватися, що призводить до дискримінації, експлуатації та впливу на доступ людини до гуманітарної допомоги, допомоги у відновленні та розвитку, а також на її доступ до прав людини.

Жінки та дівчата історично непропорційно постраждали від криз у порівнянні зі своїми колегами-чоловіками, включаючи зниження тривалості життя, материнської смертності та гендерного насильства [173].

Зокрема наводяться наступні статистичні дані: у 2020 році лише 25 відсотків усіх національних парламентаріїв - жінки, що є повільним зростанням з 11,3% у 1995 році; лише в 21 країні є жінки як глави, держави чи уряд; лише вісім країн світу надають жінкам і чоловікам рівні законні права на роботу; в період з 1992 по 2019 рік жінки становили в середньому 13

відсотків переговорників, 6 відсотків посередників і 6 відсотків підписантів у великих мирних процесах у всьому світі; приблизно 1 з 3, або 30 відсотків жінок у всьому світі зазнали фізичного або сексуального насильства, а рівень поширеності вищий у деяких країнах, конфліктних та гуманітарних умовах. У деяких кризових умовах понад 70 відсотків жінок зазнали гендерного насильства; шістдесят відсотків смертей від материнської смертності, які можна запобігти, відбуваються в умовах конфліктів, переміщення та стихійних лих.

Щодня 507 жінок та дівчат-підлітків помирають від ускладнень вагітності та пологів у надзвичайних ситуаціях; більше третини (36 відсотків) дітей, які не відвідують школу в усьому світі, живуть у країнах, що постраждали від війни.

Дівчата-підлітки в зонах конфліктів на 90 відсотків частіше не відвідують школу, ніж дівчата в інших, безконфліктних, країнах; особи різної гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації або які не ідентифікують себе відповідно до соціально встановлених гендерних норм, можуть зіткнутися з ще більшою дискримінацією та бар'єрами:

- для допомоги в гуманітарних умовах;
- закони про громадянство в 25 країнах все ще забороняють жінкам передавати своє громадянство своїм дітям нарівні з чоловіками, що призводить до безгромадянства та інших ризиків;
- жінки та дівчата становлять понад половину внутрішньо переміщених осіб у світі (ВПО), і в багатьох випадках навіть вище, ніж чоловіки та хлопчики.

В Україні питання гендерної політики реалізовано в межах державних програм, концепцій і стратегій, з-поміж яких можна виокремити Національний план дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 № 1544-р [78].

Так, Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.08.2022 № 752-р. Документ зосереджує увагу на чотирьох стратегічних цілях:

- ефективне та злагоджене функціонування національного механізму забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, що дозволить створити підґрунтя для врахування потреб різних груп жінок і чоловіків під час ухвалення рішень у всіх сферах та на всіх рівнях;

- ефективна протидія всім формам насильства, зокрема пов'язаному з конфліктом; забезпечення жінкам та чоловікам рівних прав і можливостей людського розвитку у сферах освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури і спорту тощо;

- забезпечення рівної участі жінок та чоловіків у різних сферах економічної діяльності, що створить підґрунтя для гальмування процесів зростання рівня бідності населення, пов'язаних із агресією російської федерації в Україні [78].

Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, Безпека» на період до 2025 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р, зі змінами внесеними згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1150-р від 16.12.2022 спрямований на забезпечення:

- участі жінок у прийнятті рішень; стійкості до безпекових викликів; постконфліктного відновлення і перехідного правосуддя;

- протидії насильству за ознакою статі та сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом;

- посилення інституційної спроможності виконавців Національного плану.

Прикладом наскрізного включення питань гендерної рівності до всіх сфер життя суспільства є Державна стратегія забезпечення рівних прав та

можливостей жінок і чоловіків до 2030 року, що її схвалив Уряд у серпні 2022 року.

Крім того Верховна Рада України в червні 2022 р. ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та про боротьбу з цими явищами. (Стамбульська конвенція).

Україна стала 36-ю з 46 країн – членів Ради Європи, яка ратифікувала цей документ. Ратифікація Конвенції посилює можливості захисту прав постраждалих від гендерно зумовленого насильства та створення системи допомоги постраждалим від домашнього насильства [78].

Проте в національному законодавстві відсутні положення про обов'язковість призначення радників та радниць з гендерних питань, що тягне низку ризиків щодо фаховості таких радників та радниць та відсутності мотивації (оскільки ці посади наразі передбачають ці обов'язки на громадських засадах) до ефективного виконання повноважень, покладених на них.

Відповідно до Указу Президента України «Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни» від 21 квітня 2022 року № 266/2022, для розроблення стратегій, планів заходів, пропозицій щодо пріоритетних реформ і відповідних нормативно-правових актів із питань відновлення України, створено Національну раду з відновлення України віднаслідків війни.

Для забезпечення належної роботи Національної ради при ній було створено 24 робочі групи, що охоплюють усі сфери, пов'язані з повоєнним відновленням і розвитком. Урядова уповноважена з питань гендерної політики створила експертну групу «Гендерна рівність», учасники якої долучилися до роботи всіх 24 груп із підготовки Плану.

Експертна група підготувала довідку-бриф щодо обов'язковості гендерного підходу та участі жінок у розробці та впровадженні програм відновлення України від наслідків війни.

В довідці визначено міжнародні й національні нормативні рамки, аргументи, конкретні способи та очікувану користь від застосування гендерного підходу у плануванні та реалізації процесів відновлення України від наслідків війни. України; ці групи напрацювали План відновлення України [78].

Варто вказати, що Комітет міністрів Ради Європи 6 березня 2024 року ухвалив нову Стратегію гендерної рівності Ради Європи на 2024-2029 роки, яка спрямовуватиме роботу Ради Європи та її держав-членів, включно з Україною, у напрямку досягнення більшої гендерної рівності та зосереджена на шести ключових цілях:

- 1) запобігання та боротьба з гендерними стереотипами та сексизмом;
- 2) запобігання та боротьба з насильством щодо жінок і дівчат та домашнім насильством;
- 3) забезпечення рівного доступу жінок до правосуддя;
- 4) досягнення збалансованої участі жінок і чоловіків у політичному, громадському, соціальному та економічному житті;
- 5) забезпечення розширення прав і можливостей жінок та гендерної рівності в умовах глобальних та геополітичних викликів;
- 6) реалізація стратегії досягнення гендерної рівності та включення міжсекторального підходу в усі політики та заходи. Пріоритетом у роботі Ради Європи є сприяння гендерній рівності, як це видно з Плану дій Ради Європи для України на 2023-2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова» [76].

План дій Ради Європи для України на 2023-2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова» був підготовлений в тісній співпраці з українською владою у відповідь на прагнення і рішучість влади й народу України брати участь у відновленні країни. Запропоновані заходи, що ґрунтуються на стандартах Ради Європи, спрямовані на підтримку процесу відбудови та економічного відновлення в Україні з метою посилення стійкості українських державних установ, посилення демократичного

управління і верховенства права та захисту основоположних прав громадян [76].

Планом, задля сприяння гендерній рівності як у воєнний, так і післявоєнний період, запропоновано:

- надавати підтримку особам, які постраждали від насильства, включно з переміщеними особами й особами, які повертаються до місць свого проживання, в Україні шляхом підтримки органів державної влади України в частині реалізації Стратегії Ради Європи щодо забезпечення гендерної рівності на 2018-2023 роки та Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція);

- надавати технічну допомогу в частині розширення врахування гендерної проблематики під час розробки політики, прийняття рішень і надання послуг на національному та регіональному рівнях з метою усунення довгострокових наслідків конфліктів і насильства;

- зміцнювати спроможність українських державних службовців, органів прокуратури та правоохоронних органів у питаннях сприяння гендерній рівності та боротьби з насильством щодо жінок за допомогою розробки тематичних тренінгів, поширення відповідних курсів HELP, індивідуального навчання та партнерських програм, приділяючи особливу увагу вразливим групам населення й особам, які постраждали від війни;

- поглиблювати розуміння європейських і міжнародних стандартів у галузі гендерної рівності та насильства щодо жінок серед державних службовців, працівників правоохоронних органів, засобів масової інформації та широких верств населення;

- підтримувати громадські організації, що захищають права жінок, у їхній боротьбі з насильством щодо жінок, сприянні гендерній рівності та підвищенні обізнаності про стандарти гендерної рівності та про Стамбульську конвенцію на загальнонаціональному й місцевому рівнях;

- надавати підтримку органам влади в частині усунення перешкод і проблем, частині доступу жінок до правосуддя [76].

Крім того Планом запропоновано сприяти протидії дискримінації та посиленню захисту прав національних та інших меншин, зокрема:

- надати підтримку органам влади та іншим заінтересованим сторонам в Україні в частині забезпечення інклюзивності та уникнення дискримінації, а також у частині захисту прав національних та інших меншин під час війни та в період післявоєнної відбудови.

Крім того надавати юридичні та політичні консультації Державній службі з етнополітики та свободи совісті, Комітету Верховної Ради з прав людини, Міністерству культури та інформаційної політики, Офісу Омбудсмана та іншим відповідним центральним, регіональним і місцевим органам влади з метою сприяння зміцненню спроможності та створенню інститутів у галузі інтеграції, недопущення дискримінації та захисту прав національних та інших меншин, включно з ромами й кочівниками, а також захисту їхніх мовних прав;

- для сприяння посиленому впровадженню стандартів Ради Європи;

- підтримувати громадські організації, що працюють у сфері захисту прав національних та інших меншин, у частині підвищення обізнаності щодо боротьби з дискримінацією та прав таких груп, а також для захисту жертв дискримінації на основі стандартів Ради Європи та обміну міжнародним досвідом і передовою практикою щодо протидії мові ненависті та злочинам на ґрунті ненависті;

- забезпечувати, щоб реалізація післявоєнної політики щодо протидії дискримінації та захисту прав національних меншин стала наскрізним питанням під час вжиття всіх заходів, передбачених цим документом [76].

За даними Equal Opportunities Platform Україна досягла значного прогресу в просуванні прав жінок з моменту здобуття незалежності. Тим не менш, ще належить зробити більше, особливо з огляду на глибоко негативний вплив повномасштабного російського вторгнення. Якщо Україна

має вийти з післявоєнного процесу відновлення з покращеним акцентом на рівність для жінок та різних маргіналізованих громад, дуже важливо, щоб ці групи не тільки мали слово, але й відігравали провідне правило в процесах прийняття рішень щодо відновлення країни [136]

Важливо визнати, що Україна була однією з перших пострадянських країн, які декриміналізували гомосексуалізм, а потім швидко імплементували закони, що гарантують рівні права та можливості для жінок і чоловіків, а також закони про домашнє насильство та торгівлю людьми.

Тим не менш, протягом тривалого часу Україна представляла парадоксальний випадок як для вчених, так і для політиків: незважаючи на наявність одного з найбільш прогресивних законів про гендерну рівність у пострадянському регіоні, продовжувалися кричущі випадки дискримінації жінок та ЛГБТ+ людей, а також серйозного недопредставлення жінок у політиці, економіці та інших сферах соціального життя.

Крім того «гендер» як термін для опису ідентичності зіткнувся з певним опором в Україні. Цей опір був особливо помітним у середині 2010-х років. Це було викликано суттєвими змінами в політичному становищі країни, які впливають з економічної ситуації після Євромайдану та окупації Росією Криму та Донбасу, що загалом призвело до появи антигендерної риторики.

Аналогічно, незважаючи на підтримку ЛГБТ+ політичних змін в Україні та їх присутність на протестах Євромайдану, відразу після Євромайдану відбулося поширення гомофобної та трансфобної риторики серед правих політичних груп.

Тим не менш, Україна значно покращила становище жінок і продемонструвала помітний прогрес у просуванні гендерної рівності, особливо якщо порівнювати поточні індекси з індексами, які вона показала на початку 2010-х або навіть 1990-х років.

Звіт про глобальний гендерний розрив складається Всесвітнім економічним форумом і вимірює гендерну рівність та гендерні розриви в

чотирьох категоріях (економічна участь та можливості, рівень освіти, здоров'я та виживання, а також розширення політичних можливостей). Згідно зі звітом про глобальний гендерний розрив за 2023 рік, Україна займає 66-місце серед 146 країн світу. Цей звіт є найстарішим індексом, який відстежує просування гендерної рівності у всьому світі з 2006 року [158].

Індекс гендерної нерівності, який розраховується Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ООН), є складним показником, який враховує репродуктивне здоров'я, розширення прав і можливостей жінок та участь жінок на ринку праці.

За даними індексу, Україна значно покращила свої позиції з 1990-х років. Наприклад, у 1990 році коефіцієнт материнської смертності становив 45 смертей на 100 000 живонароджених - порівняно лише з 19 смертями на 100 000 живонароджених у 2021 році. У 1990 році вартість GII, присуджена Україні, становила лише 0,471, тоді як до 2021 року Україна значно покращилася і досягла значення 0,200 (чим нижче значення, тим менше гендерної нерівності в країні).

Політична участь жінок в Україні також покращилася з роками. Наприклад, у 2023 році 20,43% депутатів в українському парламенті – це жінки. За даними Міжпарламентського союзу (міжнародної організації парламентів, яка пропагує демократію), Україна посідає 111 місце серед 194 країн-учасниць.

Порівнюючи це з іншими країнами регіону, Україна працює трохи краще, ніж Киргизстан (де 20% депутатів – жінки) і трохи гірше, ніж Греція (де 21% депутатів - жінки). Це суттєва зміна за останнє десятиліття, враховуючи, що в 2012 році лише 10% депутатів Верховної Ради були жінками, і Україні знадобилося майже 20 років, щоб досягти цієї мізерної кількості.

На парламентських виборах 2020 року 28% обраних представників до регіональних рад були жінками, а 42% обраних представників до сільських рад були жінками. Однак, на жаль, ситуація з представництвом жінок у

найвищому органі виконавчої влади, Кабінеті Міністрів, менш перспективна. Частково проблема може бути пов'язана з тим, що посади в цій установі передаються за призначенням, а не за виборами. Станом на 2023 рік лише 5 з 22 міністрів – це жінки (22,7%) [158].

Іншими важливими орієнтирами за останнє десятиліття були ратифікація Стамбульської конвенції в 2022 році, прийняття поправки до КЗпПУ, яка відкрито забороняє дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності у 2015 році, а також скасування Указу № 60 Міністерства охорони здоров'я в 2016 році, який вимагав, щоб трансгендерні люди проходили обов'язкову стерилізацію та стаціонарне психіатричне лікування як передумови для правової зміни статі.

На жаль, всі ці три важливі кроки були зроблені під непрямим тиском з боку ЄС, утім, це важливі законодавчі перемоги. Більше того, згадана поправка до КЗпПУ є однією з найдосконаліших у всьому європейському регіоні, оскільки, незважаючи на те, що багато держав мають подібне законодавство, яке захищає дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації, мало хто прямо згадує гендерну ідентичність [152].

Звісно повномасштабне вторгнення Росії в Україну в 2022 році створило нові виклики для просування прав жінок та гендерної рівності. Війна не тільки спричинила масштабне порушення соціально-економічної сфери, пошкодження інфраструктури та навколишнього середовища, але й посилило гендерно-специфічні проблеми, що призвело до посилення нерівності, дискримінації, збільшення вразливості та зростання насильства щодо жінок та дівчат.

Станом на серпень 2023 року приблизно 6,2 мільйона людей виїхали з України, більшість з них жінки з дітьми та люди похилого віку. Згідно з даними, у всіх приймаючих країнах «принаймні 70% дорослих українських біженців – це жінки. У деяких країнах цифри ще вищі. Наприклад, в Італії, Польщі, Естонії та Великобританії частка жінок серед дорослих перевищує 80%" [172].

Також підраховано, що більшість із понад 5 мільйонів внутрішньо переміщених осіб в Україні – жінки. Більше того, з 17,5 мільйонів людей, які потребують допомоги в країні, 56% – жінки та дівчата. Жінки зараз також стикаються зі значними потребами з точки зору охорони здоров'я, зайнятості, житла, освіти для своїх дітей та захисту від сексуального та гендерного насильства. Також зростає безробіття серед жінок та, нарешті, приблизно 60 000 жінок зараз служать у Збройних силах України, Національній гвардії або працюють у Національній поліції, у тому числі 5000 жінок на передовій [136]

З огляду на загострення гендерної нерівності в Україні, важливо, щоб Україна включала гендер як керівний принцип своїх зусиль у відновленні та відновленні, особливо з огляду на той факт, що в Декларації Лугано [23] прямо згадується, що «процес відновлення повинен бути інклюзивним і забезпечувати гендерну рівність».

Однак, на жаль, було виявлено, що Національний план відновлення [192] України не включає конкретних програм, відповідальних за просування гендерної рівності. Відповідно на сучасному етапі важливо стежити за впровадженням ініціатив з відновлення та відновлення та забезпечувати включення жінок та маргіналізованих груп на кожному кроці.

Підсумовуючи наведене доцільно вказати, що в умовах воєнних загроз право на рівність все більше набуває індивідуального значення, тому варто говорити про доцільність забезпечення такого права як невідомого основоположного права кожної людини. Фактично можна говорити про те, що рівність є передумовою реалізації не тільки гендерної політики, а й основою інших прав і свобод людини та громадянина.

Крім того юридичні гарантії ефективності реалізації гендерної політики в Україні являють собою певну систему засобів, спрямованих на утвердження в суспільстві гармонійного стану, узгодженості, злагоди, єдності, консенсус між суб'єктами правовідносин на всіх рівнях з метою ефективної реалізації, охорони та захисту права рівності. При цьому ефективність гарантій реалізації гендерної політики в Україні залежить від

оптимального підходу законодавця в процесі становлення економічних, політичних та інших чинників.

Найважливішими складовими нормативних практик, які формують зміст гарантій ефективності реалізації гендерної політики в Україні, та відповідно забезпечення рівності в цілому, є питання безпекового характеру, протидія різним проявам дискримінації, соціальної відповідальності та моральних цінностей.

Висновки до другого розділу

1. Виокремлено таких суб'єктів правовідносин із реалізації гендерної політики:

- 1) органи виконавчої влади;
- 2) державні органи, які не відносяться до жодної з гілок влади та наділені окремими функціями органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики;
- 3) органи місцевого самоврядування, які здійснюють делеговані повноваження органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики;
- 4) юридичні особи публічного права, які на підставі делегованих повноважень здійснюють окремі функції органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики;
- 5) приватні особи (фізичні особи та юридичні особи приватного права), які на підставі делегованих повноважень здійснюють окремі функції органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики.

Вказано, що національний інституційний механізм реалізації гендерної політики забезпечено роботою таких структур:

- 1) Верховна Рада України (підкомітет із питань гендерної рівності й недискримінації Комітету з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і

міжнаціональних відносин; підкомітет із питань дотримання Україною міжнародних зобов'язань у сфері прав людини та гендерної політики у структурі Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентської співпраці, Міжфракційне депутатське об'єднання «Рівні можливості»);

2) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;

3) Кабінет Міністрів України (Віцепрем'єрміністр із питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Урядовий уповноважений із питань гендерної політики, Комісія з питань координації взаємодії органів виконавчої влади із забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків);

4) центральні органи виконавчої влади (уповноважені особи-координатори з гендерних питань, відповідальні структурні підрозділи, радники, консультативно-дорадчі органи);

5) Міністерство соціальної політики (уповноважений орган центральної виконавчої влади щодо формування та реалізації політики);

6) обласні державні адміністрації (уповноважені особи-координатори з гендерних питань, відповідальні структурні підрозділи, радники, консультативно-дорадчі органи);

7) органи місцевого самоврядування;

8) організації громадянського суспільства та їх коаліції, платформи, об'єднання;

9) міжнародні організації.

Констатовано, що в Україні діє певна кількість органів, які займаються питаннями реалізації політики щодо гендерної рівності, зокрема:

1) Міжвідомча рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобіганню насильства в сім'ї та протидії торгівлі людьми;

2) Департамент гуманітарної та соціальної політики та

3) Експертна рада з питань недискримінації та гендерної рівності при Представникові Уповноваженого ВРУ з прав людини з питань

недискримінації та гендерної рівності. Наведеним суб'єктам надано консультативно-дорадчі функції.

Контрольні функції надавено:

- 1) Управлінню моніторингу рівних прав і свобод;
- 2) Представникові Уповноваженого з дотримання рівних прав і свобод.

Координаційні функції надано:

- 1) Департаменту гуманітарної та соціальної політики;
- 2) Урядовому уповноваженому з питань гендерної політики;
- 3) Департаменту сімейної, гендерної політики та протидії торгівлі людьми;
- 4) Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції.

Інформаційно-наглядними функціями наділено:

- 1) Експертну раду з питань дискримінації за ознаками статі;
- 2) Міжвідомчу раду з питань з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобіганню насильства в сім'ї та протидії торгівлі людьми;
- 3) Управлінню моніторингу рівних прав і свобод;
- 4) Уповноваженому ВРУ з прав людини;
- 5) Громадські раді з гендерних питань тощо.

2. Обгрунтовано, що основними адміністративно-правовими засобами реалізації гендерної політики в Україні є:

- формування законодавства про гендерну рівність та недискримінацію чоловіків і жінок, а також контроль за його виконанням;
- ефективне забезпечення діяльності державних інституцій, які здійснюють контроль за реалізацією національної гендерної політики;
- розробка та забезпечення різноманітних соціальних програм та проектів, пов'язаних із забезпеченням гендерної рівності та гендерної недискримінації;

- проведення досліджень та публікація результатів цих досліджень з метою забезпечення рівних прав та можливостей як для чоловіків, так і для жінок.

Вказано, що заходи, пов'язані з інформуванням про реалізацію гендерних програм у різних сферах суспільного життя, мають вказувати, які заходи для забезпечення гендерної рівності потребують більших зусиль, і показувати, в яких сферах досягнуто значного прогресу в забезпеченні рівних прав і свобод як для чоловіків, так і для жінок, а також, за можливості, застосовувати набутий досвід у тих сферах, які потребують втручання та підтримки як з боку державних органів, так і з боку інших структур які спрямовані на забезпечення гендерної рівності.

Зазначено, що результатами впровадження гендерної рівності має стати якнайшвидше врахування самотутніх та особливих фізичних, економічних, соціальних характеристик та життєвого досвіду різних соціально-демографічних груп юнаків та дівчат, чоловіків та жінок у всіх сферах життя.

Реалізація гендерної рівності має забезпечити рівне ставлення до всіх громадян незалежно від статі чи інших ознак, соціальних чи інших обставин, забезпечити рівний доступ до державних гарантій.

Необхідно прагнути до того, щоб гендерна рівність стала пріоритетним вектором політики, як і соціальна чи економічна сфери. Його інтеграція в усі сфери діяльності влади зміцнить позиції України як демократичної правової держави.

Констатовано, що необхідно також усвідомлювати, що лише правових механізмів недостатньо для реалізації гендерної політики. Існує відчутна потреба в деяких заходах, спрямованих на подолання існуючого низького рівня гендерної культури населення в суспільстві.

Доведено, що необхідно створити достатню інформаційно-консультативну мережу в усіх регіонах держави, яка б сприяла кращому впровадженню національної політики, більш орієнтованої на створення рівних можливостей як для чоловіків, так і для жінок.

Доведено, що завдяки європейському та українському законодавству вдалося закласти адміністративно-правові засади основних правових можливостей гендерних трансформацій; вдалося значно розширити гендерну складову в різних сферах суспільного життя.

Зокрема важливі гендерні підходи були впроваджені у правотворчій, правозастосовчій діяльності та сфері захисті. Вивчення взаємних практик при прийнятті різних нормативно-правових актів, спрямованих на формування та реалізацію гендерної політики, а також узагальнення різних гендерних трансформацій та розширення різноманітних заходів, спрямованих на забезпечення гендерного балансу, позитивно впливає не лише на гендерну політику, а й на рівень правової культури суспільства.

Найбільш ефективними інструментами реалізації гендерної політики визнано: законодавче забезпечення гендерної рівності та недискримінації на державному та міжнародному рівнях.

Наголошено на необхідності постійного збору гендерних даних, оскільки ці дані дозволять виявити прогалини, питання, які потребують втручання та кореляції адміністративно-правовими засобами. Констатовано, що сьогодні статистичних досліджень гендерної політики в деяких сферах недостатньо, тому подолання цього розриву заслуговує на подальшу увагу і може стати предметом наступного наукового дослідження.

Детальне вивчення статистичних даних, отриманих за результатами Всесвітнього економічного форуму 2024 року, дало підстави акцентувати увагу на найактуальніших питаннях гендерної рівності та недискримінації за ознакою статі. Крім того, підкреслено, що питання гендерної дискримінації, запобігання та викорінення гендерно зумовленого насильства в умовах війни потребує окремого наукового дослідження.

Протягом останнього року в Україні ведуться активні бойові дії, йде повномасштабна війна, внаслідок якої порушуються права і свободи людини та громадянина значної частини населення України, серед яких як жінки та чоловіки, так і діти.

Варто дослідити найбільш поширені випадки порушень прав людини, щоб розробити заходи, спрямовані на запобігання та недопущення порушення прав і свобод та забезпечення гендерної рівності.

3. Зроблено висновок, що нові інструменти багаторівневого врядування, починаючи з національної політики територіального виміру, а саме місцевих партнерств, і закінчуючи тим, як національна держава інкорпорує м'яке право Європейського Союзу та нові відносини, що встановлюються між різними суб'єктами на різних рівнях, є визнанням важливості організацій громадянського суспільства в управлінні з точки зору стратегічних суспільних цілей, таких як стале економічне зростання, соціальна згуртованість та гендерна рівність.

Вказано, що концепції мейнстрімінгу та розширення прав і можливостей є двома типовими інструментами переходу до нових способів управління. Політика мейнстрімінгу створює величезний виклик щодо можливості зміни усталених раціональностей та інститутів у державі, приватному секторі та громадянському суспільстві, а також у відносинах між цими сферами, що ґрунтуються на структурах, які включають та відтворюють нерівність між жінками та чоловіками.

Таким чином, форми управління, типові для ієрархічного управління української держави, поєднуються з іншими способами управління, більш переконливими, горизонтальними, мережевими, діалогічними та знизу вгору.

Доведено, що стратегія розширення прав і можливостей полягає в тому, щоб припустити, що громадськість здатна висловлювати точку зору тих самих груп населення та соціальних груп, тобто, що вони дійсно представляє ці групи і що вони мають можливість бути почутими на нових етапах управління, що в громадянському суспільстві немає внутрішніх розбіжностей, конфліктів і конкуренції, а ці відмінності можуть бути легко вирішені шляхом переговорів або діалогу.

Вказано, що зовнішня ефективність участі громадскості у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні не може бути без певного ступеня

ефективності на внутрішньому рівні. Це означає, що громадськість, яка не має практик та рефлексивності, натхненних принципами гендерної рівності, навряд чи зможе експортувати/поширювати найкращі практики у цій сфері. Саме тому доцільно досліджувати організаційні та соціальні інтервенційні практики, які, на нашу думку, є способом сприяння рівності в організаціях.

У зовнішньому вимірі участь громадскості у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні, навряд чи можна вважати частиною громадянського суспільства з огляду на їх сильний ізоморфізм як з державою, так і з ринком, в організаціях громадянського суспільства можна часто спостерігати:

- велику дистанцію від політичної сфери;
- віддаленість від публічної сфери та суспільних проблем, а також
- відсутність висвітлення їхньої діяльності в довгостроковій перспективі та в ширших масштабах боротьби з дискримінацією, нерівністю та несправедливістю.

Зроблено висновок, що структурні виміри українського суспільства у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні мають бути на першому плані з точки зору розуміння та управління гендерною рівністю.

Складність існуючої динаміки, а також багатогранний спосіб, у який громадянське суспільство ставиться до гендерної рівності в процесі забезпечення реалізації гендерної політики в Україні зводиться до того, що: у його роль фактично обмежується сферою надання послуг та сферою зайнятості та здоров'я тощо.

4. Обґрунтована доцільність в національному законодавстві розробити положення про обов'язковість призначення радників та радниць з гендерних питань у всіх сферах соціального життя держави, оскільки відсутність таких положень тягне низку ризиків щодо фаховості наявних радників та радниць та відсутності у них мотивації (оскільки ці посади наразі передбачають ці обов'язки на громадських засадах) до ефективного виконання повноважень, покладених на них державою.

Зроблено висновок, що в умовах воєнних загроз право на рівність все більше набуває індивідуального значення, тому варто говорити про доцільність забезпечення такого права як невідомого основоположного права кожної людини, фактично варто говорити про те, що рівність є передумовою реалізації не тільки гендерної політики, а й основою інших прав і свобод людини та громадянина.

Крім того юридичні гарантії ефективності реалізації гендерної політики в Україні являють собою певну систему засобів, спрямованих на утвердження в суспільстві гармонійного стану, узгодженості, злагоди, єдності, консенсус між суб'єктами правовідносин на всіх рівнях з метою ефективної реалізації, охорони та захисту права рівності.

При цьому ефективність гарантій реалізації гендерної політики в Україні залежить від оптимального підходу законодавця в процесі становлення економічних, політичних та інших чинників.

Найважливішими складовими нормативних практик, які формують зміст гарантій ефективності реалізації гендерної політики в Україні, та відповідно забезпечення рівності в цілому, є питання безпекового характеру, протидія різним проявам дискримінації, соціальної відповідальності та моральних цінностей.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає в установленні характеристики адміністративно-правових основ гендерної політики в Україні. За результатами дослідження підсумовано:

1. Зроблено висновок, що здійснення гендерної політики має не лише юридичне, соціальне значення, але і має відображати економічні потреби суспільства, що пов'язується із порушенням прав жінок чи осіб, які не мають визначеної статевої приналежності, для доступу до ряду сфер виробництва через неможливість здобуття відповідної професійної чи вищої освіти, через створення перешкод реалізації права особи на охорону здоров'я та інших видів публічних послуг.

Акцентовано, що гендер відноситься до характеристики індивідуума як учасника соціальних (суспільних) відносин, тоді як стать характеризує особу з точки зору її біологічних та фізіологічних ознак, що має бути основою для встановлення змісту гендерної політики та напрямів її реалізації.

2. Зроблено висновок, що відповідно до норм чинного законодавства сучасних демократичних країн на конституційному рівні закріплюється принцип гендерної рівності, а в окремих країнах (Великобританія, Сполучені Штати Америки) – закріплюється не лише принцип рівності прав жінок та чоловіків, але і рівність прав трансгендерів. Але при цьому необхідним є створення механізмів забезпечення не лише гендерної рівності, але і гендерної справедливості, що є одним із критеріїв економічної успішності країни.

3. Встановлено, що питання здійснення політики гендерної рівності регламентується в Україні на законодавчому рівні (положення Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-ІУ, Закону України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI, Закон України «Про запобігання

та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII, а також на рівні положень підзаконних нормативно-правових актів (Указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 26 липня 2005 р. №1135/2005; постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1834 «Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 р.», що була замінена із ухваленням Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р.» від 11 квітня 2018 р. № 273; Постанова Кабінету Міністрів України «Про проведення гендерно-правової експертизи» від 12 квітня 2006 р. № 504, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р.. «Про затвердження Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки» та ін..

Акцентовано на наявності соціального феномену, що виник в умовах воєнного стану, який визначається як феномен «соціальної стійкості», який характеризується перерозподілом соціальних ролей жінки у забезпеченні економічного зростання країни та відновленні громад.

До проблем нормативно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні віднесено: низька ефективність реалізації та практики правозастосування гендерно-правової експертизи законопроектів; низька ефективність дії нормативних та організаційних механізмів забезпечення не лише механізмів гендерної рівності, але і гендерної справедливості.

4. До загальних принципів адміністративно-правового регулювання відносин із здійснення гендерної політики віднесено такі принципи, як: демократизм, законність, пропорційність публічних і приватних інтересів, справедливість, верховенство права, об'єктивність, гуманізм.

До спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики необхідно віднесено такі: забезпечення соціального добробуту; забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві; створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку; рівні доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи; принцип соціальної стійкості; принцип соціальної співмірності та відповідальності.

Зроблено висновок, що реалізація функцій здійснення гендерної політики пов'язується із ефективністю здійснення соціально-економічної функції держави, як певного різновиду загально соціальних функцій права.

Наголошено, що соціально-економічний розвиток та функції із його забезпечення має сприяти успішності та ефективності здійснення гендерної політики в Україні на засадах стимулювання, забезпечення, суспільного розподілу.

5. Виокремлено таких суб'єктів правовідносин із реалізації гендерної політики: органи виконавчої влади; державні органи, які не відносяться до жодної з гілок влади та наділені окремими функціями органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; органи місцевого самоврядування, які здійснюють делеговані повноважені органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; юридичні особи публічного права, які на підставі делегованих повноважень здійснюють окремі функції органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; приватні особи (фізичні особи та юридичні особи приватного права), які на підставі делегованих повноважень здійснюють окремі функції органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; організації громадянського суспільства та їх коаліції, платформи, об'єднання; міжнародні організації.

6. Обґрунтовано, що основними адміністративно-правовими засобами реалізації гендерної політики в Україні є: формування законодавства про гендерну рівність та недискримінацію чоловіків і жінок, а також контроль за його виконанням; ефективне забезпечення діяльності державних інституцій,

які здійснюють контроль за реалізацією національної гендерної політики; розробка та забезпечення різноманітних соціальних програм та проектів, пов'язаних із забезпеченням гендерної рівності та гендерної недискримінації; проведення досліджень та публікація результатів цих досліджень з метою забезпечення рівних прав та можливостей як для чоловіків, так і для жінок.

Доведено, що з початком впровадження гендерної політики в Україні, завдяки європейському та національному законодавству вдалося закласти адміністративно-правові засади основних правових можливостей гендерних трансформацій; вдалося значно розширити гендерну складову в різних сферах суспільного життя. Зокрема важливі гендерні підходи були впроваджені у правотворчій, правозастосовчій діяльності та сфері захисті. Вивчення взаємних практик при прийнятті нормативно-правових актів, спрямованих на формування та реалізацію гендерної політики, а також узагальнення різних гендерних трансформацій та розширення різноманітних заходів, спрямованих на забезпечення гендерного балансу, позитивно вплинули не лише на гендерну політику, а й на рівень правової культури та свідомості українського суспільства в цілому.

Найбільш ефективними інструментами реалізації гендерної політики визнано: законодавче забезпечення гендерної рівності та недискримінації на державному та міжнародному рівнях. Наголошено на необхідності постійного збору гендерних даних, оскільки ці дані дозволять виявити прогалини, питання, які потребують втручання та кореляції адміністративно-правовими засобами.

7. Вказано, що зовнішня ефективність участі громадскості у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні не може бути без певного ступеня ефективності на внутрішньому рівні. Це означає, що громадськість, яка не має практик та рефлексивності, натхненних принципами гендерної рівності, навряд чи зможе експортувати/поширювати найкращі практики у цій сфері. Саме тому у зовнішньому вимірі участь громадскості у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні, навряд

чи можна вважати частиною громадянського суспільства з огляду на їх сильний ізоморфізм як з державою, так і з ринком, в організаціях громадянського суспільства можна часто спостерігати велику дистанцію від політичної сфери; віддаленість від публічної сфери та суспільних проблем, а також відсутність висвітлення їхньої діяльності в довгостроковій перспективі та в ширших масштабах боротьби з дискримінацією, нерівністю та несправедливістю.

Зроблено висновок, що структурні виміри українського суспільства у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні мають бути на першому плані з точки зору розуміння та управління гендерною рівністю. Складність існуючої динаміки, а також багатогранний спосіб, у який громадянське суспільство ставиться до гендерної рівності в процесі забезпечення реалізації гендерної політики в Україні зводиться до того, що: у його роль фактично обмежується сферою надання послуг, сферою зайнятості та здоров'я тощо.

8. Обґрунтована доцільність в національному законодавстві розробити положення про обов'язковість призначення радників та радниць з гендерних питань у всіх сферах соціально-економічного та політичного життя держави, оскільки відсутність таких положень тягне низку ризиків щодо фаховості наявних радників та радниць та відсутності у них мотивації (оскільки ці посади наразі передбачають ці обов'язки на громадських засадах) до ефективного виконання повноважень, покладених на них державою.

Зроблено висновок, що в умовах воєнних загроз право на рівність все більше набуває індивідуального значення, тому варто говорити про доцільність забезпечення такого права як невід'ємного основоположного права кожної людини. Фактично можна говорити про те, що рівність є передумовою реалізації не тільки гендерної політики, а й основою інших прав і свобод людини та громадянина. Крім того юридичні гарантії ефективності реалізації гендерної політики в Україні являють собою певну систему засобів, спрямованих на утвердження в суспільстві гармонійного стану, узгодженості, злагоди, єдності, консенсус між суб'єктами

правовідносин на всіх рівнях з метою ефективної реалізації, охорони та захисту права рівності. При цьому ефективність гарантій реалізації гендерної політики в Україні залежить від оптимального підходу законодавця в процесі становлення економічних, політичних та інших чинників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: монографія. Галуцько В., Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. [та ін.] ; за заг. ред. В. Фелика та В. Курила. К.: «Видавництво Людмила», 2023. 704 с.
2. Адміністративне право України : підруч. С. В. Ківалов [та ін.] ; за ред. С. В. Ківалова ; ОНЮА. Одеса : Юридична література, 2003. 896 с.
3. Адміністративне право України. Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко [та ін.] ; за ред. Ю.П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
4. Адміністративне право України; за заг.ред. Т.О. Коломоєц. Київ: „Істина”, 2008. 457 с.
5. Баласинович Н. О. Розвиток представницької влади в умовах становлення гендерної демократії. Механізми запобігання політичній корупції в органах представницької влади України: монографія. авт. кол.: В.А.Гошовська [та ін.]: за ред. В.А.Гошовської. Київ : НАДУ, 2021. 330 с.
6. Баласинович Н. О. Забезпечення гендерної рівності в системі органів державної влади : дис. ... д-ра філос. : 052. Київ, 2023. 203 с.
7. Білосорочка С. І. Гендерна рівність у ратифікованих Україною міжнародно-правових документах. *Теорія та практика державного управління*. Харків, 2017. Вип. 4. С. 210–214.
8. Бойко Н. Українсько-давньогрецько-латинський словник. К.: Київський університет, 2012. 271 с.
9. Бояринцева М. А. Адміністративно-правовий статус громадянина України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 213 с.
10. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Х. : Право, 2016. Т. 3 : Загальна теорія права. редкол. : О. В. Петришин (голова) [та ін.]: Нац. акад. правових наук ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2017. 932 с.

11. Виборчий кодекс України : Закон України від 19 грудня 2019 року № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>
12. Вишневецький М.В. Принципи адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. Вип. 1. Т. 2. С. 282-287.
13. Вітлінський В.В. Економіко-математичні методи та моделі: оптимізація : навч. Посібник. Вітлінський В. В., Терещенко Т. О., Савіна С. С. К. : КНЕУ, 2016. 303 с.
14. Гендерна політика в системі державного управління : підручник. за заг. ред. М. М. Білинської. Запоріжжя : Друкар. світ, 2011. 132 с.
15. Гендерна рівність. URL: https://content.e-schools.info/Biluchi/library/Гендерна_рівність.docx
16. Гонюкова Л. В., Педченко Н. С. Сучасний механізм упровадження гендерної політики в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2016. № 2. С. 114–120.
17. Горбова Г.О. Принципи адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 35. Ч. 2. Т. 2. С. 94–97
18. Грибовська А. А. Конституційні засади гендерної рівності в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2019. 257 с.
19. Грицай І. О. Принцип гендерної рівності та механізм його забезпечення: теоретико-правовий аспект: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Дніпро, 2018. 514 с.
20. Гуржій Т.О., Бодров Ю.О. Поняття та сутність принципів адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету.. Серія ПРАВО*. 2023. Випуск 79: Ч. 2. С. 41-48.

21. Гендерна політика в нормативноправових документах. Частина 1. За заг. ред Левченко К.Б. Г.Г. Жуковська, К.Б. Левченко, О.О. Остапенко, О.І. Сулова. Київ, 2020. 186 с. URL: https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/2_viddil/gender
22. Декларація про ліквідацію насильства щодо жінок у регіоні Асоціації держав Південно-Східної Азії. URL: <https://asean.org/declaration-on-the-elimination-of-violence-against-women-in-the-asean-region/>
23. Декларація та принципи Лугано. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/deklaracziya-ta-princzipi-lugano/>
24. Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/752-2022-p>
25. Деякі питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 930. *Офіційний вісник України*. 2020. № 84. Ст. 2697.
26. Дідик Н.І. Щодо питання класифікації принципів адміністративного права України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 92–101.
27. Для досягнення гендерної рівності світу знадобиться 134 роки або п'ять поколінь – Всесвітній економічний форум. URL: <https://zmina.info/news/dlya-dosyagnennya-gendernoyi-rivnosti-svitu-znadobytsya-134-roky-abo-p'yat-pokolin-vsesvitnij-ekonomichnyj-forum/>
28. Єряшов Є.К. Сутність адміністративно-правового регулювання цивільної авіації України. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2014. № 10. С. 44–48.
29. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Ген. Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.

30. Інтеграція гендерного підходу. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2024/01/gmbrief_eu4genderhelpdesk_v2_ukraine.pdf
31. Інтегрування гендерного підходу в державну політику України. Т. Е. Василевська [та ін.]: Київ : Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. 128 с.
32. Камінська Н. В., Чернявський С. С., Перунова О. С. Законодавче регулювання та міжнародні стандарти гендерної рівності : лекція. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 23 с.
33. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
34. Колодій А. М. Принципи права України. К. : Юрінком Інтер, 1998. 206 с.
35. Коломоєць Т.О., Федорова К.І. Адміністративно-правове регулювання приватної нотаріальної діяльності в Україні: монографія. Київ: Істина, 2008. 184 с.
36. Коломоєць Т.О., Кременова Д.С., Колпаков В.К. Адміністративно-правове регулювання реалізації економічної функції держави та економічна функція адміністративного права: питання співвідношення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №2. С. 198-202.
37. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підруч. В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. К. : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
38. Конвенція Міжнародної організації праці № 190 про насильство та домагання. URL: https://normlex.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO::P11300_INSTRUMENT_ID:3999810
39. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207

40. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти : від 14 груд. 1960 р.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174

41. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 4 листоп. 1950 р. (зі змінами та допов., внесеними протоколами № 11 від 11.05.1994 р., № 14 від 13.05.2004 р.). Законодавство України : інформ. пошук. Система. Верхов. Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

42. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&clang=_fr#EndDec

43. Конвенція про політичні права жінок 1952 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU53K02U>

44. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству та боротьбу з ними. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatyenum=210>

45. Конституція України від 28.06.1996 р. Закон України № 254к/96-ВР від 30.09.2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

46. Костюкевич С.Ф. Реалізація та захист адміністративно-правового статусу приватної особи у публічній сфері: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2022. 203 с.

47. Кравченко О.С. Функції та принципи адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні. *Київський часопис права*. 2024. № 2. С. 160–166. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.2.24>.

48. Кравченко О.С., Павленко Л.В. Щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні. *Київський юридичний журнал*. 2024. № 5. С. 23–28. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj-2024-5.03>.

49. Кравченко О.С. Гендерна політика в Україні: світові тенденції та гарантії ефективності реалізації. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 3(63). С. 118–124. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.3.19>.

50. Кравченко О.С. Суб'єктний склад правовідносин із реалізації гендерної політики в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 587–590. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/140>.

51. Кравченко О.С. Щодо співвідношення категорій «гендер» та «стать»: адміністративно-правовий аспект. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 226–228. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-374-6-64>.

52. Кравченко О.С. Нормативно-правове регулювання здійснення гендерної політики в Україні. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 475–478. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-129>.

53. Кушнір Н. В. Теоретичні засади реалізації гендерної рівності у трудовому праві України: дис. ... д-ра філос.: 12.00.05. Харків, 2020.

54. Левченко К.Б. Управління процесами формування гендерної політики в Україні (організаційно-правові аспекти): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Х., 2003. 427 с.

55. Легеза Ю.О. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права на мирні зібрання для представників ЛГБТ. *Право і суспільство*. 2023. №6. С. 374-380. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.55>

56. Легеза Ю.О. Національна судова практика та практика ЄСПЛ у гарантуванні права на мирні зібрання для представників ЛГБТ. *Правові новели*. 2023. № 21. С. 279-284. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/21_2023/39.pdf

57. Легеза Ю.О., Шевирталов В.С. Публічне управління процесами соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. №1. С. 125-128.
58. Липачова Л. М. Реалізація конституційного права людини та громадянина на звернення за захистом своїх прав і свобод до Європейського Суду з прав людини : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2005. 24 с.
59. Логвиненко Б.О. Адміністративно-правові засади медичного забезпечення органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2008. 20 с.
60. Лученко М.М. Принцип пропорційності в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук :12.00.07: Запоріжжя, 2019. 208 с.
61. Мацелик Т. О. Адміністративна правосуб'єктність як онтологічна здатність особи бути суб'єктом адміністративного права. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Вип. 597. С. 90–94.
62. Міжамериканська конвенція про запобігання, покарання та ліквідацію насильства щодо жінок. URL: <http://www.oas.org/juridico/english/sigs/a-61.html>
63. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийнято 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
64. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : від 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042
65. Можарівська А. А. Медико-соціальне обґрунтування концептуальної моделі гендерної рівності в охороні здоров'я України : дис. ... канд. медич. наук : 14.02.03. Київ, 2020. 233 с.
66. Можливості жінок в Україні (1-2 червня 2023). Звіт із соціологічного дослідження. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/mozhливost_zh_nok_v_ukra_n.html

67. На 21% збільшилася кількість вступників до аспірантури та докторантури у 2023 році, переважно це чоловіки. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/955879.html>

68. Оніщенко Н. М. Львова О. Л. Гендерна рівність: крок до розвитку чи моральна криза сучасного суспільства? *Держава і право*. Випуск № 62. С. 3-11.

69. Оніщенко Н. М., Сунегін С. О., Клещенко Н. О. Юридичні гарантії права людини на мир: змістовні характеристики *Наукові перспективи*. № 1(43). 2024. С. 700-718. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1\(43\)-700-718](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1(43)-700-718)

70. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. К.: “К.І.С.”, 2004. 536 с.

71. Павленко П. І. Правовий статус службовців органів внутрішніх справ (проблеми загальної теорії) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Донецьк, 2003. 164 с.

72. Паладієва Я. В. Місце позитивної дискримінації в механізмі забезпечення принципу рівності : дис. ... д-ра філос. : 081. Київ, 2024.

73. Панова Н.С. Адміністративно-правові засади розвитку державного управління в сучасній Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2008. 19 с.

74. Пирожкова Ю.В. Теорія функцій адміністративного права: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук.: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 33 с.

75. Питання проведення гендерно-правової експертизи постановою КМУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-п#Text>

76. План дій Ради Європи для України на 2023-2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова». URL: <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282>

77. Платформа допомоги врятованим – урядовий сервіс для підтримки постраждалих внаслідок війни. URL: <https://www.dszn-zoda.gov.ua/content/платформа-допомоги-врятованим---урядовий-сервіс-для-підтримки-постраждалих-внаслідок-війни>

78. Порадник для гендерних радників та радниць. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/2023/25.08.2023/poradnik-dlya-radnikov-1-1.pdf>

79. Преамбула Устава ООН. Організація Об'єдинених Націй. URL: <http://www.un.org/ru/sections/un-charter/preamble/index.html>

80. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року №2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

81. Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Указ Президента України від 26 липня 2005 р. №1135/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135/2005#Text>

82. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

83. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях: Закон України від 06.09.2018 № 2523-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 44. ст.353. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text>

84. Про внесення змін до Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2024 році: Наказ Міністерства освіти та науки України від 15.03.2024 № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0403-24#Text>

85. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

86. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-p#Text>

87. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>

88. Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 р.: постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1834 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1834-2006-p#Text>

89. Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р.: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 273. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-p#Text>

90. Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів: наказ Мінсоцполітики України від 7 лютого 2020 р. № 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

91. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання гендерного впливу галузевих реформ: наказ Мінсоцполітики України від 14 квітня 2020 р. № 257. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0257739-20#n10>

92. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-p#Text>

93. Про затвердження плану заходів на 2023 рік щодо розвитку Єдиної інформаційної системи соціальної сфери в межах реалізації Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 липня 2023 р. № 634-р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/519983___755644

94. Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: постанова Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 р. № 106. *Офіційний вісник України*. 2019. № 19. Ст. 648.

95. Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2024 році: Наказ Міністерства освіти і науки України від 06 березня 2024 року № 211. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-poryadku-prijomu-na-navchannya-dlya-zdobuttya-vishoyi-osviti-v-2024-roci-zareyestrovaniy-v-ministerstvi-yusticiyi-ukrayini-14-bereznia-2024-roku-za-37941724>

96. Про затвердження Порядку прийому на навчання до закладів фахової передвищої освіти в 2024 році: Наказ Міністерства освіти і науки України від 29 лютого 2024 року № 245. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-24#Text>

97. Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 р. № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2007-п#Text>

98. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-п#Text>

99. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 11 черв. 1998 р. № 615/98. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98>

100. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

101. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>

102. Про проведення гендерно-правової експертизи: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2006 р. № 504. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-п#Text>

103. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>

104. Про Роз'яснення щодо застосування деяких положень Закону України «Про місцеві вибори» під час реєстрації кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатів у депутати обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови та старости села, селища, висунутих місцевими організаціями політичних партій на чергових, позачергових та перших місцевих виборах : постанова Центр. виборч. коміс. від 23 верес. 2015 р. № 362. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0362359-15>

105. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-р#Text>

106. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022—2024 роки з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 р. № 1163-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-skhvalennia-stratehii-vprovadzhennia-hendernoii-rivnosti-u-sferi-osvity-do-2030-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-na-20222024-roky-z-ii-realizatsii-i201222-1163>

107. Про утворення Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2020 р. № 784. *Офіційний вісник України*. 2020. № 73. Ст. 2320.

108. Протокол до Африканської хартії прав людини і народів про права жінок в Африці або "Протокол Мапуту". URL: <https://au.int/sites/default/files/treaties/37077-sl-PROTOCOL%20TO%20THE%20AFRICAN%20CHARTER%20ON%20HUMAN%20AND%20PEOPLE%27S%20RIGHTS%20ON%20THE%20RIGHTS%20OF%20WOMEN%20IN%20AFRICA.pdf>

109. Рабінович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина : навч. посіб. Київ : Атіка, 2004. 464 с.

110. Рішення ЄСПЛ у справі Бачковський та інші проти Польщі від 3 травня 2007. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ccu/5_3007.pdf

111. Рішення Конституційного Суду України № 10-рп/2000 від 28 вересня 2000 року у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 статті 2 Закону України "Про приватизацію державного житлового фонду" (справа про приватизацію державного житлового фонду. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-00#Text>

112. Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2004 від 2 листопада 2004 року у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>

113. Саєнко О. С.. Конституційно-правове забезпечення реалізації принципу гендерної рівності в Україні у світлі зарубіжного досвіду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. . К., 2020. 230 с.

114. Свиридчук Н.П., Цюприк Н.О. Принципи адміністративно-правового регулювання у сфері здійснення гендерної політики держави. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. №3. С. 121-125

115. Слінько Т. М., Кушніренко О. Г. Права і свободи людини та громадянина: навч. посіб. Харків : Факт, 2001. 440 с.

116. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) в 11 томах. Том 3. 1972. С. 300. URL: <http://sum.in.ua/s/zasada>.

117. Соціальна стійкість та гендерна політика. Черкаська селищна рада. 24 квітня 2024 року. URL: <https://cherk.otg.dp.gov.ua/novini-ta-podiyi/novini/sotsialna-stiikist-ta-henderna-polityka>

118. Справа «Гримковська проти України» (Заява № 38182/03). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_729#Text

119. Справа «Ляшко проти України» № 21040/02 від 10 серпня 2006 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_275#Text

120. Ткачук Р. Від амазонок давнини до жінок-воїнів сьогодення. *Військо України*. 2014. № 2. С. 12–19.

121. Уварова О. Права жінок і гендерна рівність в Україні. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-i-henderna-rivnist-v-ukrajini-o-uvarova>

122. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергетики і їхніми державами-членами, з іншої сторони : від 27 черв. 2014 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. т. 1. Ст. 2125.

123. Устюшенко С. Е. Вплив принципу рівності всіх перед законом на порядок оплати судового збору в цивільному процесі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції* № 2019. №4. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2019/15.pdf

124. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов [та ін.]: за ред. д-ра філос. наук, проф. О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2009. 208 с.

125. Цибульник Н.Ю. Принципи адміністративно-правового регулювання сектору безпеки держави. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 6. С. 182–186.

126. Цілі сталого розвитку 2016–2030. United Nations in Ukraine. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>

127. Чехович Т.В. Конституційний принцип рівності громадян перед законом у публічному управлінні: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 584 с.

128. Чомахашвілі О.Ш. Адміністративно-правове регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2008. 19 с.

129. Чорна А.М. Сутність і значення адміністративно-правового забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування. *Visegrad journal on human rights*. 2017. No 1. P. 128–133

130. Якущенко Ю.М. Принципи адміністративно-правового регулювання сурогатного материнства в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 418–421.

131. About the Federal Office for Gender Equality (FOGE). URL: <https://www.ebg.admin.ch/en/about-the-foge>

132. About the Process. URL: <https://www.chrc-ccdp.gc.ca/en/complaints/about-the-process>
133. American Psychological Association. APA guidelines for psychological practice with boys and men. 2018. URL: <http://www.apa.org/about/policy/psychological-practice-boys-men-guidelines.pdf>
134. Baseline study on gender norms and stereotypes in the countries of the Eastern Partnership. URL: <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/03/baseline-study-on-gender-norms-and-stereotypes-in-the-countries-of-the-eastern-partnership>
135. Baum R. J. Philosophy and Mathematics. San Francisco : Freeman, Cooper and Co, 1973.
136. Benchmarks and Challenges for Gender Equality in Ukraine <https://www.eop.org.ua/en/benchmarks-and-challenges-for-gender-equality-in-ukraine/>
137. Boylan J. F. That's what ze said. *The New York Times*. 2018. URL: <https://www.nytimes.com/>
138. Canadian Human Rights Act . R.S.C., 1985, c. H-6. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/h-6/>
139. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women New York. 18 December 1979. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>
140. Convention on the Nationality of Married Woman : New York, February 20, 1957. United Nations Ukraine. URL: http://www.un.org.ua/images/Convention_on_the_Nationality_of_Married_Women_eng1.pdf
141. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence . URL: <https://rm.coe.int/168008482e>

142. Defending the Sex/Gender Binary: The Role of Gender Identification and Need for Closure. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/1948550620937188>
143. Eddy M., Bennett J. Germany must allow third gender category, court rules. *The New York Times*. 2017. URL: <https://www.nytimes.com/>
144. Employment Equity Act of Canada. S.C. 1995. Assented to 1995-12-15 URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/e-5.401/FullText.html>
145. Equality Act 2010. URL.: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/contents>
146. Equality and human rights: nothing but trouble? eds.: M. Brink, S. Bur, J. Goldschmidt. Utrecht : SIM , 2015. 222 p.
147. EU-funded programme drives women's economic empowerment by challenging gender norms in Eastern Partnership countries. URL: <https://euneighbourseast.eu/news/stories/eu-funded-programme-drives-womens-economic-empowerment-by-challenging-gender-norms-in-eastern-partnership-countries/>
148. Europe & Central Asia. URL: <https://liveprod.worldbank.org/en/regions/europe-central-asia#:~:text=In%20Europe%20%26%20Central%20Asia%2C%20the%20labor%20oforce%20participation%20rate%20in,and%20in%20males%20is%2066.4%25>
149. Federal Act on Gender Equality (Gender Equality Act, GEA) of 24 March 1995 (Status as of 1 July 2020). URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1996/1498_1498_1498/en
150. Federal Constitution of the Swiss Confederation of 18 April 1999. URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/en>
151. Federal gender equality laws in Canada. URL: https://www.international.gc.ca/trade-commerce/gender_equality-egalite_genres/lois_can_gen_eq_laws.aspx?lang=eng

152. Feminist Perspective on Russia's War in Ukraine. URL: <https://rowman.com/ISBN/9781666932904/Feminist-Perspective-on-Russia's-War-in-Ukraine-Hear-Our-Voices>

153. Ferreira, Sílvia“Old and new agendas for personal social services in the Portuguese welfare mix”, comunicação apresentada no workshop CINEFOGO: Between State and Citizen – The Role of Civic Elements in the Governance and Production of Social Services. Ljubljana. 2008. 7-8 de Marco.

154. Gayle R. The traffic in women: Notes on the «political economy» of sex. *Toward an Antropology of Women*. N.Y., 1975. P. 157–210.

155. Gender Action Plan, 2022-2025. URL: <https://www.unicef.org/gender-equality/gender-action-plan-2022-2025>

156. Gender Equality Policy Hub. URL: <https://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/offices/commons/scrutinyunit/gender-equality-policy-map/#:~:text=Equality%20Act%202010%20-%20sex%20is,Human%20Rights%20Act%201998>

157. Global Gender Gap Report 2022. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf

158. Global Gender Gap Report 2023. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf

159. Global Gender Gap Report 2024. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2024.pdf

160. Human rights treaties. URL: <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/services/canada-united-nations-system/treaties.html>

161. International Covenant on Civil and Political Rights : adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966 entry into force 23 March 1976, in accordance with Article 49. United Nations Human Rights : Office of the High Commissioner. URL: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx>

162. Katz-Wise S. L., Hyde J. S. (2012). Victimization experiences of lesbian, gay, and bisexual individuals: A meta-analysis. *Journal of Sex Research*. № 49. P. 142–167.
163. Körner S. *The Philosophy of Mathematics*. London: Hutchinson University Library, 1960. 210 p.
164. Korolczuk E., Graff A. 2018. Gender as “Ebola from Brussels”: The anti-colonial frame and the rise of illiberal populism. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. 2018. №43(4). P.797–821.
165. Landmark resolution on Women, Peace and Security. URL: <https://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/>
166. McCrudden Ch., Prechal S. *The Concepts of Equality and Non-Discrimination in Europe: A practical approach*. European Network of Legal Experts in the Field of Gender Equality. European Commission. 2009. 50 p. URL: http://ec.europa.eu/employment_social/progress/index_en.htm
167. Milan T. First came the trans tipping point—Now we’ve got the backlash. *The Guardian*. 2016. April 21. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/apr/21/transgender-rights-backlash-anti-lgbt-legislation>
168. Morton T. A., Postmes T., Haslam S. A., Hornsey M. J. (2009). Theorizing gender in the face of social change: Is there anything essential about essentialism? *Journal of Personality and Social Psychology*. № 96(3). P. 653–664.
169. Paper for the ISTR Eighth International Conference and 2nd EMES-ISTR European Conference, "The Third Sector and Sustainable Social Change: New Frontiers for Research", organised by ISTR, EMES in partnership with CINEFOGO, Barcelona. July 9-12. 2008. URL: https://www.lkouniv.ac.in/site/writereaddata/siteContent/202004021930365317sar_oj_dhal_socio_civil_society_and_women.pdf
170. Parks J. B., Robertson M. A. Explaining age and gender effects on attitudes toward sexist language. *Journal of Language and Social Psychology*. 2005. № 24(4). P. 401–411.

171. Pay Equity Act. S.C. 2018. s. 416. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/P-4.2/>

172. Policy Brief: A Gender Responsive Recovery for Ukraine: Introduction. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/policy-brief-gender-responsive-recovery-ukraine-introduction>

173. Policy Instruction on Gender Equality 2021-2025. URL: <https://reliefweb.int/report/world/policy-instruction-gender-equality-2021-2025>

174. Presentation of Canada's combined 8th and 9th Periodic Reports to the United Nations Committee responsible for the Convention on the Elimination of all forms of Discrimination against Women (CEDAW). URL: <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/services/canada-united-nations-system/canada-presentation-reports-convention-discrimination-women.html>

175. R. v. Mills, 1999. 3 S.C.R. 668. URL: <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/1751/index.do>

176. Ratifications for Canada. URL.: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11200:0::NO::P11200_COUNTRY_ID:102582

177. Recommendation № R (98) 14 of the committee of ministers to member states on gender mainstreaming (Adopted by the Committee of Ministers on 7 October 1998 at the 643rd meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://rm.coe.int/native/09000016804ec94a>

178. Report on the rule of law. Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session. Venice. 25-26 March 2011. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e)

179. Resolution adopted by the General Assembly 2263 (XXII). Declaration on the Elimination of Discrimination against Women. URL: https://www.eods.eu/library/UNGA_Declaration%20Women_1967_en.pdf

180. Second summit of heads of state and government. (Strasbourg, 10-11 October 1997). URL.: <https://rm.coe.int/168063dced>

181. Section 28. Gender equality rights. URL: <https://www.justice.gc.ca/eng/csjsjc/rfc-dlc/ccrf-ccd1/check/art28.html>

182. Sexual harassment in the workplace. 21.08.2023. URL: <https://www.ebg.admin.ch/en/sexual-harassment-in-the-workplace>

183. Sexual orientation and gender identity as human rights issues in development cooperation. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit. Bonn : GIZ, 2013. 9 p. URL: http://www.institut-fuer-menschenrechte.de/uploads/tx_commerce/e-info-tool_sexual_orientation_and_gender_identity_as_hr_issues_in_dc.pdf

184. Silva Manuela "Internalizar a igualdade nas políticas públicas: um caminho em aberto", ex æquo - Revista da Associação Portuguesa de Estudos sobre as Mulheres, 2, Lisboa, APEM/Celta Editora, 2000. P. 17-28.

185. Steinmetz. The transgender tipping point. *Time*. 2014. URL: <https://time.com/135480/transgender-tipping-point/>

186. Tapio Raunio. National parliaments and European integration: What we know and what we should know". ARENA Working Paper. January 2009. URL: http://www.arena.uio.no/publications/working-papers2009/papers/WP_02_09.pdf

187. The Convention on the Elimination of Discrimination against Women. URL: <https://fafia-afai.org/en/womens-rights/cedaw/>

188. The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention). URL: <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/council-of-europe-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence#:~:text=The%20Convention%20aims%20to%20protect,in%20order%20to%20adopt%20an>

189. The European Charter for the Equality of Women and Men in the Life of Local Communities, developed in 2004. URL: https://www.ccre.org/docs/charte_egalite_en.pdf

190. The gender gap in employment: What's holding women back? URL: <https://webapps.ilo.org/infostories/en-GB/Stories/Employment/barriers-women#intro>

191. The Rights of Non-citizens. New York.Geneva : United Nations, 2006. 52 p.

192. Ukraine's National Recovery Plan. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/621f88db25fbf24758792dd8/62c166751fcf41105380a733_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_ENG.pdf

193. We need Gender Justice to close the inequality gap here in the UK . URL: <https://www.amnesty.org.uk/blogs/womens-action-network-blog/we-need-gender-justice-close-inequality-gap-here-uk>

194. Wilton L. S., Bell A. N., Carpinella C. M., Young D. M., Meyers C., Clapham R. Lay theories of gender influence support for women and transgender people's legal rights. *Social Psychological and Personality Science*. 2019. №10(7). p. 883–894.

195. Women's Entrepreneurship Development and Gender Equality (WEDGE): Phase 3 (INT/08/68/IRL). International Labour Organization (ILO). URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_mas/---eval/documents/publication/wcms_166530.pdf

196. World Bank Group Gender Strategy 2024 - 2030 : Accelerate Gender Equality to End Poverty on a Livable Planet (English). URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099061124182033630/bosib17e6952570c51b49812a89c05be6a4>

197. World Bank Group Statement on Evolution Roadmap. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/statement/2023/01/13/world-bank-group-statement-on-evolution-roadmap>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СПИСОК ПРАЦЬ,
ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Кравченко О.С. Функції та принципи адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні. *Київський часопис права*. 2024. № 2. С. 160–166. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.2.24>.

2. Кравченко О.С., Павленко Л.В. Щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні. *Київський юридичний журнал*. 2024. № 5. С. 23–28. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj-2024-5.03>.

3. Кравченко О.С. Гендерна політика в Україні: світові тенденції та гарантії ефективності реалізації. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 3(63). С. 118–124. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.3.19>.

4. Кравченко О.С. Суб'єктний склад правовідносин із реалізації гендерної політики в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 587–590. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/140>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Кравченко О.С. Щодо співвідношення категорій «гендер» та «стать»: адміністративно-правовий аспект. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 226–228. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-374-6-64>.

2. Кравченко О.С. Нормативно-правове регулювання здійснення гендерної політики в Україні. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 475–478. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-129>.

3. Кравченко О.С. Міжнародно-правове регулювання здійснення гендерної політики. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 322–324. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-87>.

**Пояснювальна записка щодо прийняття
Закону України «Про забезпечення ефективності адміністративно-
правового регулювання здійснення гендерної політики»**

1. Обґрунтування необхідності прийняття Закону України «Про забезпечення ефективності адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики»

Успішність та ефективність здійснення гендерної політики є гарантією дотримання конституційного принципу про пріоритетність для держави людини, визнання її найвищою соціальною цінністю. Впровадження гендерної політики та ефективного адміністративно-правового регулювання визначає рівень демократичного розвитку країни, успішність здійснення державою покладеної на неї соціальної та економічної функцій.

Питання розуміння гендерної рівності залишається правовою категорією, що перебуває у процесах нормативної трансформації та реформування, що визначається переглядом підходів до встановлення соціальних ролей, що виконуються жінками, чоловіками. В Україні питання гендерної рівності особливо гостро постає в умовах воєнного стану, що стало причиною до обґрунтування розуміння гендерної політики та специфіки її здійснення крізь призму принципів соціальної стійкості, соціальної справедливості та обґрунтованості.

Попри зазначене і досі на рівні Конституції України не визначено зміст категорії «гендерна рівність», що визначається відсутністю спеціального нормативного підходу до встановлення змісту та складових гендерної політики.

Встановлення змісту адміністративно-правового регулювання гендерної політики має базуватися на дослідженнях таких вчених, як: В.Б. Авер'янов, В.М. Бевзенко, Ю.П. Битяк, М.Ю. Віхляєв, Ю.А. Волкова,

І.П. Голосніченко, Я.В. Греца, О.О. Губанов, О.Ю. Дрозд, О.Ю. Дубинський, В.Л. Зьолка, Р.В. Ігонін, Р.А. Калюжний, Т.О. Карабін, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюк, В.І. Курило, А.М. Кучук, Я.В. Лазур, Т.О. Мацелик, Н.Р. Нижник, Д.В. Приймаченко та інших. Розуміння змісту розуміння державної політики висвітлювалось у працях таких вчених, як: Дж. Андерсон, Б. Гогвуд та Л. Ган, М. Крафт та А. Фарлонг, М. Морган, М. Райн і Р. Гудін, Е. Янг та Л. Куїнн тощо.

2. Цілі й завдання змін до нормативно-правових актів

Завданням проекту є оптимізація забезпечення ефективності адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики»

3. Загальна характеристика й основні положення змін до нормативно-правових актів

Удосконалення нормативно-правового регулювання застосування забезпечення ефективності адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики» пропонується досягти шляхом:

до Конституції України від 28 червня 1996 року (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>):

1.1. Доповнити частину першу статті 24 словом «гендеру» та викласти у такій редакції:

«Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, *гендеру*, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною

підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям»;

2. до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV:

2.1 Змінити назву Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» на таку «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків та трансгендерних осіб»;

2.2 Статтю 3 доповнити частиною другою, яка закріпила б системи основоположних засад (принципів) регуляції таких правовідносин у зазначеній нижче редакції:

«Основоположними засадами (принципами) здійснення гендерної політики є:

- 1) забезпечення соціального добробуту;
- 2) забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві;
- 3) створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку;
- 4) рівний доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи;
- 5) принцип соціальної стійкості;
- 6) принцип соціальної співмірності та відповідальності»;

3.3. Статтю 3 викласти у такій редакції:

«Стаття 3. Основні напрями та державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків і трансгендерних осіб

Державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків і трансгендерних осіб спрямована на: утвердження гендерної рівності;

- недопущення дискримінації за ознакою статі;
- застосування позитивних дій;

запобігання та протидію насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам насильства стосовно жінок, чоловіків і трансгендерних осіб;

забезпечення рівної участі жінок, чоловіків і трансгендерних осіб у прийнятті суспільно важливих рішень;

забезпечення рівних можливостей жінкам, чоловікам і трансгендерним особам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків;

підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства; виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері;

захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі.

Основоположними засадами (принципами) здійснення гендерної політики є:

- 1) забезпечення соціального добробуту;
- 2) забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві;
- 3) створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку;
- 4) рівний доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи;
- 5) принцип соціальної стійкості;
- 6) принцип соціальної співмірності та відповідальності»».

4. Стан нормативно-правової бази в цій сфері правового регулювання
Вимагається внесення змін до внесення до Конституції України, Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація положень законопроекту не впливатиме на видаткову та прибуткову частини державного або місцевих бюджетів.

6. Обґрунтування очікуваних соціально-економічних, правових та інших наслідків застосування законопроекту після його прийняття

Реалізація норм законопроекту приведе до належного рівня законодавчої техніки адміністративно-правового регулювання політики з гендерної рівності.

**Проект Закону України «Про забезпечення ефективності
адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики»**

Верховна Рада України постановляє:

I. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1. до Конституції України від 28 червня 1996 року
(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>):

1.1. Доповнити частину першу статті 24 словом «гендеру» та викласти у такій редакції:

«Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, *гендеру*, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям»;

2. до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV:

2.1 Змінити назву Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» на таку «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків та трансгендерних осіб»;

2.2 Статтю 3 доповнити частиною другою, яка закріпила б системи основоположних засад (принципів) регуляції таких правовідносин у зазначеній нижче редакції:

«Основоположними засадами (принципами) здійснення гендерної політики є:

- 1) забезпечення соціального добробуту;
- 2) забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві;
- 3) створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку;
- 4) рівний доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи;
- 5) принцип соціальної стійкості;
- 6) принцип соціальної співмірності та відповідальності»;

3.4. Статтю 3 викласти у такій редакції:

«Стаття 3. Основні напрями та державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків і трансгендерних осіб

Державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків і трансгендерних осіб спрямована на:

- утвердження гендерної рівності;
- недопущення дискримінації за ознакою статі;
- застосування позитивних дій;
- запобігання та протидію насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам насильства стосовно жінок, чоловіків і трансгендерних осіб;
- забезпечення рівної участі жінок, чоловіків і трансгендерних осіб у прийнятті суспільно важливих рішень;
- забезпечення рівних можливостей жінкам, чоловікам і трансгендерним особам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків;
- підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства;
- виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері;
- захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі.

Основоположними засадами (принципами) здійснення гендерної політики є:

- 1) забезпечення соціального добробуту;
- 2) забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві;
- 3) створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку;
- 4) рівний доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи;
- 5) принцип соціальної стійкості;
- 6) принцип соціальної співмірності та відповідальності»».

III. Прикінцеві та перехідні положення

3.1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

**Порівняльна таблиця до проєкту Закону України
«Про забезпечення ефективності адміністративно-правового
регулювання здійснення гендерної політики»**

Конституція України від 28 червня 1996 року (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text)		
<p>Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними</p>	<p>Доповнити частину першу статті 24 словом «гендеру» та викласти у такій редакції: «Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, <i>гендеру</i>, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання</p>	<p>Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, <i>гендеру</i>, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній</p>

<p>заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.</p>	<p>оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям»</p>	<p>підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.</p>
<p>Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV</p>		
<p>Стаття 3. Основні напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків і трансгендерних осіб Державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована на: утвердження</p>	<p>1) Змінити назву Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» на таку «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків та трансгендерних осіб» 2) Статтю 3 доповнити частиною другою, яка закріпила б системи основоположних засад (принципів) регуляції</p>	<p>Стаття 3. Основні напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків і трансгендерних осіб Державна політика щодо забезпечення рівних прав та</p>

<p>гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; запобігання та протидію насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам насильства стосовно жінок; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків; підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства; виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері; захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі.</p>	<p>таких правовідносин у зазначеній нижче редакції: «Основоположними засадами (принципами) здійснення гендерної політики є: 7) забезпечення соціального добробуту; 8) забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві; 9) створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку; 10) рівний доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи; 11) принцип соціальної стійкості; принцип соціальної співмірності та відповідальності»; 3) Статтю 3 викласти у такій редакції: «Стаття 3. Основні напрями та державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків і трансгендерних осіб Державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків і трансгендерних осіб спрямована на: утвердження гендерної рівності; недопущення</p>	<p>можливостей жінок, чоловіків і трансгендерних осіб спрямована на: утвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; запобігання та протидію насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам насильства стосовно жінок, чоловіків і трансгендерних осіб; забезпечення рівної участі жінок, чоловіків і трансгендерних осіб у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам, чоловікам і трансгендерним особам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків; підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і</p>
---	---	--

	<p>дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; запобігання та протидію насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам насильства стосовно жінок, чоловіків і трансгендерних осіб; забезпечення рівної участі жінок, чоловіків і трансгендерних осіб у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам, чоловікам і трансгендерним особам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків; підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства; виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері; захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі. Основоположними засадами (принципами) здійснення гендерної політики є: 1) забезпечення соціального добробуту; 2) забезпечення рівності</p>	<p>батьківства; і виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері; захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі. Основоположними засадами (принципами) здійснення гендерної політики є: 1) забезпечення соціального добробуту; 2) забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві; 3) створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку; 4) рівний доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи; 5) принцип соціальної стійкості;</p>
--	---	---

	<p>осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві;</p> <p>3) створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку;</p> <p>4) рівний доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи;</p> <p>5) принцип соціальної стійкості;</p> <p>6) принцип соціальної співмірності та відповідальності»»</p>	<p>б) принцип соціальної співмірності та відповідальності»</p>
--	---	--